

PHILOGIA

Broj XV — 2017. — Godina XV — ISSN 1451-5342 — Beograd

Autor fotografije: Franco Fontana

Naučno-stručni časopis
za jezik, književnost i
kulturu

ISSN 1451-5342
eISSN 1820-5682

PHILOLOGIA

Naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu
broj 15 • 2017. • godina XV • Beograd

Izdavač • Published by
PHILOLOGIA

Kontakt adresa uredništva:
Knez Mihailova 40, 11000 Beograd, Srbija
www.philologia.org.rs
Email: philologia.journal@gmail.com

© Philologia, 2017.

Glavni i odgovorni urednik • Editor-in-chief
Prof. dr Jelena Vujić
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Urednik za Nauku o književnosti • Editor
Doc. dr Mirjana Daničić
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Pomoćnik urednika • Editor's Assistant
Andrej Bjelaković
Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dizajn korica •
Andrija Čugurović

SADRŽAJ

vi

Uvodna reč

vii

A Word from the Editorial

NAUKA O JEZIKU

1

Maja M. Žarković

Mjerenje morfološke produktivnosti akronima u engleskom jeziku – onomasiološki pristup

15

Katarina Ilić

Da li se struktura naučnih radova autora sa južnoslovenskog govornog područja približila međunarodnim konvencijama?

PRIMENJENA LINGVISTIKA

29

Slobodanka Gligorić

Didaktičko oblikovanje zadataka za samoevaluaciju u udžbenicima engleskog kao stranog jezika

NAUKA O KNJIŽEVNOSTI

37

Marko Čudić

Prilog izučavanju problema vremena i prostora u Krudijevim pripovetkama o Sindbadu

47

Greta Goetz

The Endangered Horizon in Alice Oswald's "Dunt: a Poem For a Nearly Dried-Up River"

59

Dajana Milovanov

Mitovi o Sibili i Dafne u poeziji Marine Cvetajeve i Silvije Plat

67

Milica Abramović

Pornografija vs. „Naučna fantastika” u romanu *Doručak šampiona* Kurta Vonegata

IZVEŠTAJI

79

Mirjana Daničić

Destination(s) – the thirteenth international conference on Anglo-American Literary Studies,
Department of English Language and Literature, University of Montenegro,
Faculty of Philology, Tivat, Montenegro, September 8–9, 2017

81

Sandra Josipović

Problems and Dilemmas of Teaching and Learning Theory and Practice in Formal Education,
Arandelovac, Serbia, May 26—27, 2017

PRIKAZI

83

Andrej Bjelaković

Biljana Čubrović, Acoustic Investigations of Serbian and American English Vowel Inventories,
Belgrade: Faculty of Philology, 2016, str. 155.

86

Jelena Vujić

Александар Милановић, Реч под окриљем поетике. Краљево: Народна библиотека
„Стефан Првовенчани“, Едиција „Повеља“, 2016, стр. 200.

90

Ksenija Bogetić

Katarina Rasulić, Exploring Semantic Relations, Belgrade: Faculty of Philology, 2016, pp. 376.

93

Andrijana Aničić

Ivana Trbojević Milošević, Poruke neizrečenog: ključevi pragmatičke analize.
Beograd: Filološki fakultet, 2016, str. 164.

97

Jana Živanović

*Ružica Ivanović, English Pronunciation: A Workbook: A Collection of Exercises in Phonemic
Transcription*. Beograd: Philologia, 2017 (Beograd: Svelto), 102 str.

99

Aleksandra Orašanin

*Novica Petrović, Kontrakulturni trendovi u britanskoj i američkoj popularnoj muzici
šezdesetih godina XX veka [Countercultural Trends in British and American Popular Music of
the 1960s]*. Beograd: Filološki fakultet [Belgrade: Faculty of Philology], 2016, pp. 127.

Izdavački savet • Advisory Council

Recenzenti • Reviewers

Prof. dr Radojka Vukčević, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Annette Đurović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Vladimir Jovanović, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu
Prof. dr Edita Andrić, Filozofski fakultet, Novi Sad
Prof. dr Biljana Čubrović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Mirjana Mišković-Luković, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu
Prof. dr Jelena Pilipović, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Doc. dr Nina Lazarević, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu
Doc. dr Sergej Macura, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Doc. dr Aleksandar Vuletić, Fakultet primenjenih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu
Dr Aleksandra Vukotić, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Dr Ana Đorđević, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu

Međunarodni uređivački odbor • International Reviewing Board

Prof. dr Marija Knežević, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Aleksandra Nikčević-Batrićević, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Prof. dr Dipanitta Datta, The Neotia University, India
Doc. dr Goran Radonjić, Filološki fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
Dr Sunčica Getter

■ UVODNA REČ

Pred vama je novi broj vašeg i našeg časopisa *Philologia*. Nakon prethodnog izdanja koje se usled opravdanih okolnosti pojavilo kao dvobroj, vraćamo se našoj ustaljenoj dinamici izlaženja, jedan broj godišnje. Četrnaestim brojem *Philologije* obeležavamo i petnaest godina izlaženja časopisa, te 2017. godinu možemo smatrati malim jubilejem. Ovaj broj sadrži sedam naučnih radova iz oblasti nauke o jeziku, primenjene lingvistike i nauke o književnosti, čiji su autori iz zemlje i regiona. S obzirom na činjenicu da je prethodna godina bila veoma plodna u izdavačkom smislu i da su se pojavila neka izuzetno zanimljiva izdanja koja zavređuju pažnju i stručne i šire publike, u ovom broju vam predstavljamo prikaze nekih od najvrednijih stručnih naslova iz oblasti jezika, književnosti i kulturologije koji su rezultat domaćeg izdavaštva, ukupno njih šest. Objavljujemo i dva izveštaja sa međunarodnih konferencija održanih u zemlji i regionu. U skladu sa dosadašnjom tradicijom, i u ovom broju imamo priloge i na srpskom i engleskom jeziku. U osmišljavanju vizuelnog izgleda ovog broja sa puno elana, energije i inspirativnosti učestvovali su studenti Fakulteta primenje umetnosti i dizajna u Beogradu, koji su doprineli da naš časopis bude aktuelan, prepoznatljiv i vidljiv u stručnim krugovima ne samo zbog kvaliteta svojih priloga, već i zbog inovativnog i modernog izgleda. Redakcija im se zahvaljuje na trudu i umetničkom doprinosu. Naročitu zahvalnost upućujemo svim autorima, kao i recenzentima, koji su svojim stručnim kritičkim pristupom ocenili, procenili i odabrali najbolje priloge za ovaj broj.

Redakcija časopisa poziva sve potencijalne autore na saradnju. Prilozi se mogu slati na i-mejl adresu našeg časopisa, a sve pojedinosti o rokovima, tehničkim uputstvima i smernicama za pisanje radova mogu se naći na veb-stranici: www.philologia.org.rs.

U osvit nove 2018. godine, želimo vam puno sreće u godini pred nama sa željom da nastavimo uspešnu saradnju u nastojanju da naučno-stručni časopis *Philologia* bude bolji i kvalitetniji sa svakim novim brojem.

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Jelena Vujić

■ A WORD FROM THE EDITORIAL

Philologia is a peer-reviewed academic journal whose primary objective is to promote and advance research in the humanities. The journal usually comes out annually in electronic edition.

Philologia publishes articles, critical essays, book reviews, interviews, conference reports grouped into the following sections: Linguistics, Applied Linguistics, Literary Studies, Cultural Studies, Translatology, Scientific Interviews, Conference Reports and Book Reviews. All previous issues are available at: www.philologia.org.rs

This year's issue of *Philologia* brings two articles in linguistic studies, one in applied linguistics, four papers in literary studies, two conference reports and six book reviews, all of them on a broad range of topics. We hope you will find the papers scientifically stimulating, since all of them may certainly trigger the interest of academics and researchers in humanities.

The Editorial Board is endlessly obliged to the Reviewing and Advisory Council which includes Serbian and foreign reviewers. The significance of their role can be better understood when taking into consideration the fact that only 65% of all papers sent to the Editorial Board has passed through the fine sieve of their careful reading and evaluation. Together with reviewers, the Editorial Board keeps implementing strict criteria when selecting papers to be published. This is our contribution to raising the quality of science and research in this country.

We are also very much grateful to our colleagues who sent the papers to have them reviewed. Without their trust in the work of Editorial Board and Advisory Council, it would have been impossible to have this journal published.

Philologia Editorial Board

UDC: 811.111'373.611

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.1>

■ MJERENJE MORFOLOŠKE PRODUKTIVNOSTI AKRONIMA U ENGLESKOM JEZIKU – ONOMASIOLOŠKI PRISTUP

MAJA M. ŽARKOVIĆ¹Univerzitet u Istočnom Sarajevu,
Bosna i Hercegovina

Danas u izračunavanju morfološke produktivnosti tvorbenih procesa dominiraju Bajenove formule, ali uz njih i samo jedan tvorbeni proces – derivacija. Derivacija jeste primarni tvorbeni proces koji svakodnevno obogaćuje rječnik engleskog jezika, ali ne i jedini. Izračunavanje morfološke produktivnosti se smatra kompleksnim lingvističkim fenomenom što znači da proučavanje samo derivacije nije dovoljno kako bi ovaj fenomen u lingvistici bio što jasniji. Onomasiološki pristup kreće od značenja ka formi i u centar stavlja govornika i jezičku zajednicu. Pravila tvorbe koja dovode do nastajanja što više različitih semantičkih koncepata se mogu klasifikovati kao produktivna. Cilj našeg rada jeste da koristeći onomasiološki pristup koji je predložio Štekauer analiziramo interakciju koju diktiraju pravila tvorbe jednog sekundarnog tvorbenog procesa kao što je akronimija prije nego što nastane finalni izraz kako bismo predstavili frekventne i govornicima korisne načine imenovanja. Novinski, književni, stručni i televizijski registar kao i statistički i deskriptivno-analitički metod su potvrdili našu početnu hipotezu da će govornici pravila tvorbe koja diktiraju interakciju elemenata neophodnih za nastajanje akronima u engleskom jeziku koristiti za imenovanje više različitih semantičkih koncepata, što će ovaj tvorbeni proces staviti u kategoriju produktivnih.

Ključne riječi: morfološka produktivnost, onomasiološka teorija, akronimija.

1. UVOD

Pitanje morfološke produktivnost postalo je interesantno u savremenim lingvističkim istraživanjima jer se do tada leksička istraživanja obično nisu smatrala toliko preciznim kao sintaksička. Pojačano interesovanje lingvistike za ovaj problem

1 Kontakt podaci (Email): maja.zarkovic@ffuis.edu.ba

dovodi do konstantnog oblikovanja i mijenjanja samog termina što ga čini kako interesantnim tako i izuzetno delikatnim za istraživanje (Bauer 2005: 315–316). Upravo zato i ne čudi što definicija koja ovaj pojam definiše na šest različitih načina jeste jedna od najsveobuhvatnijih jer tako vidimo da se morfološka produktivnost bavi frekventnošću nastalih riječi, frekventnošću osnova, odnosom između riječi koje su zaista nastale i riječi koje bi mogle nastati kao rezultat nekog tvorbenog procesa, mogućnošću nastajanja novih riječi, vjerovatnoćom nastajanja novih riječi i brojem novih riječi u određenom, specifičnom vremenskom periodu (Rainer 1987, kod Bauer 2004: 25).

Pojačano interesovanje lingvistike, međutim, nije usmjereno samo na adekvatno definisanje morfološke produktivnosti nego i na pronalaženje adekvatnih mjera za izračunavanje produktivnosti. U početku, lingvisti su kvalitativno pokušavali da postignu takav cilj, ali im tek kvantitativni pristup omogućava takvo nešto. Najznačajniji predstavnik kvantitativnog pristupa izračunavanja jeste Bajen (Baayen) koji je uvođenjem svoje dvije formule (1992, 1993) postao nezaobilazan u svim savremenim istraživanjima koja i dalje pokušavaju da daju odgovor na pitanje morfološke produktivnosti tvorbenih procesa u engleskom jeziku (Baayen 1994; Baayen i Renouf 1996; Baayen i Neijt 1997; Plag, Dalton-Puffer i Baayen 1999; Hay i Baayen 2002; Hay i Baayen 2003; Plag 2003; Fernandez-Dominguez, Diaz-Negrillo i Štekauer 2007).

Iako efikasne, dominante i nezaobilazne, Bajenove formule se pojavljuju samo prilikom izračunavanja morfološke produktivnosti derivacije koja jeste jedan od najznačajnijih tvorbenih procesa, ali sigurno ne i jedini. Razlog zašto se najviše piše o derivaciji jeste što jedino derivacija može da ponudi komponente neophodne da bi Bajenove formule mogle da funkcionišu.

Kvantitativno proučavanje morfološke produktivnosti ne bi trebalo da se svede samo na proučavanje derivacije jer rječnik engleskog jezika svakodnevno obogaćuju i drugi tvorbeni procesi. Upravo zbog toga, sve više pažnje se posvećuje samim pravilima tvorbe u proučavanju morfološke produktivnosti, što nas dovodi do onomasiološkog pristupa. Primjenjivost i efikasnost ovog pristupa prilikom izračunavanja produktivnosti jednog sekundarnog tvorbenog procesa kao što je akronimija jeste predmet istraživanja u našem radu. U onomasiološkoj teoriji se kreće od značenja ka formi, suština tvorbenih procesa jeste u nastajanju riječi a ne njihovom razlaganju na sastavne dijelove i od vitalnog značaja jeste kognitivni aspekt, tj. govornik i jezička zajednica (Grzega 2005). Interakcija različitih elemenata je u osnovi svih pravila tvorbe pa je proučavanje te interakcije prije nego što nastane finalni izraz i predstavljanje frekventnih i govornicima korisnih načina imenovanja naš osnovni cilj istraživanja. To, u našem konkretnom slučaju, znači da želimo da utvrdimo koliko su akronimi koji se izgovaraju slovo po slovo i akronimi koji se izgovaraju kao jedna riječ frekventni i korisni načini imenovanja, ali i prikazemo način interakcije riječi od kojih dobijamo takve akronime. Naša početna hipoteza jeste da će govornici pravila tvorbe koja diktiraju interakciju elemenata neophodnih za nastajanje akronima u engleskom jeziku koristiti za imenovanje više različitih semantičkih koncepata što će ovaj tvorbeni proces staviti u kategoriju produktivnih. Pri dokazivanju naše hipoteze ćemo koristiti najviše statistički metod, ali i, nezaobilazni, deskriptivno-analički.

2. ONOMASIOLOŠKI MODEL MJERENJA MORFOLOŠKE PRODUKTIVNOSTI AKRONIMA

Štekauer (Štekauer) se smatra jednim od najznačajnijih začetnika onomasiološkog pristupa. On smatra da se tvorbeni proces dešava svaki put kada govornik ima potrebu da imenuje nešto što ne postoji u leksikonu (Štekauer 2005, Štekauer, Chapman, Tomašćikova and Franko 2005; Fernandez – Dominguez, Diaz – Negrillo i Štekauer 2007). Model koji postavlja sastoji se od četiri različita nivoa na kojima se vrši imenovanje, što, u stvari, znači da postoje četiri nivoa produktivnosti: produktivnost na nivou onomasioloških tipova, tvorbenih tipova, morfoloških tipova i nivou pravila tvorbe (Štekauer, Chapman, Tomašćikova and Franko 2005: 10). Svako novo imenovanje prvo nastaje na konceptualnom nivou, gdje se ono što treba da se imenuje identifikuje i svrstava u neki semantički koncept² (agent, instrument itd.), a poslije se pristupa identifikovanju semantičkih i morfemskih komponenti koje sačinjavaju novonastalu strukturu³ (Štekauer, Chapman, Tomašćikova and Franko 2005: 9). Nivo pravila tvorbe, koji ćemo da primijenimo u analizi naših primjera, objedinjuje nivo tvorbenih tipova i morfoloških tipova, to jeste, predstavlja nam različite tvorbene tipove koji učestvuju u formiranju istih ili različitih semantičkih koncepata. Tvorbeni tipovi ujedno imaju svoju morfološku strukturu koja se predstavlja različitim morfološkim tipovima. Nivo tvorbenih tipova kao i nivo morfoloških tipova su 100% produktivni, ali kako u formiranju jednog semantičkog koncepta možemo da pronađemo različite i tvorbene i morfološke tipove, možemo statistički da predstavimo i njihovo učešće. Na primjer, semantički koncept agenta na nivou tvorbenih tipova može da bude analiziran na više različitih načina zato što može da se sastoji od više različitih tvorbenih tipova: [lokacija – aktivnost – agent] (*street-fighter*) ili [aktivnost- agent] (*writer*). Isti semantički koncept i na nivou morfoloških tipova može da ima više načina analize jer i ovdje možemo da imamo više različitih morfoloških tipova: *bodyguard* [imenica + imenica] ili *novelist* [imenica + sufiks -ist]. Nivo pravila tvorbe nam sumarno predstavlja učešće i tvorbenih i morfoloških tipova kako za ovaj semantički koncept tako i za bilo koji drugi koji može da se pojavi u nekoj analizi (Štekauer, Chapman, Tomašćikova and Franko 2005). Na taj način dobijamo prikaz učešća pravila tvorbe za isti ili različite semantičke koncepte. Frekventnije učešće određene komponente, u našem slučaju, pravila tvorbe, u nastajanju što više različitih semantičkih koncepata znači ujedno i produktivnost.

Akronimija je tvorbeni proces koji je uglavnom zasnovan na ortografskim principima (Bauer 1983: 238). Definiše se kao proces u kome leksičke jedinice nastaju upotrebom početnih slova ili dijelova grupe povezanih riječi, npr. *a.k.a.* (*also known as*), *radar* (*radio detection and ranging*) (Jovanović 2008: 254-256). Akronimi mogu

- 2 Koncepti se definišu kao mentalne predstave koje skladište znanje o različitim kategorijama, omogućavajući nam da određene stvari podvedemo pod odgovarajuću kategoriju (Cruse 2006: 30).
- 3 Kognitivne lingvističke teorije naglašavaju da samo ukoliko se naglasi uloga koncepta, možemo razumjeti način na koji shvatamo značenje riječi, jer koncept obuhvata sve: od iskustva koje prolazi kroz naš senzorni sistem do emocija i različitih vrsta konteksta. Na taj način um govornika postaje neka vrsta medijatora između jezika i svijeta (Bilbija 2001: 26).

da se izgovaraju slovo po slovo i obično predstavljaju rezultat spajanja početnih slova (*BBC (British Broadcasting Corporation)*), ali i kao jedna riječ ukoliko, naravno, zadovolje fonološke kriterijume engleskog jezika (*laser (light amplification by stimulated emission of radiation)*, *UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund)*) (Adams 1973; Bauer 1983; Yule 1996; Jovanović 2008).⁴ Smatra se da je intenzivnija upotreba akronima počela početkom prošlog vijeka, između dva svjetska rata, kao potreba da se daju imena kako vladinim agencijama, tako i internacionalnim organizacijama (Adams 1973: 136). Danas se akronimi mnogo učestalije upotrebljavaju nego fraze od koje su nastali, što se idealno vidi u primjerima kao što su *ATM (automatic teller machine)* ili *PIN (personal identification number)*, gdje se govornici više i ne trude da rekonstruišu kako je akronim nastao (Yule 1996: 68-69). Mi ćemo, kroz analizu pronađenih primjera, probati da rekonstruišemo akronime i odredimo koji način tvorbe akronima učestvuje u nastajanju što više semantičkih koncepata. Tip akronima koji bude učestvovao u nastajanju pola i više od pola pronađenih semantičkih koncepata će se smatrati produktivnim sa visokim potencijalom dok će produktivnost i srednji potencijal ostvarivati onaj tip koji bude učestvovao u nastajanju najmanje trećine do pola. Sve ispod toga će biti klasifikovano kao neproduktivno sa niskim potencijalom (Жарковић 2015).

3. ANALIZA KORPUSA

Naš korpus je sastavljen od primjera preuzetih iz novinskog, književnog, stručnog i televizijskog registra i čine ga primjeri akronima standardnog savremenog engleskog jezika koji je bio u upotrebi od 2009. do 2013. godine. Tabela broj 1 prikazuje naš korpus⁵:

4 Nastajanje akronima kod kojih se u sastavu ne nalaze samo početna slova riječi nekih fraza vrlo je moguće i učestalo, na primjer *GHOST (Global Horizontal Sounding Technique)* (Bauer 1983: 238). Nešto slično je mnogo učestaliye u specijalističkim tehničkim oblastima, gdje je povećana potreba davanja prostih termina za neke složene procese, pa tako u okviru kompjuterske tehnologije pronalazimo mnogo akronima sa sufiksom *-ac* kao uobičajenim dijelom akronima (*ordvac (ordance vaariable automatic computer)*, *radac (rapid digital automatic computing system)*) (Adams 1973: 137).

5 Pogledati Literaturu za skraćenice kojima ćemo označavati izvore primjera u radu.

Novinski:	Književni⁶:	Stručni⁷:	Televizijski⁸:	Broj riječi
2013. <i>The Guardian</i> , <i>The Telegraph</i> , <i>The Sun</i>	Groff, Lauren. (2009). <i>Delicate Birds and Other Stories</i> , Hayes, Sadie. (2011). <i>The Start-Up. The Anti-Social Network</i> , Casey, Ryan. (2012). <i>What We Saw</i> , Keplinger, Kody. (2013). <i>Secrets and Lies</i>	<i>Moral Judgement and Decision Making</i> (2009), <i>The Handbook of Evolutionary Economic Geography</i> (2010), <i>NETWORK GEEKS: How They Built the Internet</i> (2013)	<i>House</i> (2012), <i>The Vampire Diaries</i> (2010-2011), <i>Two and a Half Men</i> (2009), <i>The Big Bang Theory</i> (2011)	
100 590	187 040	99 228	121 376	508 234

Tabela 1. Korpus

U korpusu pronalazimo ukupno 150 akronima, 144 primjera imenica i 6 pridjeva. Najviše pronađenih primjera nastalo je kao rezultat imenovanja gdje se svako početno slovo izgovara posebno (ukupno 126 primjera), nešto manja grupa primjera jesu akronimi koji imaju status riječi (ukupno 24 primjera).

Analizu započinjemo sa akronimima imenicama. Ova vrsta akronima je u našem korpusu ostvarila ukupno 12 različitih semantičkih koncepata: instrument (27 primjera), institucija (26), agent (26), lokacija (20), stanje (17), aktivnost (15), supstanca (3), rezultat (3), vrijeme (2), kvantitet (2), objekat (2) i kvalitet (1).

Naša analiza će predstaviti interakciju različitih elemenata na nivou tvorebenih i morfoloških tipova kako bismo stekli uvid u interakciju različitih elemenata pri formiranju ne samo akronima nego i različitih semantičkih koncepata. Semantički koncept instrumenta predstavlja oba načina nastajanja akronima u našem istraživanju:

6 Pogledati Literaturu za više detalja o pričama i književnom registru.

7 Pogledati Literaturu za više detalja o člancima i stručnom registru.

8 Pogledati Literaturu za više detalja o odabranim epizodama i televizijskom registru.

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (27)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	agent + kvalitet + aktivnost + instrument imenica + sufiks + glagol + sufiks <i>PC (personal computer) (NG 58)</i>	19	70,37037%
Akronim kao riječ	kvalitet + aktivnost + mogućnost pridjev + imenica + imenica <i>RAM (random access memory) (GEEK 47)</i>	8	29,62962%

Tabela 2. Produktivnost semantičkog koncepta instrumenta kod akronima imenica

Sematički koncept institucije nam takođe pokazuje da akronimi imenice mogu da nastanu uz primjenu oba načina imenovanja:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (26)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	lokacija + lokacija + lokacija pridjev + imenica + imenica <i>FCO (Foreign and Commonwealth Office) (TG 27.4)</i>	20	76,92307%
Akronim kao riječ	lokacija + stanje + aktivnost + aktivnost imenica + imenica + glagol + sufiks <i>W.H.O. (World Health Organization) (H 58 E20)</i>	6	23,07692%

Tabela 3. Produktivnost semantičkog koncepta institucije kod akronima imenica

Značenje agenta je podjednako zastupljeno kao i značenje institucije i u njegovom formiranju pronalazimo oba načina nastajanja akronima:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (26)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	kvantitet + kvalitet + agent prilog + pridjev + imenica <i>VIP (very important person) (TS 29.4)</i>	20	76,92307%

Akronim kao riječ	agent + lokacija + aktivnost imenica + prijedlog + imenica <i>cop (constable on patrol) (ASN 10)</i>	6	23,07692%
-------------------	--	---	-----------

Tabela 4. Produktivnost semantičkog koncepta agenta kod akronima imenica

U korpusu pronalazimo i znatan broj primjera akronima koji označavaju lokaciju i po prvi put samo jedan način formiranja akronima:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (20)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	aktivnost + aktivnost + aktivnost + aktivnost + lokacija + lokacija glagol + sufiks + glagol + sufiks + imenica + imenica <i>GCHQ (Government Communications Headquarters) (NG 23)</i>	20	100%

Tabela 5. Produktivnost semantičkog koncepta lokacije kod akronima imenica

Akronimi imenice označavaju i različita stanja i nastaju na oba načina u našem korpusu:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (17)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	vrijeme + stanje + stanje + stanje + stanje prefiks + imenica + sufiks + imenica + imenica <i>PTSD (posttraumatic stress disorder) (H S8 E18)</i>	16	94,11764%
Akronim kao riječ	aktivnost + aktivnost + stanje + stanje + stanje + stanje glagol + sufiks + pridjev + pridjev + sufiks + imenica <i>AIDS (acquired immunodeficiency syndrome) (DBB 55)</i>	1	5,88235%

Tabela 6. Produktivnost semantičkog koncepta stanja kod akronima imenica

I semantički koncept aktivnosti pokazuje akronime koji nastaju na oba načina:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (15)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	aktivnost + objekat + agent glagol + objekatska zamjenica + povratna zamjenica <i>DIY (do-it-yourself) (DT 27.4)</i>	13	86,66666%
Akronim kao riječ	supstanca + aktivnost + aktivnost imenica + glagol + sufiks + imenica <i>PET (positron emission tomography) (H S8 E21)</i>	2	13,33333%

Tabela 7. Produktivnost semantičkog koncepta aktivnost kod akronima imenica

Našu analizu nastavljamo sa semantičkim konceptima koji koriste samo jedan način formiranja akronima. Takvi koncepti su supstanca:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (3)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	boja + supstanca + supstanca pridjev + imenica + imenica <i>RBC (red blood cells) (H S8 E21)</i>	3	100%

Tabela 8. Produktivnost semantičkog koncepta supstance kod akronima imenica

rezultat:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (3)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	kvalitet + kvalitet + kvantitet pridjev + sufiks + imenica <i>IQ (intelligence quotient) (NG 27)</i>	3	100%

Tabela 9. Produktivnost semantičkog koncepta rezultata kod akronima imenica

vrijeme:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (2)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	vrijeme + vrijeme prijedlog + imenica <i>am (ante meridiem - before noon) (DT 13.6)</i>	2	100%

Tabela 10. Produktivnost semantičkog koncepta vremena kod akronima imenica

kvantitet:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (2)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	kvantitet + kvantitet pridjev + imenica <i>CC (cubic centimetre) (H S8 E20)</i>	2	100%

Tabela 11. Produktivnost semantičkog koncepta kvantiteta kod akronima imenica

objekat:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (2)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	objekat imenica <i>PJs (pyjamas) (WWS 6)</i>	2	100%

Tabela 12. Produktivnost semantičkog koncepta objekta kod akronima imenica

i kvalitet:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (1)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	agent + supstanca imenica + imenica <i>BS (bullshit) (H S8 E18)</i>	1	100%

Tabela 13. Produktivnost semantičkog koncepta kvaliteta kod akronima imenica

Nakon analiziranja pronađenih primjera akronima imenica možemo da uočimo da je način nastanka akronima gdje dolazi do spajanja početnih slova ili elemenata jedne, dviju ili više međusobno povezanih riječi, a da se pri tome ta slova posebno izgovaraju, izuzetno produktivan i pokazuje visok potencijal. Ovakav zaljučak potkrepljuju naši primjeri koji pokazuju da učestvuje u nastajanju svih dvanaest semantičkih koncepata. Drugi način nastajanja akronima, gdje takođe dolazi do spajanja početnih slova ili elemenata jedne, dviju ili više riječi, ali gdje akronim ima status riječi i tako se i izgovara, takođe je produktivan, ali ostvaruje srednji potencijal jer učestvuje u formiranju manje od pola pronađenih semantičkih koncepata (ukupno pet).

Analizu nastavljamo sa akronimima pridjevima koji u našem korpusu ostvaruju tri semantička koncepta (kvalitet, lokacija i agent) i samo jedan način formiranja akronima učestvuje u svakom od pronađenih koncepata. Započinjemo sa značenjem kvaliteta:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (4)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	agent + kvalitet imenica + pridjev <i>JV (junior varsity) (SLPWK 6)</i>	4	100%

Tabela 14. Produktivnost semantičkog koncepta kvaliteta kod akronima pridjeva

Čest akronim u medicinskom diskursu je ujedno i jedini primjer sa značenjem lokacije:

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (1)	Продуктивност 100%
Akronim gdje se svako slovo posebno izgovara	lokacija + lokacija + lokacija prefiks + imenica + sufiks <i>IV (intravenous) (H S8 E19)</i>	1	100%

Tabela 15. Produktivnost semantičkog koncepta lokacije kod akronima pridjeva

Primjer akronima pridjeva koji ostvaruje značenje agenta jeste i jedini primjer pridjeva koji je akronim sa statusom riječi. Kod ovog primjera nije došlo do spajanja početnih slova dvije ili više riječi, nego do spajanja tri početna slova jedne riječi, što bi se moglo klasifikovati i kao skraćivanje, ali autori zbog tačke koja se uvijek piše iza ovog akronima sa sigurnošću ovaj primjer vide kao akronim (Plag 2003: 161):

Načini nastajanja akronima:	Tvorbeni tipovi i morfološki tipovi:	Укупан број (1)	Продуктивност 100%
Akronim kao riječ	aktivnost + aktivnost glagol + sufiks <i>Inc. (incorporated) (SLPWK 31)</i>	1	100%

Tabela 16. Produktivnost semantičkog koncepta agenta kod akronima pridjeva

Analiza pronađenih akronima pridjeva pokazuje nam da su načini gdje dolazi do spajanja početnih slova ili elemenata riječi, a da se pri tome ta slova posebno izgovaraju da bi akronim mogao nešto da imenuje ili gdje akronim ima status riječi i učestvuje u imenovanju dva načina nastajanja pridjeva kao akronima. Prvi način moramo da svrstamo u grupu produktivnih jer od ukupno tri pronađena semantička koncepta učestvuje u formiranju dva, što je i indikator njegovog visokog potencijala, dok je akronim pridjev koji ima status riječi takođe produktivan, ali ostvaruje srednji potencijal jer učestvuje u nastajanju samo jednog semantičkog koncepta.

4. ZAKLJUČAK

Na kraju naše analize akronimije možemo da zaključimo da je ovaj tvorbeni proces izuzetno prisutan u različitim vrstama tekstova. Čini se, prema podacima koje smo dobili nakon analize primjera i imenica i pridjeva, da govornici podjednako koriste oba načina nastajanja akronima u procesu imenovanja. Kod imenica produktivnost i visok potencijal pokazuju akronimi kod kojih se početna slova riječi od kojih su nastali posebno izgovaraju, dok akronimi koji se izgovaraju kao jedan riječ spadaju u grupu produktivnih, ali ostvaruju srednji potencijal. Ovakvi rezultati pokazuju lingvističku svijest govornika o značenju sastavnih dijelova i upotrebu za različite svrhe imenovanja. Kod pridjeva produktivnost i visok potencijal pokazuje način u okviru koga se početna slova nastalog akronima posebno izgovaraju, ali produktivnost sa srednjim potencijalom pokazuje i način gdje dobijamo akronim sa statusom riječi. Postojanje oba načina za mali broj primjera doprinosi tvrdnji da se radi o prisutnom tvorbenom procesu koji ukazuje na postojanje spremnosti govornika da ih, manje ili više, koriste kako bi dobili različite semantičke koncepte. I imenice i pridjevi pokazuju da aktivnost upotrebe različitih načina nastajanja akronima u nastajanju različitih semantičkih koncepata jeste, ujedno, i pokazatelj njihove produktivnosti i potencijala. Na ovaj način smo postigli cilj koji smo postavili na samom početku rada, ali i potvrdili našu početnu hipotezu. Možemo samo da zaključimo da prilikom nastajanja akronima govornici vide oba mehanizma kao pogodne i korisne za potrebe imenovanja, pa onda i ne čudi sve veće prisustvo akronima neformalne konotacije, koji se često mogu vidjeti na različitim društvenim mrežama. Analiza akronima koji se pojavljuju na društvenim mrežama mogla bi da bude neka nova tema u istraživanju ovog tvorbenog procesa jer vjerujemo da bi takav korpus doveo do mnogih primjera za koje bi se slobodno moglo reći da predstavljaju neki potpuno nov jezik i način izražavanja.

LITERATURA

- Adams, V. 1973. *An Introduction to Modern English Word-formation*. Whitstable: Whitstable Litho Ltd.
- Baayen, R.H. 1992. Quantitative aspects of morphological productivity. U: G.E Booij i J. Van Marle (ur.) *Yearbook of Morphology 1991*. Dordrecht: Kluwer, 109-149.
- Baayen, R.H. 1993. On frequency, transparency and productivity. U: G.E Booij i J. Van Marle (ur.) *Yearbook of Morphology 1992*. Dordrecht: Kluwer, 181-208.
- Baayen, R.H. 1994. Derivational Productivity and Text Typology. U: *Journal of Quantitative Linguistics* 1. [Internet]. Dostupno na: www.ualberta.ca/~baayen/ [10.1.2013].
- Baayen, R.H. i Neijt, A. 1997. Productivity in context: a case study of a Dutch suffix. U: *Linguistics* 35. [Internet]. Dostupno na: www.ualberta.ca/~baayen/ [10.1.2013].
- Baayen, R.H. i Renouf, A. 1996. Chronicling The Times: productive lexical innovations in an English newspaper. U: *Language* 72. [Internet]. Dostupno na: www.ualberta.ca/~baayen/ [10.1.2013].
- Bauer, L. 1983. *English Word-formation*. Cambridge: CUP.
- Bauer, L. 2004. *Morphological Productivity*. Cambridge: CUP.

- Bauer, L. 2005. Productivity: Theories. U: P. Štekauer i R. Lieber (ur.) *The Handbook of Word-Formation*. Netherlands: Springer, 315–334.
- Bilbija, S. 2001. *Introducing Semantics*. Banja Luka: Komunikološki fakultet.
- Cruse, A. 2006. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh UP.
- Fernandez-Dominguez, J., Diaz-Negrillo, A. i Štekauer, P. 2007. How is Low Productivity Measured?. U: *Atlantis*. [Internet]. Dostupno na: www.atlantisjournal.org/archive/29.1./2007_fernandez_diaz_stakauer.pdf [10.1.2013].
- Grzega, J. 2005. Comments on Pavol Štekauer's Onomasiological Approach to Word-Formation. U: *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* 2.2, 76-81. [Internet]. Dostupno na: <http://www.joachim-grzega.de/publ-e.htm> [10.2.2014].
- Hay, J. i Baayen, H. 2002. Parsing and Productivity. U: G.E Booij i J. Van Marle (ur.) *Yearbook of Morphology 2001*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. [Internet]. Dostupno na: <http://www.sfs.uni-tuebingen.de/~hbaayen/publications.html> [20.1.2013].
- Hay, J. i Baayen, R.H. 2003. Phonotactics, parsing and productivity. U: *Revista di Linguistica* 15.1. [Internet]. Dostupno na: www.ualberta.ca/~baayen/ [10.1.2013].
- Jovanović, V.Ž. 2008. *English Morphology. A Coursebook*. Niš: Filozofski fakultet Niš.
- Plag, I. 2003. *Word-Formation in English*. Cambridge: CUP.
- Plag, I., Dalton-Puffer, C. i Baayen, R. H. 1999. Productivity and register. U: *Journal of English Language and Linguistics* 3. [Internet]. Dostupno na: www.ualberta.ca/~baayen/ [10.1.2013].
- Štekauer, P. 2005. Onomasiological Approach to Word Formation. U: P. Štekauer i R. Lieber (ur.) *The Handbook of Word-Formation*. Netherlands: Springer, 207–232.
- Štekauer, P., Chapman, D., Tomašćikova, S. and Franko, Š. 2005. Word-formation as creativity within productivity constraints: sociolinguistic evidence. U: *Onomasiology Online* 6, 1–55. [Internet]. Dostupno na: <http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EngluVglSW/stekauer1051.pdf> [20.3.2014].
- Yule, G. 1996. *The study of language. Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Жарковић, М. 2015. *Produktivnost procesa u tvorbi imenica i pridjeva u engleskom jeziku*. Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu. Neobjavljena doktorska disertacija.

Korpus:

Novinski registar [preuzeto u periodu od aprila do avgusta 2013. godine]:

www.theguardian.co.uk. (TG)

www.telegraph.co.uk(DT)

www.thesun.co.uk (TS)

Književni registar [dostupno na: <http://www.freebookspot.es/>, april 2013. godine]:

Groff, L. 2009. *Delicate Birds and Other Stories*. Hyperion

Lucky Chow Fun (DBLCF), *L.DeBard and Aliette (DBLDA)*, *Majorette (DBM)*, *Blythe (DBB)*, *The Wife of the Dictator (DBTWD)*, *Watershed (DBW)*, *Sir Fleeting (DBSF)*, *Fugue (DBF)*, *Delicate Edible Birds (DBDEB)*

Hayes, S. 2011. *The Start-Up. The Anti-Social Network*. Backlit Fiction (ASN)

Casey, R. 2012. *What We Saw*. Higher Bank Books. Amazon Kindle Edition (WWS)

Keplinger, K. 2013. *Secrets and Lies*. New York: Poppy, Hachette Book Group

People Worth Knowing (SLPWK)

Stručni registar [dostupno na: <http://www.freebookspot.es/>, jun 2013. godine]:

Ginges, J. i Atran, S. 2009. Noninstrumental Reasoning over Sacred Values: An Indonesian Case Study. U: D. Bartels, C. Bauman, L. Skitka i D. Medin (ur.) *Moral Judgement and Decision Making*. San Diego: Eslevier, 193–206. (JCS)

Bilz, K. i Nadler, J. 2009. Law, Psychology, and Morality. U: D. Bartels, C. Bauman, L. Skitka i D. Medin (ur.) *Moral Judgement and Decision Making*. San Diego: Eslevier, 101–131. (LPM)

Connolly, T. i Hardman, D. 2009. "Fools Rush In": A JDM Perspective on the Role of Emotions in Decisions, Moral and Otherwise. U: D. Bartels, C. Bauman, L. Skitka i D. Medin (ur.) *Moral Judgement and Decision Making*. San Diego: Eslevier, 275–306. (FRI)

Boschma, R. i Martin, R. 2010. The aims and scope of evolutionary economic geography. U: R. Boschma i R. Martin (ur.) *The Handbook of Evolutionary Economic Geography*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 3–39. (AAS)

Stam, E. 2010. Entrepreneurship, evolution and geography. U: R. Boschma i R. Martin (ur.) *The Handbook of Evolutionary Economic Geography*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 139–161. (EEG)

Hassink, R. 2010. Locked in decline? On the role of regional lock-ins in old industrial areas. U: R. Boschma i R. Martin (ur.) *The Handbook of Evolutionary Economic Geography*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 450–468. (LID)

Carpenter, B. E. 2013. *NETWORK GEEKS: How They Built the Internet*. New York: Copernicus Books Springer Science+Business Media, 9–79. (NG)

Televizijski registar [preuzeto u aprilu 2013. godine]:

HOUSE (2012), "Body & Soul" (H S8 E18), "The C-Word" (H S8 E19), "Post Mortem" (H S8 E20), "Holding On" (H S8 E21), "Everybody Dies" (H S8 E22), dostupno na: <http://clinic-duty.livejournal.com/>

THE VAMPIRE DIARIES (2010–2011), "Kill or Be Killed" (VD S2 E5), "Masquerade" (VD S2 E7), "The House Guest" (VD S2 E16), "Klaus" " (VD S2 E19), "As I Lay Dying" (VD S2 E22), dostupno na: http://vampirediaries.wikia.com/wiki/Season_Two

TWO AND A HALF MEN (2009), "818-jklpuzo" (TAHM S7 E1), "Whipped Unto the Third Generation" (TAHM S7 E2), "Mmm, fish. Yum." (TAHM S7 E3), "Laxative Tester, Horse Inseminator" (TAHM S7 E4), "For the Sake of the Child" (TAHM S7 E5), "Give Me Your Thumb" (TAHM S7 E6), "Untainted by Filth" (TAHM S7 E7), "Gorp. Fnark. Schmegle." (TAHM S7 E8), "Captain Terry's Spray-On Hair" (TAHM S7 E9), "That's Why They Call It Ball Room" (TAHM S7 E10), dostupno na: <http://torrentz.eu/>

THE BIG BANG THEORY (2011), "The Skank Reflex Analysis" (BBT S5 E1), "The Infestation Hypothesis" (BBT S5 E2), "The Pulled Groin Extrapolation" (BBT S5 E3), "The Wiggly Finger Catalyst" (BBT S5 E4), "The Russian Rocket Reaction" (BBT S5 E5), "The Rhinitis Revelation" (BBT S5 E6), "The Good Guy Fluctuation" (BBT S5 E7), "The Isolation Permutation" (BBT S5 E8), "The Ornithophobia Diffusion" (BBT S5 E9), "The Flaming Spittoon Acquisition" (BBT S5 E10), dostupno na: <http://bigbangtrans.wordpress.com/>

SUMMARY

MEASURING MORPHOLOGICAL PRODUCTIVITY OF ACRONYMY IN ENGLISH – ONOMASIOLOGICAL APPROACH

Modern measuring of morphological productivity of word-formation processes is dominated by Baayen's formulas and together with them only one word-formation process – derivation. In order to avoid derivation-centered analysis of such a complex phenomenon as morphological productivity, more attention was directed towards word-formation rules, which led to the appearance of onomasiological theory. Onomasiological approach goes from meaning towards form in word-formation analyses and focuses on a speaker and speech community. Productive word-formation processes are the ones responsible for the formation of multiple different semantic concepts. The aim of the paper is to use onomasiological approach proposed by Štekauer to analyse the interaction among word-formation rules that dominate a secondary word-formation process such as acronymy and to find frequent and speakers' useful ways of naming. Newspaper, literary, academic and television registers as well as statistic with descriptive and analytic methods confirm our initial hypothesis that speakers would use word-formation rules that dictate interaction among elements necessary for the formation of acronyms in English for forming multiple different semantic concepts, which would classify this process as productive.

KEYWORDS: morphological productivity, onomasiological theory, acronymy.

(Originalni naučni rad primljen 20.1.2017;
ispravljen 23.3.2017;
prihvaćen 20.10.2017)

UDC: 811.111'42
DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.2>

■ DA LI SE STRUKTURA NAUČNIH RADOVA AUTORA SA JUŽNOSLOVENSKOG GOVORNOG PODRUČJA PRIBLIŽILA MEĐUNARODNIM KONVENCIJAMA?

KATARINA ILIĆ¹
Klinički centar Niš
Srbija

Ovaj rad ima za cilj da prouči strukturu naučnih radova autora sa južnoslovenskog govornog područja koji pišu na engleskom jeziku iz oblasti nauke o jeziku kako bi se ustanovilo u kojoj meri su se autori iz Srbije i zemalja u regionu približili međunarodnim konvencijama po ovom pitanju. Analizirana je segmentacija teksta na retoričke celine, kao i diskursne radnje zastupljene u svakoj celini. Istraživanje je izvršeno na korpusu od 40 radova objavljenih u srpskim časopisima u periodu od 2010. do 2017. godine. Rezultati ukazuju na evidentan pomak kada je u pitanju broj retoričkih celina, što nije slučaj sa strukturom i organizacijom samih odeljaka.

Ključne reči: akademski diskurs, međunarodna akademska zajednica, pisane norme, segmentacija teksta na retoričke celine.

1. UVOD

Polazna ideja ovog istraživanja zasniva se na stavu da akademski stil pisanja treba prilagoditi publici za koju je naučnoistraživački rad namenjen. U tom smislu, akademsko pisanje za međunarodnu čitalačku publiku uključuje korišćenje normi koje su zastupljene u anglofonom naučnom stilu, imajući u vidu da engleski jezik predstavlja zajednički jezik akademske zajednice. Praćenje ovih konvencija ima za cilj bolje prihvatanje naučnog članka na međunarodnom nivou, a time i njegovo adekvatno vrednovanje. Ovaj stav može se primeniti i na autore iz južnoslovenske govorne sredine koji u sve većoj meri pišu ne samo na maternjem, već i na engleskom jeziku, i teže da svoj naučni rad prezentuju široj akademskoj zajednici.

U ovom radu biće ispitana hipoteza da autori iz različitih govornih sredina koncipiraju svoje naučnoistraživačke tekstove u skladu sa obrascima sopstvene kulture,

1 Kontakt podaci (Email): katarina.iiilic@gmail.com

te da ne postoji univerzalni standard kako ovakav tekst treba da izgleda. Međutim, smatra se da radove koji su namenjeni međunarodnoj čitalačkoj publici odlikuje retorička organizacija delova i celine koja je prihvaćena na internacionalnom nivou. S tim u vezi, cilj ovog istraživanja biće oslikavanje retoričke organizacije naučnoistraživačkog članka autora iz Srbije i zemalja u regionu koji pišu na engleskom jeziku i njeno upoređivanje sa konvencionalnim modelom prihvaćenim u međunarodnoj akademskoj zajednici.

Brojna kontrastivna istraživanja akademskog diskursa u drugoj polovini dvadesetog veka su potvrdila pretpostavku da plasiranje naučne informacije u velikoj meri zavisi od kulture. Jedno od prvih je izveo Robert Kaplan, polazeći od ideje da se logika, kao osnova retorike, razvila iz kulture, te da nije univerzalna (Kaplan 1966: 2). U istom smeru je razmišljao Džon Hajnds, govoreći da postoje određene kulture koje veruju da autor nosi odgovornost za razumevanje teksta jer će svoje pisanje učiniti razumljivim, dok je u drugim kulturama zastupljena ideja da interpretacija rada zavisi od čitaoca (Hinds 1987: 22). Smatra se da anglofoni autori propagiraju „reader-friendly discourse“, što bi značilo da autor ulaže napor kako bi pomogao čitaocu da razume sadržaj (Blagojević 2012: 81). To podrazumeva eksplicitno iznošenje ideja, jasne rečenice, segmentaciju teksta na retoričke celine, korišćenje signala koji olakšavaju praćenje ideja i drugo. Svi ovi elementi pripadaju području metadiskursa, koji, kako Markanen navodi, pomaže čitaocu da organizuje, interpretira i evaluiira informacije u tekstu (Markanen *et al.* 1993: 138).

Jedna od osnovnih strategija koja je „prijateljski nastrojena“ prema čitaocu i u velikom meri olakšava praćenje članka je njegovo strukturisanje na tematske, odnosno retoričke celine. Pod retoričkom organizacijom naučnih radova podrazumevamo njegove sastavne delove, odnosno celine veće od pasusa, tačnije organizaciju i strukturu poglavlja, pa i čitavog teksta (Polovina 1982: 125). Poznato je da je u međunarodnoj akademskoj zajednici prihvaćen IMRaD format (Introduction – Method – Results – and- Discussion) akademskog rukopisa koje je prisutan u većini naučnih radova (Nair/ Nair 2014: 13), ali je svakako neophodno pažljivo pročitati „uputstva za autore“ časopisa pre nego što se počne sa pisanjem (Eksner 2016). Gorepomenuta struktura, međutim, nije previše zastupljena u radovima autora iz Srbije i regiona, s obzirom na to da njih karakteriše mali broj celina, neretko i samo jedna (Blagojević 2010: 535). Prva značajnija sistematska istraživanja retoričke strukture naučnog teksta počinju sa Džonom Sveljom koji je, koncipirajući svoj CARS (Creating a Research Space) model, olakšao potonje napore da se identifikuje retorička struktura naučnog teksta. Međutim, kako autorka Po zaključuje, kada je reč o strukturi pojedinačnih retoričkih celina, pažnja je uglavnom bila skoncentrisana na apstrakt i uvod, dok metode, rezultati, diskusija i zaključak nisu obrađivani u velikoj meri. (Pho 2008: 2).

Značaj analize teksta kao celine, odnosno analize nadrećeničnog nivoa, od domaćih autora uočio je Bugarski (2003: 229-230), navodeći da se tekst razlikuje od prostog nizanja rečenica zbog svoje organizacije koja mu obezbeđuje jedinstvenost, celovitost i povezanost. Strukturu akademskih tekstova iz oblasti društvenih nauka takođe su se bavili Blagojević (2012) i Lakić (2010). Ipak, sistematičan pristup tekstu kao celini, uključujući svaki pojedinačni deo, od uvoda do zaključka, i dalje ostaje neistraženo područje u okviru analize akademskog diskursa, te ostavlja prostor za dalja istraživanja.

2. ISTRAŽIVAČKI MODEL I METODE

Kako Džon Svejz (Swales 1990: 128) navodi, u literaturi se uočava vrlo malo pokušaja da se definiše odgovarajuća metodologija koja bi se koristila u analizi naučnog članka. Model koji će biti primenjen u ovom istraživanju predstavljaće kombinaciju modela Svejza, Po i Blagojević, gde Svejz (Swales 1981, 1990), postavljajući temelje ovakvih istraživanja, razlaže „korake“ i „stavove“ u uvodu, a Po (Pho 2008) daje sistematičan pregled svih retoričkih celina naučnog rada. Blagojević (2010), služeći se gorepomenutim teorijskim okvirom, u svakoj celini identifikuje korišćene diskursne radnje.

Korpus istraživanja čini 40 naučnih članaka iz oblasti nauke o jeziku pisanih od strane autora iz Srbije, Crne Gore, Makedonije i Bosne i Hercegovine na engleskom jeziku. Tekstovi su preuzeti iz časopisa *Facta Universitatis*, serija jezik i književnost, *Nasleđe*, *Philologia* i *Belgrade: English Language and Literature Studies*. Svi radovi su objavljeni u periodu od 2010. do 2017. godine, a iz svakog časopisa je analizirano po deset tekstova.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3.1. SEGMENTACIJA TEKSTA NA RETORIČKE CELINE

Kako je postojanje što većeg broja retoričkih celina u tekstu jedan od osnovnih standarda pisanja za međunarodnu čitalačku publiku, ova studija pokazuje da su se autori iz Srbije i zemalja u okruženju približili opšteprihvaćenim normama segmentacije teksta, što se može videti u tabeli koja sledi.

Tabela 1. Segmentacija teksta na retoričke celine

	Broj eksplicitno izraženih retoričkih celina u korpusu
Bez retoričkih celina	4
Sa dve retoričke celine	0
Sa tri retoričke celine	5
Sa više od tri retoričke celine	31

Međutim, ono što se znatno razlikuje od autora sa anglofonog govornog područja jesu same celine koje sačinjavaju tekst. Pokušaj identifikovanja IMRaD formata u tekstovima autora južnoslovenskog porekla naišao je na poteškoće, s obzirom na izraženi varijetet samih celina, odnosno njihovih naziva. Naime, svega nekoliko tekstova odlikuje ova struktura, dok većina, nakon *Uvoda*, sadrži celinu koja se najčešće naziva *Theoretical Background* (*Teorijska razmatranja*), a potom *Data Analysis* (*Analiza podataka*), odnosno *Experiment* (*Eksperiment*), ili *Present Study* (*Studija*). Treća uočena

mogućnost je postojanje retoričkih celina imenovanih na osnovu teme koja se obrađuje u datom odeljku, a ne opštim nazivom. Ono što je zajedničko za najveći broj radova sa više od jedne retoričke celine jeste eksplicitno imenovan *Uvod* i *Zaključak*.

Naredni odeljci baviće se diskursnim radnjama koje su najčešće zastupljene u svakoj pojedinačnoj retoričkoj celini u radovima koji čini korpus istraživanja.

3.2. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA *UVOD*

Analiza korpusa pokazala je da svi tekstovi koji sadrže više od jedne retoričke celine poseduju i odeljak koje je eksplicitno nazvan *Uvod*. Ovaj segment u velikoj meri olakšava snalaženje kroz sam članak, prvenstveno iz razloga što čitalac može uvideti da li je konkretan rad za njega relevantan. Kada je reč o diskursnim radnjama, karakteristično je to da većina uvoda sadrži neki vid predstavljanja teme. Konkretno, uočeno je 9 diskursnih radnji koje se pojavljuju u uvodnim delovima obrađenog korpusa:

1) Utvrđivanje cilja rada

"This paper aims at broadening the existing research on parliamentary discourse, by examining the form of Members of Parliament's (hereinafter MPs) questions in New Zealand House of Representatives." (*Nasleđe/36*, str. 234)

2) Isticanje namera istraživača

"We want to present the most frequent meanings that can be expressed by the use of premodifying adjectives as our aim in the paper..." (*Facta Universitatis/12* No. 2, str. 126)

3) Zauzimanje polazne osnove

"Although research into multimodal discourse has been extensive in many genres, political cartoons have received relatively little scholarly attention so far. Still, there have been several studies (e.g. Bounegru & Forceville 2011; Forceville 2005; El Refaie 2003; Negro Alousque 2013) which pertain to the ways this example of multimodal discourse communicates with readers..." (*Facta Universitatis/14* No. 2, str. 117)

4) Razjašnjenje koncepta

"Language for specific purposes (LSP) refers to the language teaching approach intended to satisfy the demands of a special group of people belonging to a discourse community and communicating in a special discourse." (*Facta Universitatis/12* No. 2, str. 115)

5) Isticanje teme i njeno obrazloženje

"The present study therefore focuses on one particular metrical rule from GTTM which introduces several conflicting factors in metrical inference (MPR5). It mostly deals with the concept of "length" (duration) and is defined as follows in the original text..." (*Facta Universitatis/13* No. 2, str. 79–80)

6) Opis uzorka/instrumenata

"A total of thirty-five anti-proverbs from English and thirty-seven anti-proverbs from Serbian are examined." (*Facta Universitatis/14* No. 2, str. 130)

7) Razjašnjenje strukture rada

"The paper is structured as follows: Section 2 outlines the theoretical framework of Conceptual Metaphor Theory and Conceptual Metonymy Theory, while Section 3 presents the research methodology. The results of the research are presented in

Section 4, followed by Section 5, which summarizes the main findings of the research." (*Nasleđe*/32, str. 52)

8) Iznošenje hipoteze

"Since this research investigates the problems caused by false friends in translation, it is hypothesized that if translation learners identify the similarities and the differences between the source language (English) and the target language (Serbian) they can avoid the trap of false friends." (*Philologia*/12, str. 24)

9) Pregled postojećih istraživanja

"Previous research on modality in legal settings has, predominantly, been oriented towards exploring grammatical means of expressing modality in legislative writing (Williams 2007: 75–143; Foley 2001: 185–195)." (*Bells*/7, str. 193–194)

Tabela 2. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Uvod*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Utvrdjivanje cilja rada	11
Isticanje namera istraživača	6
Zauzimanje polazne osnove	30
Razjašnjenje koncepata	13
Isticanje teme i njeno obrazloženje	10
Opis uzorka/instrumenata	3
Razjašnjenje strukture rada	7
Iznošenje hipoteze	2
Pregled postojećih istraživanja	7

Iz tabele se može zaključiti da uvodni deo najvećeg broja radova sadrži zauzimanje polazne osnove, što je potpuno objašnjivo jer ovaj odeljak treba da predstavlja vizit-kartu svakog rada i, kako sama reč kaže, uvede čitaoca u tematiku teksta. To takođe važi i za ostale radnje koje se odnose na prezentovanje konkretnog istraživanja.

3.3. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA *TEORIJSKA RAZMATRANJA*

Odeljak *Teorijska razmatranja* ne pripada IMRaD formatu akademskih tekstova. Naime, anglofoni autori se takođe bave pregledom prethodnih istraživanja, ali je ovaj segment smešten u uvodu, dok autori sa južnoslovenskog govornog područja veoma često posvećuju poseban odeljak pregledu literature.

Istraživanjem su uočene sledeće diskursne radnje:

1. Pregled postojećih istraživanja

"Other authors explore the link between cleanliness and morality by analyzing colours and smells associated with cleanliness and dirt. Sherman and Chlore (2009)

claim that ideas of dirtiness and impurity are themselves grounded in the perceptual experience of the colour black, which is seen not just as the opposite of white but also as a potent impurity that can contaminate whiteness." (*Bells/4*, str. 30)

2. Razjašnjenje koncepata

"Metaphors and metonymies have traditionally been regarded as figures of speech, ornamental devices primarily (or exclusively) pertaining to the field of literature, specifically rhetoric or stylistics." (*Nasleđe/32*, str. 52).

3. Zauzimanje polazne osnove

"Research on L1 transfer has mostly focused on the adult population of second language learners, with the majority of studies providing evidence of transfer effects with this group of learners. Such findings are compatible with general intuition and practical experience of L2 learning." (*Philologia/11*, str. 35)

Tabela 3 pokazuje rastrostranjenost ovih diskursnih radnji.

Tabela 3. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Teorijska razmatranja*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Pregled postojećih istraživanja	14
Razjašnjenje koncepata	16
Zauzimanje polazne osnove	5

3.4. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA METODE

Pored prethodnog, ni ovaj odeljak nije dovoljno istražen, kako u anglofonom, tako i u južnoslovenskom akademskom stilu pisanja. U slučaju da ovaj segment nije eksplicitno imenovan u tekstovima obrađenog korpusa, metode istraživanja objašnjene su u odseku koji se zove *Analiza podataka*, a nekada čak i u uvodnom delu. Autori sa južnoslovenskog govornog područja ne odstupaju znatno od svojih inostranih kolega kada je reč o tipovima diskursnih radnji u ovom delu, tako da se može zaključiti da uspešno ispunjavaju norme međunarodne diskursne zajednice. U tom smislu, uočavaju se sledeće diskursne radnje:

1. Opis uzorka/instrumenata

"I conducted this study in my own two sections, the advanced-level writing course for undergraduate 3rd year ESL students at the University of Bihać. My particular section met three days per week in 45-minute class sessions." (*Philologia/11*, str. 51.)

2. Opis procedure analize podataka

"In brief, the Metaphor Identification Procedure (MIP) includes the following steps (Pragglejaz 2007: 3): (1) read the entire text-discourse to establish a general understanding of the meaning; (2) determine the lexical units in the text-discourse; for each lexical unit in the text ..." (*Nasleđe/32*, str. 54)

3. Isticanje cilja rada

"The aims of the research are the following: 1. to help the seventh-grade primary-school pupils overcome some obstacles they have while translating English-Serbian

false friends into Serbian, 2. to help them find the adequate equivalents for 20 English-Serbian false friends and 3. to introduce some elements of contact language culture into teaching English as a foreign language." (*Philologia*/12, str. 26)

Kao što se može videti iz navedenog, tipovi diskursnih radnji koji se javljaju u *Metodama* kod analiziranih autora tipični su i za međunarodnu zajednicu, sa izuzetkom iznošenja ciljeva istraživanja, koji su karakterističniji za uvodni deo članka. Naredna tabela pokazuje kvantitativnu distribuciju diskursnih radnji.

Tabela 4. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Metode*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Opis uzorka/instrumenata	11
Opis procedure analize podataka	10
Isticanje cilja rada	3

3.5. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA ANALIZA PODATAKA

Odeljak koji autori iz Srbije i regiona nazivaju *Analiza podataka* se kod anglofonih autora identifikuje kao *Rezultati i diskusija*. Neki od analiziranih radova sadrže kako *Analizu podataka* tako i *Rezultate i diskusiju*, ali to nije slučaj kod svih, tako da se ne može ustanoviti kao pravilo. Kada je reč o diskursnim radnjama, uočene su sledeće:

1. Iznošenje konkretnih/individualnih rezultata

"The corpus shows that in addition to performing the same function as the verbs discussed above (4), STATE serves the purpose of reporting witnesses (5) or experts' submissions (6)." (*Bells*/7, str. 204)

2. Tumačenje rezultata

"It is evident that solely the BEFORE component is evoked in this type of situation. The lack of utterance diversity might be caused by the formality and social typicality of the situation which requires a kind of formulaic linguistic behaviour regardless of social variables." (*Philologia*/11, str. 29)

3. Opis uzorka/instrumenata

"The PBL teaching method was tested during one semester within a LE course 4 with 20 third-year students (8 male and 12 female students) at average 21 years old." (*Nasleđe*/36, str. 250)

4. Opis procedure za analizu podataka

"After the riddle was read to a respondent, i.e. after he or she was given the task of proving that there was a place on the path that the monk occupied at the same hour of the day on the two separate journeys, we measured time that elapsed from the last word of the riddle to providing the final answer, be it correct or incorrect." (*Facta Universitatis*/13 No. 1, str. 16)

5. Razjašnjenje koncepata

"Before the actual analysis of the news examples, the selection and some terminology should be clarified..... Quality press is the term that refers to British

newspapers with national circulation that are characterised by their seriousness and objectivity and whose coverage primarily focuses on political, economic, cultural, and sports news." (*Facta Universitatis*/14 No. 1, str. 48)

6. Ponavljanje hipoteze

"It is hypothesized in this paper that two factors influence the presence of modal values in analyzed lexical items. These include textual dimension and syntactic environment." (*Bells*/7, str. 203)

7. Isticanje cilja rada

"The primary purpose of this comparative study is to examine the differences and similarities in perceptions and attitudes expressed by the two generations of first-year students of English separated by a nineteen-year span." (*Nasleđe*/36, str. 312)

Tabela 5. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Analiza podataka*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Iznošenje konkretnih/individualnih rezultata	12
Tumačenje rezultata	8
Opis uzorka/instrumenata	9
Opis procedure analize podataka	8
Razjašnjenje koncepata	2
Ponavljjanje hipoteze	1
Isticanje cilja rada	2

Tabela potvrđuje da je ovaj odeljak prvenstveno namenjen iznošenju rezultata. Diskursne radnje koje detaljno izlažu metode takođe su često smeštene upravo ovde, što nije slučaj sa radovima anglofonih autora, koji o metodama govore u posebnom segmentu rada.

3.6. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA REZULTATI I DISKUSIJA

Ova retorička celina, tipična za strukturu naučnih članaka anglofonih autora, u manjoj meri je zastupljena u tekstovima autora sa južnoslovenskog govornog područja. Ona se može naći nakon odeljka *Metode* ili pak nakon *Analize podataka*, te od toga zavisi koje će diskursne radnje sadržati, a uočene su sledeće:

1. Iznošenje konkretnih/individualnih rezultata

"It turns out that in 8 out of 12 stimuli musicians responded more accurately than non-musicians, as our auxiliary hypothesis 1a had anticipated ($p < .05$). In 4 stimuli, however, there was no statistically significant difference between the success of musicians and non-musicians in the segmentation task." (*Facta Universitatis*/13 No. 2, str. 85)

2. Tumačenje rezultata

"The reason for not using expanders in any of the given situations may be that the subjects did not find it natural to use them, or perhaps are not familiar with their use simply because expanders are not frequent in their native language." (*Philologia*/10, str. 44)

3. Naglašavanje sveobuhvatnog ishoda istraživanja

"In summary, both surveys yielded similar findings which show that most respondents thought that the 'best' English was spoken in Britain." (*Nasleđe*/36, str. 314)

4. Ponavljanje procedure za analizu podataka

"Therefore, in order to calculate learners' transfer errors in the initial stages of L2A, we analyzed their judgments on the L1-like test sentences for each language element (verb types: be, can, main verb; domains: IP and CP), taking into consideration only those answers where the learners incorrectly accepted the L1-like sentences as grammatical in L2." (*Philologia*/11, str. 39)

5. Ponavljanje cilja istraživanja

"The main purpose of this pilot study was to analyze the use of mitigating devices in requests produced by a group of Serbian students who learn English as a foreign language." (*Philologia*/10, str. 42)

6. Pregled prethodnih istraživanja

"Before presenting the results of the analysis we give an overview of existing research into the polysemantic structure of the lexemes *kuća* ('house') and *dom* ('home') in Serbian and we note that we are unaware of any similar analyses having been conducted for house and home in English.

Marković (1991) performed a contrastive semantic analysis of lexemes which denote the house and its parts in Serbo-Croatian, English and Russian and found few differences between the meaning extensions of these lexemes in Serbian and English...." (*Nasleđe*/32, str. 55)

7. Upoređivanje rezultata sa literaturom

"These findings are in line with those obtained from many other attitudinal studies conducted amongst non-native speakers, which have also indicated that standard British English accents (especially RP) enjoy greater prestige than American English accents (e.g. Jarvella et al 2001, Ladegaard and Sachdev 2006, Paunović 2009, Rindal 2010, Evans and Imai 2011, Pilus 2013, Stojić 2014)." (*Nasleđe*/36, str. 314)

8. Ukazivanje na ograničenja istraživanja

"The exact ranking, however, remains unresolved, as the present sample size and stimulus design failed to account for the position of adjacent constraints in the entire population." (*Facta Universitatis*/13 No. 2, str. 88)

Tabela 6. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Rezultati i diskusija*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Iznošenje konkretnih/individualnih rezultata	10
Tumačenje rezultata	8
Naglašavanje sveobuhvatnog ishoda istraživanja	2
Ponavljanje procedure za analizu podataka	5
Ponavljanje cilja istraživanja	1
Pregled prethodnih istraživanja	1
Upoređivanje rezultata sa literaturom	1
Ukazivanje na ograničenja istraživanja	1

Analiza zastupljenih diskursnih radnji pokazuje da se u ovom segmentu najčešće iznose i tumače rezultati istraživanja, što je slučaj i sa celinom *Analiza podataka*, pa se vidi da su ova dva segmenta međusobno zamenljiva, odnosno da konkretan tekst uglavnom sadrži ili jedan ili drugi odeljak. Takođe, može se videti da *Rezultati i diskusija* u manjoj meri sadrže elemente zaključka.

3.7. NAČIN STRUKTURISANJA ODELJKA ZAKLJUČAK

Olakšavajući element u analizi je da svi radovi sa retoričkim celinama poseduju ovu retoričku celinu. U tom smislu, sumirani rezultati se mogu lakše uočiti, te je i utvrđivanje ishoda istraživanja olakšano. Upoređujući ovaj deo sa međunarodnim modelom o kojem govori Po, može se reći da autori sa južnoslovenskog govornog područja zadovoljavaju međunarodne standarde.

Uočene su sledeće diskursne radnje:

1. Ponavljanje procedure za analizu podataka

"An experiment was conducted using a questionnaire with DCTs in which we manipulated the types of speech acts used for elicitation (requests and invitations) and the relation of social power between the interlocutors." (*Facta Universitatis/14 No. 2*, str. 111)

2. Naglašavanje sveobuhvatnog ishoda istraživanja

"The study investigated the usage of pragmatics by NNSs of English when making e-mail requests. It contributes to the body of research in e-mail pragmatics by showing first that NSs and NNSs of English differ greatly in the pragmatic strategies that they use when making e-mail requests, and second that e-mail pragmatic features are teachable to NNSs." (*Philologia/11*, str. 58)

3. Ponavljanje cilja istraživanja

"Our pilot study aimed at examining the use of mitigating devices by Serbian learners of English as a foreign language while completing a discourse completion task." (*Philologia/10*, str. 45)

4. Ukazivanje na ograničenja istraživanja

"In addition to certain limitations common to this area of study (e.g. a small number of participants and the choice of tasks for elicitation), another important limitation of this study was that it was not contrastive" (*Nasleđe/32*, str. 90)

5. Preporuka za dalja istraživanja

"Still, further and more extensive research of this topic is necessary to delineate all possible extensions of meaning from an evidently very prolific source domain of cleanliness into abstract domains..." (*Bells/4*, str. 38)

6. Ponavljanje namere istraživača

"This paper attempted to provide a summary of theoretical research of evidentiality, its treatment in linguistics, its typology, and its relation to epistemic modality through a review of some of the most influential theoretical considerations of evidentiality, followed by an analysis of daily newspaper examples from quality British and American newspapers and from Serbian newspapers that belong in the quality press category." (*Facta Universitatis/14 No. 1*, str. 60)

7. Ponavljanje teme istraživanja

"In this paper we analyzed the meaning extensions of the lexemes home in English and dom in Serbian from the cognitive linguistic perspective in order to establish the similarities and differences in their polysemantic structure." (*Nasleđe/32*, str. 58)

8. Upoređivanje rezultata sa literaturom

"Previous research also highlights EFL students' problems regarding the use of appropriate pitch contours, such as the use of rises instead of falls (and vice versa), wrong (too high) pitch level on unstressed syllables, wrong pitch movement over unaccented syllables preceding a fall (no gradual rise) and problems with the final pitch rise, either because it is too high (overshot) or because it is too low (Mennen 2007: 55)." (*Nasleđe/32*, str. 89)

Na osnovu pregleda diskursnih radnji, može se videti tendencija ponavljanja u zaključku, što nije karakteristično za radove anglofonih autora, s obzirom na to da međunarodni standard nalaže pročišćavanje teksta od suvišnih i ponovljenih informacija (Blagojević 2010: 532). Tabela 7 pokazuje kvantitativnu distribuciju diskursnih radnji.

Tabela 7. Kvantitativna analiza tipova diskursnih radnji u odeljku *Zaključak*

Tip diskursne radnje	Broj ponavljanja diskursne radnje
Ponavljanje procedure za analizu podataka	4
Naglašavanje sveobuhvatnog ishoda istraživanja	33
Ponavljanje cilja istraživanja	3
Ukazivanje na ograničenja istraživanja	6
Preporuka za dalja istraživanja	9
Ponavljanje namere istraživača	4
Ponavljanje teme istraživanja	5
Upoređivanje rezultata sa literaturom	1

4. ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja potvrdili su polaznu hipotezu da je akademski stil pisanja usklađen sa obrascima sopstvene kulture, što se može zaključiti uvidom u retoričke celine zastupljene u analiziranim radovima. Kada je reč o segmentaciji samog teksta, primećuje se da se autori iz Srbije i regiona približavaju internacionalnim kriterijumima, s obzirom na to da veoma mali broj članaka ne poseduje retoričke celine. Međutim, retorička organizacija samih odeljaka se u velikoj meri razlikuje od modela koje su uspostavili Svejtz i Po, te je bilo vrlo zahtevno napraviti model koji bi se smatrao standardom kod autora sa južnoslovenskog govornog područja.

Svrha ovog i srodnih istraživanja pre svega ima pedagošku implikaciju za mlade naučne radnike koji se sve više služe stručnom literaturom na stranom jeziku, gde poznavanje konvencija pisanja u velikoj meri doprinosi razumevanju teksta. Pored toga, samostalni istraživački rad podrazumeva ovladavanje veštinom pisanja, kako na maternjem, tako i na stranom jeziku, te treba skrenuti pažnju autorima da je njihova čitalačka publika jedan od ključnih parametara koji će odrediti stil i način pisanja, što neminovno uključuje strukturisanje članka. Iz tog razloga, brojni lingvisti se sve više zalažu za ideju da bi viši nivoi studija trebalo da sadrže predmet koji se bavi analizom akademskog diskursa, pa retorička organizacija naučnoistraživačkog rada može biti jedan od segmenata kome treba posvetiti pažnju u okviru nastave akademskog pisanja.

LITERATURA

- Blagojević, S. 2010. Da li se u akademskom pisanju za međunarodnu zajednicu (i dalje) mogu identifikovati elementi akademskih obrazaca sopstvene kulture? U Lj. Subotić i I. Živančević-Sekeruš (ur.) *Susret kultura*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 531-538.
- Blagojević, S. 2012. How to Help a Reader through an Academic Article? Signalling Devices in Research Articles Written by English and Serbian Academics. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature Vol.10, No.2, 2012*, 79-87.
- Bugarski, R. 2003. *Uvod u opštu lingvistiku*. Sabrana dela, knjiga 6. Beograd: Čigoja štampa, Biblioteka XX vek.
- Eksner, A. 2016. *Uvod u objavljivanje naučnih publikacija – prethodna iskustva, koncepti, strategije*, prev. M. Kostić. Beograd: Centar za promociju nauke. [Internet]. Dostupno na: <http://nauka.cpn.rs/sadrzaj/objavljivanje-u-naucnim-casopisima/#74> [04.12.2017].
- Hinds, J. 1987. Reader versus writer responsibility: A new typology. In U. Connor and R. B. Kaplan (Eds.) *Writing Across Languages: Analysis of L2 Text*. Reading, MA: Addison-Wesley, 22-39.
- Kaplan, R. B. 1966. Cultural Thought Patterns in Intercultural Education. *Language Learning* 16, 1-20.
- Lakić, I. 2010. Analysing Genre: Research Article Introductions in Economics. *JoLIE, Journal of Linguistic and Intercultural Education*, Vol. 3/2010, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 83-99.

- Markkanen, R, M. S. Steffensen and A. Crismore. 1993. Quantitative contrastive study of metadiscourse problems in design and analysis of data. *Papers and studies in contrastive linguistics*, vol. 28, 137–151.
- Nair, P.K.R. & Nair, V.D. 2014. Organization of a Research Paper: The IMRAD Format. In *Scientific Writing and Communication in Agriculture and Natural Resources*. Cham: Springer, 13–25.
- Pho, P. D. 2008. How can Learning about the Structure of Research Articles Help International Students? In T. McGrath (Ed.) *19th ISANA International Education Association Conference Proceedings*. The Gap, Queensland: ISANA International Education Association Inc. [Internet]. Dostupno na: http://isana.proceedings.com.au/docs/2008/paper_Dzung.pdf [15.09.2017].
- Polovina, V. 1982. Savremena tekst lingvistika i njena primena. *Živi jezici*, Br. 29/1-2. Beograd: Društvo za strane jezike i književnost, 124–134.
- Swales, J. 1981. Aspects of Article Introductions. In *Aston ESP Research Report No. 1*, Language Studies Unit. Birmingham: University of Aston.
- Swales, J. 1990. *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: CUP.

SUMMARY

HAS THE STRUCTURE OF RESEARCH ARTICLES WRITTEN BY SOUTH SLAVIC ACADEMIC WRITERS APPROACHED THE INTERNATIONAL CONVENTIONS?

This paper aims to study the structure of the scientific articles written in English by academic writers of South Slavic background in the field of language studies in order to determine the extent to which they approached the international conventions on this issue. The number of rhetorical units and discourse strategies in each section were analyzed. The research was carried out on the corpus of 40 papers published in Serbian journals in the period from 2010 to 2017. The results indicate an evident improvement when it comes to the number of rhetorical units, which is not the case with the structure and organization of the sections themselves.

KEYWORDS: academic discourse, international academic community, writing conventions, rhetorical unit segmentation.

(Originalni naučni rad primljen 28.11.2017;
ispravljen 7.12.2017;
prihvaćen 9.12.2017)

UDC: 811.111'371.3
DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.3>

■ DIDAKTIČKO OBLIKOVANJE ZADATAKA ZA SAMOEVALUACIJU U UDŽBENICIMA ENGLESKOG KAO STRANOG JEZIKA

SLOBODANKA GLIGORIĆ¹
Filološka gimnazija, Beograd
Srbija

Autonomija učenika je termin koji se sve češće koristi u literaturi vezanoj za usvajanje stranog jezika i predstavlja sposobnost učenika da preuzme odgovornost za sopstveno učenje. Ovaj rad ima za cilj da predstavi samoevaluaciju kao ključnu komponentu u ostvarivanju autonomije učenika pri usvajanju stranog jezika u okviru formalnog školskog sistema, kao i da istakne značaj udžbenika u razvoju sposobnosti za samoevaluaciju. Poseban naglasak stavlja se na principe didaktičkog oblikovanja zadataka za samoevaluaciju, kao i na njihov uticaj na nastavnu praksu.

KLJUČNE REČI: samoevaluacija, samoregulisano učenje, teorija socijalnog učenja.

1. UVOD

Od osamdesetih godina prošlog veka, razvojem pristupa nastavi koji u centar interesovanja stavlja učenika, sve više se propagira ideja autonomije u učenju stranog jezika. Čak se i Savet Evrope pri razvijanju *Evropskog jezičkog portfolija* (EJP) bazirao na teoriji o autonomiji učenika koja promoviše takozvano „doživotno učenje“. Načini posmatranja autonomije menjali su se vremenom, od samostalnog učenja van školskih institucija koje je bilo fokus ranijih teorija, ka autonomiji učenika u učionici. Sva ova stanovišta polaze od zajedničke ideje o stvaranju samostalnog učenika koji će biti u stanju da preuzme odgovornost za sopstveno učenje (Holec 1981: 3) bilo u učionici ili van nje i da zatim stečene kognitivne strategije prenese i na druge sfere života. Kao osnovni elementi autonomnog učenja uzimaju se *reflektivni pristup procesu učenja* (Vrhovac/Mihaljević Đigunović 2010: 237) koji podrazumeva razvijanje sposobnosti učenika da razmišljaju o onome što se događa kada uče jezik i *samoevaluacija* kao

1 Kontakt podaci (Email): slobodankagligoric@gmail.com

proces vrednovanja sopstvenog rada i dostignuća. Ova dva procesa su u međuzavisnom odnosu, što se da zaključiti iz navoda Klenovskog koji definiše samoevaluaciju kao „procenu ‚vrednosti‘ sopstvenog učinka i identifikaciju svojih jakih i slabih strana u cilju poboljšanja rezultata učenja“ (Klenowski 1995: 146). Drugim rečima, razvijanjem kritičke samo-refleksije učenici bi trebalo da razviju svest o procesu učenja i tako budu u stanju da na isti pozitivno utiču i određuju mu tok. Svest o tome koliko smo uspešni u usvajanju znanja, predstavlja prvi korak ka samoregulaciji i autonomiji neophodnim za doživotno učenje.

2. SAMOEVALUACIJA KAO VID ODRŽIVE EVALUACIJE

Procena uspeha ishoda učenja neodvojivi je deo procesa usvajanja znanja, i tradicionalno se svrstava u dve kategorije: sumativni i formativni tip. Na ova dva vida evaluacije, od skora se dodaje još jedan, a to je *održiva evaluacija* (*sustainable assessment*) čiji je direktan cilj promocija doživotnog učenja. Prvobitno definisana kao „evaluacija koja zadovoljava potrebe sadašnjice i priprema učenika da u budućnosti ispuni sopstvene potrebe u učenju“ (Boud 2000: 152), danas se posmatra kao onaj vid evaluacije koji „zadovoljava buduće potrebe, a ne dovodi u pitanje sposobnost učenika da ispune sadašnje potrebe u učenju“ (Cooke 2015: 92). Drugim rečima, održiva evaluacija ima za cilj da omogući i podrži doživotno učenje tako što će uključiti učenike u proces evaluacije, pomoći im da razviju sposobnost procene i „osećaj sopstva“ (ibid.) i negovati reflektivni pristup i samoregulaciju (Boud 2000). Ukoliko prihvatimo tvrdnju da sa tačke gledišta učenika evaluacija definiše kurikulum (Rowntree 1977: 1) jer promovise bilo *kulturu učenja* bilo *kulturu ocenjivanja* (Hamp-Lyons 2007: 488), pretpostavka je da kroz angažovanje na ovom polju možemo uticati na proces usvajanja znanja. Iako nijedan od autora ne odbacuje sumativni tip evaluacije, ističe se potreba da „u pristupu orijentisanom na učenika [...], učenici budu uključeni u sve procese učenja, uključujući i proces evaluacije“ (Little 2005: 322). A kao jedan od ključnih načina postizanja ovakvog cilja navodi se samoevaluacija kao proces koji odlikava paradigmatisku promenu od bihejviorističkog modela učenja kao prenosa znanja do konstruktivističkog modela transformacije znanja (Kohonen 1992: 81).

Neophodno je, ipak, dati približniju definiciju ovoga pojma kako ćemo ga posmatrati u ovom radu, jer različiti autori pod ovim terminom podrazumevaju različite stvari, najčešće u zavisnosti od svrhe u koju se obavlja. Tako neki od autora prave distinkciju između *učinkovito-orijentisane* i *razvojno-orijentisane* samoevaluacije gde prvi tip predstavlja samoprocenu ukupnog znanja jezika u određenom trenutku, dok drugi označava zadatke kojima učenik ocenjuje svoj postepeni napredak tokom dužeg perioda učenja (Saito 2003: 12). Drugi pak razlikuju *samoevaluaciju* kao sumativni tip ocenjivanja čiji rezultati ulaze u krajnju ocenu učenika i *samoprocenu* kao formativni tip koji nema direktnog uticaja na finalnu ocenu (Andrade/Valcheva 2008: 13). U ovom tekstu, mi ćemo naizmenično koristiti termine *samoevaluacija* i *samoprocena* za razvojno-orijentisano formativno ocenjivanje sopstvenih sposobnosti od strane učenika koje nema neposredan uticaj na krajnju ocenu. Posmatrana u ovom kontekstu, samoevaluacija ima daleko šire značenje od toga da učenici sami ocenjuju sopstveni

rad; ona predstavlja proces u kom učenici aktivno razmišljaju o kvalitetu svog rada ili pokazanog znanja, procenjuju u kojoj meri on ispunjava željene ili zadate kriterijume i modifikuju svoj rad i angažman na osnovu date procene (Andrade 2010: 92). Na ovaj način podstiče se *učenje kako se uči* – jedna od ključnih kompetencija za razvoj doživotnog učenja – te se sve veći akcenat stavlja na njeno integrisanje u formalne školske sisteme.

3. ZNAČAJ UDŽBENIKA ZA RAZVOJ SPOSODBNOSTI SAMOEVALUACIJE

Udžbenik predstavlja jednu od osnovnih komponenti procesa obrazovanja, a njegov značaj ogleda se u tome da je za gotovo svaki od predmeta u okviru osnovnog i srednjeg školovanja nastavnicima na raspolaganju više zvanično odobrenih udžbenika. U ovom smislu, udžbenik ne čine samo pojedinačne knjige, već i sva prateća učila koja čine *udžbenički komplet*: knjige, radne sveske, priručnici, zbirke zadataka i audio-vizuelni materijal. Posebno didaktičko oblikovanje materijala u udžbeničkom kompletu ima za svrhu da pomogne učenicima pri aktivnom konstruisanju znanja (Ivić/Pešikan/Antić 2012: 24) i u školi i van nje, kako bi se uzele u obzir potrebe savremenog obrazovnog sistema i pomoglo u stvaranju nezavisnih učenika. Ovo se pre svega postiže preko zadataka koji podržavaju aktivno učešće učenika u nastavnom procesu, promovišu saradnju i kooperativno učenje i zahtevaju sposobnost refleksije, što indirektno – kroz pitanja i zahteve koji traže od učenika da zauzmu stav ili iskažu mišljenje – što direktno kroz zadatke namenjene samoevaluaciji. Ovi potonji najčešće su rasprostranjeni upravo u udžbenicima namenjenim nastavi stranog jezika. Kako je samoevaluacija kao osnov autonomnog učenja ušla u teoriju nastave i aktivnim angažovanjem Saveta Evrope pronašla svoje mesto u nastavi stranih jezika kroz razvoj alatki kao što je *Evropski jezički portfolio*, tako su i aktivnosti za samoevaluaciju u pojednostavljenom obliku našle put do udžbenika stranih jezika. Ovi zadaci najčešće se nalaze na kraju didaktičke celine – lekcije ili modula – i imaju za cilj da pomognu učeniku da proceni šta je od predstavljenog sadržaja usvojio, a na čemu još treba da poradi, kao i da li mu je za to neophodna pomoć nastavnika.

U zavisnosti od uzrasta učenika, aktivnosti za samoevaluaciju mogu se pojaviti u više različitih oblika. Na nižim nivoima, kod učenika koji još uvek nisu savladali latinično pismo, ovi zadaci obično su slikovnog tipa – gde sličice predstavljaju ključni vokabular u okviru određene lekcije ili modula – i zahtevaju od učenika da nacrtaju nasmešeno lice pored onih reči koje su u stanju samostalno da reprodukuju na stranom jeziku. Na nešto starijem uzrastu, kada učenici savladaju veštine čitanja i pisanja, slikovni zadaci često se kombinuju sa pisanim funkcionalnim kriterijumima, kao što su na primer izjave tipa „ja umem“ ili „ja mogu“. Zbog njihove jednostavnosti i prisustva vizuelne komponente nije redak slučaj da su ove izjave predstavljene na jeziku koji se usvaja, što ujedno uvodi učenike u osnove čitanja i pisanja stranog jezika.

Zadaci za starije učenike često odslikavaju strukturu gradiranih deskriptora postignuća *Evropskog jezičkog portfolija*, i sastoje se od pozitivno formulisanih tvrdnji (*can do statements*) koje predstavljaju znanja i funkcije koje učenik ume da demonstrira ili primeni (na primer: *Umem da govorim o prošlim događajima/napišem kratku priču/*

opišem svoju sobu). U nekim udžbenicima, ove tvrdnje praćene su primerima koje učenici treba da popune pre nego što označe da li mogu ili ne mogu da izvedu navedene radnje, dok su u drugima dekontekstualizovane i podrazumevaju metaanalitičku svest kod korisnika. U nekim slučajevima uz svako pitanje postoji i gradirana skala sposobnosti, najčešće na tri nivoa: *mogu to da uradim lako – uz par problema – teško*. Osim što se na ovaj način izbegava drastičnost dihotomije *znam-ne znam*, koja može da demotiviše učenike, gradirana skala ima i svrhu osveščivanja učenika o realnoj prirodi jezičkog znanja gde je moguće dostići različite nivoe kompetencije u različitim veštinama.

Osim što predstavlja svojevrsni izvor i model zadataka za samoevaluaciju, udžbenik igra značajnu ulogu i kao sredstvo obuke nastavnika. Istraživanje sprovedeno između marta i avgusta 2015. godine na 62 nastavnika engleskog jezika iz osnovnih škola širom Srbije pokazalo je da je za čak 70% ispitanika priručnik za nastavnike iz udžbeničkog kompleta bio primarno sredstvo instrukcije u organizaciji aktivnosti samoevaluacije (Gligorić 2016). Iz dobijenih rezultata možemo zaključiti da je na nivou osnovne škole uticaj udžbenika daleko veći od uticaja koji imaju drugi vidovi obuke, kao što su seminari ili istraživački radovi, barem kada je usvajanje engleskog kao stranog jezika u pitanju. Pri organizaciji samoevaluacije, nastavnici koriste udžbenik i kao izvor materijala i kao tutorijal za sprovođenje dotičnih aktivnosti u svakodnevnoj nastavnoj praksi. Udžbenik je, dakle, nezamenljivi element razvoja sposobnosti samoevaluacije i samoregulativne sposobnosti kod učenika, te dizajniranju ovih aktivnosti treba pristupiti sa izuzetnom pažnjom.

4. GRADIRANJE I KOOPERATIVNOST KAO OSNOVNE KARAKTERISTIKE ZADATAKA ZA SAMOEVALUACIJU

Videli smo da je udžbenik značajan faktor razvoja sposobnosti za samoevaluaciju kod učenika, te da didaktičko oblikovanje zadataka za samoevaluaciju (uključujući i prateće instrukcije u priručniku za nastavnike) treba da prati preporučenu praksu kako bi se poboljšao razvoj samoregulisano učenja i autonomije učenika, ali i olakšao posao nedovoljno obučanim nastavnicima. U okviru školskog sistema, autonomija u učenju ne posmatra se više kao samostalno preuzimanje odgovornosti za sopstveno učenje bez ikakve podrške ili obuke, već kao „preuzimanje sve veće kontrole učenika nad sopstvenim učenjem“ (Benson 2011: 16) u socijalnom okruženju učionice, na način koji Bruner (1986) naziva *podupiranjem* ili *modelom građevinske skele (scaffolding)* u kome nastavnik u ulozi medijatora sistematski pomaže učeniku, pružajući pomoć kad i gde je neophodna, da bi u pravom trenutku „skinuo skelu“ i tako mu omogućio da samostalno upravlja procesom učenja. Ovakvo tumačenje implicira da se sposobnost samoprocene neophodne za razvoj autonomije ne može postići odjednom ili u izolaciji, već podrazumeva postepenost obuke kroz međusobnu saradnju, kako na relaciji nastavnik-učenik, tako i u interakciji između vršnjaka.

Značaj uloge vršnjaka u procesu usvajanja znanja ističe se u *teoriji socijalnog učenja* Alberta Bandure (Bandura 1963, 1977), koja „naglašava ulogu socijalne opservacije u pružanju informacija o zahtevima zadatka i efikasnim strategijama za postizanje uspeha“ (Butler 1989: 1350). Bandura navodi kako vršnjaci imaju formativni uticaj na

razvoj samo-efikasnosti kao uverenja osobe o vlastitim sposobnostima izvršenja nekog zadatka (Bandura 1997: 173). Prema ovoj teoriji, učenik u kontekstu učionice nije izolovana jedinka koja dela nezavisno od ostalih, već socijalno biće koje svoju kritičku svest, a samim tim i sposobnost samoprocene, najlakše razvija u interakciji sa drugima. Upravo iz ovog razloga veliki broj autora (McKay 2006; Cameron 2001; Ross 2006; Perry/Hutchinson/Thauberger 2008) zalaže se za vršnjačku evaluaciju – gde učenici pod vođstvom nastavnika primenjuju postavljene kriterijume da bi ocenili radove jedni drugima – kao prelaznu fazu u razvoju sposobnosti samoevaluacije. Ovakav pristup predstavlja izvesnu praksu učenicima koji se postepeno vežbaju da samostalno procenjuju svoje znanje, čime se postiže i bolje razumevanje standarda i kriterijuma ocenjivanja.

Vidimo, dakle, da su ključni parametri pravilno organizovanih aktivnosti samoevaluacije upravo *gradiranost* i *kooperativnost*, te da se ova dva principa moraju uzeti u obzir pri dizajniranju zadataka, ukoliko nam je cilj razvoj samoregulacije i autonomije u učenju. Prema navodima Snežane Mirkov: „Vežbanje u primeni samoregulativnih strategija, prvo vođeno a zatim samostalno, [...] utiče i na usavršavanje učenja“ (Mirkov 2007: 325), dok Peri, Hačinson i Tauberger tvrde da „deca razvijaju akademski efikasne oblike [samoregulisano] učenja kada [...] su u prilici da [...] procenjuju sopstveno učenje; i rade u saradnji sa i tražeći povratnu informaciju od svojih vršnjaka“ (Perry/Hutchinson/Thauberger 2008: 98).

Postojeće aktivnosti za samoevaluaciju u odobrenim udžbenicima engleskog kao stranog jezika dizajnirani su sa fokusom na pojedinca koji samostalno procenjuje svoje jezičko znanje od samog početka kursa, dok se postepena obuka kroz eventualnu saradnju sa vršnjacima ostavlja često nedovoljno obučanim nastavnicima. Jedan od mogućih načina na koji bi aktivnosti za samoevaluaciju u udžbenicima engleskog kao stranog jezika zadovoljavale kriterijume gradiranosti i kooperativnosti bio bi da uključuju „pripremne faze“ timske evaluacije (collaborative assessment), praćene vršnjačkom evaluacijom (peer assessment), pre uvođenja samostalne samoprocene (self assessment). Kooperativni aspekt ogledao bi se u formi zadatka koji bi bio direktno vezan za pređenu nastavnu jedinicu, visoko kontekstualizovan i zahtevao od učenika da u parovima ili timovima izvrše određene komunikativne radnje, nakon čega bi sledila ocena uspešnosti izvedbe kooperativnog zadatka u odnosu na postavljene kriterijume (upotreba engleskog/maternjeg jezika, broj načinjenih grešaka, traženje pomoći od nastavnika, razumljivost odgovora, procena sposobnosti primene testiranog gradiva u stvarnom životu van učionice). U zavisnosti od broja nastavnih jedinica, ovaj deo zadatka bi u prvom delu udžbenika zahtevao od učenika u okviru jednog para da zajednički ocene uspeh tima, u drugom tražio od pojedinačnih učenika da procene uspeh svog kolege pri zajedničkom izvršavanju zadatka, dok bi u poslednjoj fazi svaki učenik bio upitan da izvrši samoprocenu sopstvenog učinka nakon obavljenog timskog rada. Gradirana priroda ovih zadataka podržava ideju postepene obuke učenika u samoproceni sopstvenog jezičkog znanja preko timske i vršnjačke evaluacije, dok njihova kooperativna priroda podržava ideje Vigotskog i Brunera o konstruktivističkom učenju i aktivnoj izgradnji znanja kroz međusobnu saradnju. U isto vreme, ovakav način didaktičkog oblikovanja aktivnosti samoevaluacije pružio bi neophodnu podršku nastavnicima kojima je udžbenik primarni vid informisanja na polju učeničke autonomije.

5. ZAKLJUČAK

Istraživanja pokazuju da uključivanje učenika u proces evaluacije ima pozitivne efekte na njihov progres, kao i na celokupan proces usvajanja znanja. Ono im pomaže da preuzmu veću odgovornost za sopstveno učenje, kao i da sami postavljaju ciljeve i biraju strategije kojima će do njih stići. U kontekstu usvajanja stranog jezika u školskim uslovima, udžbenik je nezamenljiva komponenta razvoja sposobnosti samoevaluacije jer predstavlja najdostupniji vid gotovog nastavnog materijala, ali nekada i jedinu metodološku podršku nastavnicima koji ove aktivnosti organizuju. Kako bi obuka učenika samoevaluaciji bila uspešna, neophodno je da bude postepena i da obuhvata socijalnu komponentu. Na ovaj način, ona će imati direktan uticaj na postignuće, ali i indirektan uticaj na rezultate učenja kroz povećanu samostalnost i razvoj auto-refleksivne svesti koja će imati primenu i van sveta učionice ili konteksta učenja jezika.

LITERATURA:

- Andrade, H. 2010. Students as the Definitive Source of Formative Assessment: Academic Self-Assessment and the Self-Regulation of Learning. In H. Andrade & G. Cizek, (eds.). *Handbook of formative assessment*. New York: Routledge, 90-105.
- Andrade, H. i A. Valtcheva. 2008. Promoting Learning and Achievement Through Self-Assessment. *Theory Into Practice*, vol. 48/1, 12-19.
- Bandura, A. 1997. *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Bandura, A. 1977. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. i R. H. Walters. 1963. *Social Learning and Personality Development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Benson, P. 2001. *Teaching and Researching Autonomy in Language Learning*. Pearson Longman.
- Boud, D. 2000. Sustainable assessment: rethinking assessment for the learning society. *Studies in Continuing Education*, 22, 2, 151-167.
- Butler, R. 1989. Mastery versus Ability Appraisal: A Developmental Study of Children's Observations of Peers' work. *Child Development*, vol. 60, no. 6, 1350-1361.
- Bruner, J. 1986. *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Cameron, L. 2001. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooker, L. 2015. Learner autonomy. In Carol J. Everhard and Linda Murphy, (eds.). *Assessment and Autonomy in Language Learning*. New York: Palgrave Macmillan, 89-113.
- Gligorić, S. 2016. The Influence of Language Policy and Socio-Political Context on Interpreting the Meaning of Student Autonomy – The Teachers' Perspective. U Biljana Mišić-Ilić i Vesna Lopičić (ur.): *Jezik, Književnost, Značenje, Zbornik radova*. Niš: Filozofski fakultet, 701-714.
- Hamp-Lyons, L. 2007. The Impact of testing practices on teaching: Ideologies and alternatives. In J. Cummins and C. Davidson, (eds.). *The International Handbook of English Language Teaching*, Vol. 1. Norwell, MA: Springer, 487-504.
- Holec, H. 1981. *Autonomy in Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon.

- Ivić, I, A. Pešikan i S. Antić. 2012. *Vodič za dobar udžbenik – opšti standardi kvaliteta udžbenika*, Beograd: Klett.
- Klenowski, V. 1995. Student Self-evaluation Processes in Student-centred Teaching and Learning Contexts of Australia and England. *Assessment in Education*, vol 2/2, 145-163.
- Kohonen, V. 1992. Foreign Language Learning as Learner Education: Facilitating Self-Direction in Language Learning, Transparency and coherence in language learning in Europe – Objectives, evaluation, certification. *Report on the Rüschlikon Symposium*. Strasbourg: Council of Europe, 71-87.
- Little, D. 2005. The Common European Framework and the European Language Portfolio: Involving Learners and Their Judgements in the Assessment Process. *Language Testing*, vol 22/3, 321-336.
- McKay, P. 2006. *Assessing Young Language Learners*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mirkov, S. 2007. Samoregulacija u učenju: Primena strategija i uloga orijentacija na ciljeve. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, br. 2, 309-328.
- Perry, N. E, L. Hutchinson i C. Thauberger. 2008. Talking about teaching self-regulated learning: scaffolding student teachers' development and use of practices that promote self-regulated learning. *International Journal of Educational Research* 47, 97-108.
- Rowntree, D. 1977. *Assessing Students*. London: Harper & Row.
- Saito, Y. 2003. The Use of Self-assessment in Second Language Assessment. Teachers College, *Columbia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics*, vol. 3/1. [Internet]. Dostupno na: www.tc.columbia.edu/academic/tesol/WJFiles/pdf/Saito_Forum.pdf [12. Feb.2011]
- Vrhovac, Y.iJ. Mihaljević Djigunović. 2010. Stavovi kao indikatori učenikove samostalnosti u učenju stranoga jezika – prikaz rada s Europskim jezičnim portfolijom. U J. Vučo; B. Milatović (ur.), *Autonomija učenika i nastavnika u nastavi jezika i književnosti*, *Zbornik radova*. Nikšić: Filozofski fakultet, 236-249.

SUMMARY

DESIGNING SELF-ASSESSMENT ACTIVITIES IN EFL COURSEBOOKS

Student autonomy is a term which is gaining popularity in language learning literature, and represents the student's ability to take responsibility for his or her own learning. The purpose of this paper is to introduce self-assessment as a key component in obtaining student autonomy in institutional EFL learning, and to underline the importance of the coursebook in developing self-assessment skills. Particular attention is given to the key principles of designing self-assessment task for EFL coursebooks and the influence they have over the teaching practice.

KEYWORDS: self-assessment, self-regulated learning, the theory of social learning.

(Originalni naučni rad primljen 28.1.2017;
ispravljen 1.3.2017;
prihvaćen 20.10.2017)

UDC: 821.511.141.09-311.4

DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.4>

■ PRILOG IZUČAVANJU PROBLEMA VREMENA I PROSTORA U KRUDIJEVIM PRIPOVETKAMA O SINDBADU

MARKO ČUDIĆ¹Univerzitet u Beogradu,
Filološki fakultet,
Beograd, Srbija

Veoma plodni klasik mađarske proze XX veka, Đula Krudi (Gyula Krúdy, 1878–1933), u mladosti pod vrlo snažnim uticajem anegdotske pripovedačke tradicije čijim se utemeljivačem u mađarskoj književnosti smatra Krudijev dugogodišnji spisateljski uzor, Kalman Miksat (Kálmán Mikszáth, 1847–1910), pronašao je svoj autentični pripovedački glas tek kada se oslobodio tog uticaja, tako što je postepeno uspeo da stvori jedan osetljiviji, liričniji prozni stil koji će kasnije postati Krudijev stilistički znak raspoznavanja. Krudi se u mađarskoj književnosti smatra utemeljivačem proze koja praktično nema fabulu, u kojoj se „ništa ne događa“. Krudijev prvi i najvažniji književni alter ego, moreplovac Sindbad, luta (peri) panonskim krajolikom, i, zalazeći u mala, idilična provincijska mesta nekadašnje Austrougarske monarhije, pokušava da rekonstruiše i ponovo proživi vlastitu prošlost, osećaj strasti i ljubav koju je nekada davno prema raznim ženama gajio. Autor ovog rada nastoji da pruži izvestan doprinos narativnom i poetičkom tretmanu vremena i prostora u Krudijevim pripovetkama o Sindbadu. Nostalgичnom evokacijom prošlosti (onakve kakva verovatno nikada nije ni bila, barem ne u obliku u kojem je u ovim pripovetkama opisana, prizvana), stvaranjem pripovedačke iluzije varošica „zamrznutih u vremenu“, Krudijev pripovedač kreira neobičnu i gotovo neprirodno veliku distancu između svoje sadašnjice i ne toliko daleke prošlosti koju nastoji da opiše. Prostorne distance koje njegov alter ego prelazi, mada geografski gotovo beznačajno male, u naratorovom prikazu poprimaju enormno velike, katkad i groteskne dimenzije. Tumači se, međutim, slažu oko toga da su ova putovanja suštinski temporalna i unutrašnja.

Ključne reči: nostalgija, evokacija prošlosti, asocijativna mašta, lirska proza.

1 Kontakt podaci (Email): marko.cudic@gmail.com

Ni do danas nije do kraja utvrđeno koliko je tačno dela napisao neobično plodni mađarski pisac sa početka dvadesetog veka Đula Krudi (Krúdy Gyula, 1878–1933). Jedan od razloga za to možda leži u činjenici da je ozbiljnije tumačenje Krudijevog opusa u svoj njegovoj složenosti, zbog nekih poetičkih specifičnosti njegove proze, usledilo tek znatno kasnije, mnogo decenija posle pišćeve smrti.

Nesumnjivo je da čak ni do tog naknadnog otkrivanja značaja njegovog dela ne bi nikada došlo da se Đula Krudi, to dete osiromašenih plemića iz grada Njiredhaza (Nyíregyháza) u severoistočnoj Mađarskoj, nije na vreme oslobodio onog, u tadašnjoj književnosti već pomalo zastarelog, manira anegdoticnosti koji je baštiniio njegov veliki prethodnik i učitelj, jedan od najznačajnijih mađarskih prozaista XIX veka, Kalman Miksat (Mikszáth Kálmán, 1847–1910). Mnogo je razloga zbog kojih je Miksat izvršio tako snažan uticaj na Krudija. Jedan od njih možda se krije i u biografskoj činjenici da je Krudi pohađao gimnaziju – koju, inače, nikada nije završio jer se kao petnaestogodišnji dečak posvetio boemiji, noćnom životu, ženama i profesionalnom novinarstvu – u zabačenoj planinskoj varošici Podolin u današnjoj Slovačkoj, te da mu je, kao mladiću, Miksatov svet slovačkih i mađarskih seljaka iz severnih krajeva Ugarske (tzv. Paloca) mogao biti u jednom trenutku doživljajno blizak. No vremenom će Krudi shvatiti da mu ne odgovara toliko Miksatov nešto „robustniji“, epsko-anegdotski stil pripovedanja prožet finim humorom i ironijom, pa će se sve više okretati jednom znatno osetljivijem, liričnijem proznom izrazu. Tim stilom Đula Krudi će prvi put autentično i snažno progovoriti u pripovetkama o svom prvom velikom alter egu, moreplovcu Sindbadu, koji će vremenom izrasti u modernog književnog putnika prvoga reda. Tu Krudijevu veliku stilističku transformaciju i iznenadno nalaženje autentičnog autorskog glasa, vojvođanski istoričar književnosti Imre Bori sažeo je u sledećoj konstataciji: „Objavljivanje prve pripovetke o Sindbadu (*Sindbad moreplovac. Njegovo prvo putovanje*) januara 1911. godine znači ujedno, po nepodeljenom mišljenju istraživača Krudijevog dela, i jednu od najvažnijih umetničkih prekretnica u pišćevoj karijeri: ovom će pripovetkom dotadašnji »miksatrovski« Krudi postati »modernim« piscem.“ (Bori 1978: 53).²

Ta novostečena poetička samostalnost i autentični pripovedački glas ogledaju se pre svega u specifičnom, modernom pripovedačkom odnosu prema vremenu. Poput drugih pripovedača sa početka stoleća, i Krudi će se, kako primećuje autor jedne od zapaženijih monografija o njemu, Bela Cere, već počev od svojih najranijih kratkih romana, „služiti nešto klasičnijom metodom rastakanja tradicionalnog linearnog vremenskog toka radnje, kada u sadašnjost utkiva prošlost, tako što povremeno prekida lanac pripovedanja, evocirajući, na posebnoj, izdvojenoj niti radnje, događaje iz nekog ranijeg perioda.“ (Czére 1987: 30). Ali, to je bio samo početak, i po takvom postupku Krudi se ni po čemu ne bi naročito izdvajao od čitave plejade svojih ispisnika. Ono što Krudijevu inovaciju na nivou pripovedačkog odnosa prema vremenu čini dubljom i suštinskijom, jeste, kako isti Krudijev monograf primećuje, jedan specifičan spisateljski metod koji se služi asocijativnom fantazijom ne bi li evocirao slike iz prošlosti, specifičan postupak pripovedačkog sećanja. Po tom elementu, i samo po tom, bilo bi osnova da se, kako tvrdi Bela Cere, uporede (ali samo kao vrlo daleki i slučajni spisateljski srodnici) Đula Krudi i Marsel Prust. (Czére 1987: 7–8). Mnogi istoričari književnosti (među kojima

2 Svi prevodi citata sa mađarskog jezika su moji – M. Č.

prednjači Bori) nastojali su da dokažu kako ta, pomalo do opšteg mesta dovedena paralela, ne može biti utemeljena ni na pozitivističkim činjenicama (nema nikakvih naznaka da je Krudi čitao Marsela Prusta), niti na bilo kakvom tekstualnom paralelizmu ili oponašanju postupaka. Ali da je Bergsonovo učenje o vremenu, a naročito o distinkciji između objektivnog i subjektivnog vremena, makar i na posredan način delovalo i na Krudija, o tome već ne može biti mnogo spora. Jer ako, kako to primećuje Valter Benjamin, „Proustovo delo *U potrazi za izgubljenim vremenom* možemo smatrati pokušajem da se iskustvo, kako ga Bergson zamišlja, sintetički uspostavi u današnjim društvenim uslovima“ (Benjamin 1974: 179), onda bi se moglo reći da su i traganja Krudijevih junaka (a naročito njegovog Sindbada) u velikoj meri rukovođena sličnom tendencijom. Ali na tome, na toj, suštinski istoj spoljašnjoj motivaciji, završava se gotovo svaka realna i koliko-toliko dokaziva paralela između Krudija i Prusta.

Drugi nivo problema, kada je odnos prema vremenu u pitanju, karakterističan je za Krudijevo pripovedanje. U tom kontekstu, naročito značajno mesto Bela Cere posvećuje specifičnom krudijevskom doživljaju tzv. zaustavljenog, zamrznutog vremena. Korene ovakvog poimanja vremena kod Krudija Cere pokušava da nađe u onome što je Danilo Kiš, tragom Sartra, nazvao „podmuklim delovanjem biografije“. (Kiš 2006: 224). Evo jednog nešto dužeg citata od Bele Cerea, kojim se nastoji pokazati veza između planinske varošice Podolin u kojoj je pisac proveo ključne godine svoje mladosti i ovog pripovedačkog traganja za *umrtvljenim vremenom*:

Podolin je bio jedna od onih trinaest varošica sepeškog kraja koje je kralj Žigmond (Sigismund) dao u zalog Poljskoj, da bi tek u XVIII veku, za vladavine Marije Terezije, ovi gradovi bili vraćeni pod mađarsku krunu. Tako je razvoj Podolina zaustavljen u vremenu, pa je ova varošica starodrevne atmosfere, zamrznuta u srednjem veku, izgledala kao nekakav časovnik bez brojeva, na kome se jedino klatno na satu staroga tornja vekovima klatilo između Poljske i Ugarske. Podolin je Krudiju pružio taj doživljaj zaustavljenog, u prošlosti zamrznutog vremena, i nije slučajno što će mesto radnje brojnih njegovih romana i pripovedaka vezanih za severne krajeve Mađarske, biti upravo Podolin. Doživljaj zaustavljenog vremena je za Krudijevu fantaziju značio to da se predeo u kome je vidljiv duh prošlosti, ta materija što lebdi između sadašnjosti i prošlosti, pošto se već i sama pretvorila u parče istorije, može mnogo lakše u osetljivoj pesničkoj svesti razdvojiti od realnosti – koja je teška kao olovo i često posve neupotrebljiva za imaginaciju – nego neko mesto lišeno te i takve patine davne ili ne toliko davne prošlosti. (Czére 1987: 20).

Međutim, poverovati da je Đula Krudi nekakav nostalgичni i patetični „pisac prošlosti“ značilo bi upasti u zamku koju je, kako tvrdi Imre Bori, pisac sam postavio. Naprotiv, tvrdi ovaj istoričar književnosti, da kod njega nema jedne, poetički dosledno sprovedene, radikalne opozicije između stvarnosti onakve kakva je nekada bila (reč je, konkretno, o pripovetkama o Sindbadu, mada je to uočljivo i u velikom broju drugih Krudijevih dela), ili kakvom se zamišlja s jedne, i fizički i duhovno osiromašene „pustoši“ sadašnjice, koja elementarnom snagom pogađa Krudijeve junake, s druge strane, Krudi nikada ne bi postao tako velikim piscem i inovatorom. (Bori 1976: 67–69). Jer svaki veliki pisac nosi u sebi (pored ostalog) i neponovljivu sposobnost da umetnički uobliči atmosferu upravo *svoje* epohe. Bori, na drugom mestu, ide čak i dalje, pa tvrdi da, uprkos prividu misticizma, mi kod Krudija (a naročito upravo u pripovetkama o Sindbadu), u

sećanjima njegovog junaka ne možemo naći ništa neobjašnjivo i mistično: „Možemo, doduše, osećati mistiku draži za sećanjem, pa ipak, Sindbadovi susreti sa realnošću nisu mistični. Pisac ne želi da obmanjuje čitaoca“, kaže Bori. (Bori 1978: 58). U tom smislu, sa Borijem se slaže i Čila Utaši, koja, na tragu prvog i u pionirskom smislu vrlo prodornog tumačenja Krudijeve poetike iz pera njegovog savremenika Aladara Šepflina (Schöpflin Aladár, 1872–1950), suprotstavlja Sindbadovo „vreme bajke“ sa i te kako konkretnom i vremenskim koordinatama određenom Sindbadovom ličnošću, čemu, tvrdi ova teoretičarka, treba još pridodati i konkretne fizičke opise mode, naročito kod žena, koji nose na sebi pečat jednog određenog vremena i određenog kulturološkog miljea iz vremena kada, u drugoj polovini XIX veka, u arhitekturi i umetnosti uopšte, vlada pravac poznat kao secesija. (Utasi 1997: 38–39).

Slično je situacija i sa inovacijom koju Krudi unosi u percepciju prostora. Ona bi se, u najkraćem, mogla odrediti kao tumačenje prostornih odnosa i mesta uslovljeno atmosferom, sećanjem na prohujale trenutke sreće, dalekim zvukom koji nestaje u ponorima prošlosti i sl. To će, kao što ćemo videti, svoj najsnažniji izraz dobiti upravo u pripovetkama o Sindbadu. To je ona vrsta poimanja prostora čiju je psihološku prirodu percepcije Moris Merlo-Ponti odredio na sledeći način: „Mi ne percipiramo gotovo nijedan objekt, kao što ne vidimo oči nekog poznatog lica već njegov pogled i njegov izraz. Ima tu jedan latentan smisao, razliven krajolik ili grad, koji prepoznajemo u jednoj specifičnoj evidenciji, ne osećajući potrebu da ga definišemo.“ (Merleau-Ponty 1978: 295). Prostorne distance, baš kao i u slučajevima vremenskih distanci (fingirano vreme bajke kod Sindbada), kod Krudija se, kao što ćemo takođe uskoro videti, često preuveličavaju do mitskih, na momente i komično grotesknih i neverovatnih razmera.

Specifični književni alter ego je, pak, druga važna novina koju Đula Krudi unosi u mađarsku prozu. Pisac biografske monografije o Krudiju, Ede Sabo, citirajući pouzdane podatke kojima raspolaže Bela Katona (Katona Béla), naglašava značaj čarobnog sveta bajki iz *Hiljadu i jedne noći* za mladog Krudija: „Najdublji uticaj na njegovo formiranje kao čoveka i pisca verovatno je izvršila *Šeherezada*. Toliko ga je opčinio taj svet istočnjačkih bajki, toliko se uživao u ulogu junakâ tih fantastičnih pustolovina, da je od tada počeo nazivati sebe Sindbadom.“ (Szabó 1970: 40). Poistovećivanje empirijskog Krudija sa Sindbadom nije bila nikakva tajna. Nekrolozi savremenika, objavljeni u nizu dnevnih listova, u kojima ga više puta nazivaju Sindbadom, rečito svedoče o tome. (Tóbiás 2003: 281–308). O snažnom uticaju ovog junaka iz *Šeherezade* na mladog pisca govori i Bela Cere: „I njegovog dvojnika, koji plovi vodama sećanja, večito ka uvek novim lukama tera žeđ za pustolovinama iz *Hiljadu i jedne noći*“. (Czére 1987: 23).

Ta površinska, biografska mladalačka identifikacija sa junakom iz lektire nije i ne može, međutim, biti dovoljno jak argument kojim bi se mogla objasniti ovakva, gotovo opsesivna privrženost takvom alter egu i njegovo konstituisanje u jednoj višoj, modernijoj književnoj sferi. Imre Bori smatra da je:

[...] [S]vrshodnije da se potreba za alter egom, oličenim u Sindbadu, tumači kao stvaralački problem, i to problem koji je u tesnoj vezi sa „odsustvom radnje“, tako karakterističnom za Krudija, koje u prvoj deceniji dvadesetog veka ni anegdota više nije mogla zameniti. Reč je o spoznaji koju bismo nazvali nemogućnošću direktnog predstavljanja, a koju je od svih mađarskih savremenika izgleda

baš Krudi najintenzivnije proživeo, istovremeno sa velikim svetskim piscima, književnim inovatorima njegove epohe. U pripovetkama o Sindbadu prvi put nailazimo na očigledan trag želje za zadovoljenjem zahteva da pisac ne treba da opiše ono što se dogodilo, nego treba da piše o tome da se ništa ne dešava, te da sve zahteve devetnaestovekovne epike valja preispitati. Epski događaj će, dakle, u Krudijevoj umetnosti postati zaista *senzacija duše*, koja više nije u stanju da prikaže sistem spoljašnjeg sveta u svoj njegovoj celovitosti, već samo u delovima, čime će piščeva svest dobiti znatno veći značaj nego deceniju-dve pre toga: ona pruža sigurniji oslonac od stvarnosti sveta koja nestaje, i delimično ili u potpunosti stupa na njeno mesto. (Bori 1976: 71).

U samom izboru Sindbada kao alter ega krije se, prema Borijevom mišljenju, još jedna izuzetno važna tendencija epohe. Nije, naime, svejedno koga pisci biraju za junake svojih knjiga, a još je manje svejedno koga biraju za svog stalnog pratioca, za svoj alter ego. U tom kontekstu ni izbor određenih likova iz starije književnosti ili drevne mitologije nije, niti može biti ni slučajna niti nasumična. Tako je, po Borijevom mišljenju, izbor Sindbada izraz vapaja epohe za čvrstim, večnim uzorom, utemeljenom u bezvremenosti mita:

Sam izbor imena, međutim, već prevazilazi i piščeva objašnjenja, i u svom dubljem značenju ukazuje na problematičan karakter epskog prikazivanja kao takvog: tu se pojavljuje isti onaj spisateljski momenat koje će upravo negde u to vreme u svetskoj književnosti inaugurisati Džojls time što će za glavnog lika svog romana postaviti Uliksa koji je, baš kao i Sindbad, „moreplovac“. Krudiju je takođe bila potrebna večni, bezvremeni primer, u čemu se nazire potreba za mitologijom koju je ta epoha baštinila, a iz te činjenice stiže se uvid i u najkomplikovanije slojeve problema moderne proze: primena gotove mitološke sheme života predstavljala je jednu od mogućih formi da pisac uspostavi nekakav red, pomoću nje mogla se pronaći ta uzaludno tražena „priča“. (Bori 1976: 72).

Krudijev kasni, devetnaestovekovni Sindbad-moreplovac, uprkos povremenim pripovedačevim aluzijama da je napunio „trista godina“, da voli da šeta stambolskim bazarima i tome slično – a takvi umeci povremeno deluju čak i groteskno i smešno u poređenju sa ostatkom teksta, i kao da namerno toliko odstupaju od srednjoevropskog, konkretno od mađarskog koordinatnog sistema koji dominira ovim pripovetkama – u punoj meri dete svoje epohe i svoje otadžbine. Imre Bori tvrdi da je Krudi, koji svog Sindbada prikazuje u večitom sukobu sadašnjosti i prošlosti, u njemu „otkrio čoveka epohe secesije u kojem se izražava dijalektika sadašnjosti i prošlosti.“ (Bori 1978: 62–63). Krudijev Sindbad je neka vrsta *fanatika prošlosti*. Pripovedač, kroz opise varošica u kojima je „vreme stalo“, kroz prikaz već odavno nepostojećih ili nepotrebnih predmeta, želi da izrazi, kako kaže Bori, kontinuitet jednog autentično mađarskog sveta mađarskih provincijskih varošica „zamrznutih“ u vremenu. (Bori 1976: 87).

Savremeni američki filozof arapskog porekla Hakim Bej kaže da je jedna od čari (onih pravih, originalnih, arapskih) priča o Sindbadu to što nas one nekako uvek „vraćaju kući“ (Bej govori iz perspektive arapskog čitaoca, naravno), što Sindbad ima neku moć, neku auru kojom sve stvari koje dotakne „odomaći“: „čitajući priče o Sindbadu moreplovcu (iz *Hiljadu i jedne noći*) pred nama se iscrtava jedan svet u kojem je čak i *terra*

incognita – uprkos svojoj svojoj neobičnosti, nesvakidašnjosti – nekako poznata, nekako muslimanska.“ (Bey 1996). Ako je to tačno, ako arapski čitalac predele kojima Sindbad moreplovac putuje doživljava – uprkos drastičnim razlikama u spoljašnjem izgledu – kao svoje (u prvom redu zbog celokupne atmosfere i same Sindbadove ličnosti), onda je Krudijev mađarski Sindbad u tolikoj meri autentično mađarski da, gde god pošao, svi predeli kojima ide, izgledaju nepopravljivo austrougarski, i, u okviru toga, mađarski. Zajedničko arapskom Sindbadu i ovom Krudijevom, mađarskom, jeste pre svega to što su obojica na neki čudan način hodočasnici.

Ali, ko je zapravo taj famozni Krudijev Sindbad, kako ga to Krudijev pripovedač opisuje? Najbolje bi možda bilo poći od velikog broja epiteta koji mu se pridaju, da bi se shvatilo uolikoj meri je putovanje ono što ga suštinski određuje. Evo samo nekih od mnogobrojnih pripovedačevih određenja koji Sindbada definišu, između ostalog, i kao velikog putnika: „To je nekada davno bio Sindbad, *neumorni putnik*, prijatelj žena, kavaljer gospođa što sanjaju u malovaroškim kućama, poslednja ovozemaljska misao devica što ulaze u samostan, nada ostarelih dama...” (Krúdy 1975: 189). Na drugim mestima, pripovedač ga opisuje kao „drevnog pustolova“ (Krúdy 1975: 256), „slavnog pustolova“ (Krúdy 1975: 258), „neobičnog pustolova avanturističkog rečnika, remetioca damskog mira“ (Krúdy 1975: 300). U pripovesti *Iszkiri (Tutanj)* u kojoj Krudijev junak beži od jedne podivljale dame, epitet koji Sindbad nosi je „heroj mnogih ljubavnih ludosti“. (Krúdy 1975: 372). U pripovesti *A szerelem lexikona (Leksikon ljubavi)*, pak, već u prvoj rečenici, uz ime Sindbad, stoji apozicija „ta pustolovna umetnička individua“. (Krúdy 1975: 384). Ostali njegovi varijabilni, pa ipak, kad je motiv pustolovnosti i putničke egzistencije u pitanju, itekako konstantni atributi, uključuju još i sledeća, manje-više slična određenja: „stari putnik“ (Krúdy 1975: 405), „milostivi gospodin skitnica Sindbad, Ibi-ubi“ (Krúdy 1975: 490), „divlji veslač“ (Krúdy 1975: 497), „gospodin koji se smuca nezakonitim putevima“ (Krúdy 1975: 576).³

Ovo more Sindbadovih određenja koji u prvi plan nedvosmisleno guraju pustolovno-putničko-tragalačku komponentu Krudijevog najvažnijeg junaka i alter ega, samo na trenutke biva prekinuto sporadičnim Sindbadovim atributima drugačije vrste, kao kada se, recimo, u pripovesti *Az üveglopó (Kradljivac stakla)* Sindbad, koji odjednom, iznebuha, izusti psovku, (pomalo ironično) opisuje kao „hodočasnik primernog životnog stila“ (Krúdy 1975: 473). Ili, kada se umesto te svetiteljsko-hodočasničke aure (ironično prenataglašene), na drugom mestu ovog gotovo nepreglednog mora Krudijevih pripovedaka o njegovom omiljenom morepolovcu, istakne Sindbadov pripovedački genij, onda on postaje „pripovedač starostavni“. (Krúdy 1975: 559). Treći takav primer bio bi kada se ističe njegova dokonost, pa se on određuje kao „dokoni gospodin“. (Krúdy 1975: 576). A ima i slučajeva starinskih, gotovo baroknih metapripovedačkih određenja:

3 Kad se svim ovim pripovedačevim (Krudijevim) atributima kojima on određuje svog Sindbada, doda još jedan, koji je formulisao jedan od najtemeljnijih tumača Krudijevog opusa, Jožef Sauder (Szauder József), koji Krudijevog alter ega Sindbada određuje, sasvim biografski, kao „pustolova koji se otgrnuo od (svog) vladajućeg staleža“ (citirano prema Szabó 1970: 119) – jer Krudi je zaista bio plemićkog porekla, ali iz osiromašene porodice – jasno je koliko se i u samom sekundarnom diskursu o Krudijevom Sindbadu, pa i u diskursu o onome koji je tog Sindbada izmaštao i umetnički uobličio, uvrežilo mišljenje o Sindbadu-putniku i Sindbadu-pustolovu posebne vrste.

„Sindbad, ponizni sluga ovoga romana“.(Krúdy 1975: 687). Pa ipak, sva ova, ne toliko malobrojna statička „intermeca“ u kojima nam se čini da se pripovedač „odmara“ od mnogobrojnih dinamičkih atributa kojima određuje svoga junaka, samo potvrđuju njegovu suštinsku putničku egzistenciju, bez koje se on praktično ni ne može zamisliti.

Ali, kakva su ta putovanja Krudijevog Sindbada, da li su ona baš uvek striktno prostorna i konkretna? Vrlo često ona to jesu (ili su tako prikazana), ali to nije baš uvek slučaj. Na nivou praćenja tradicije (tj. kvazi-intertekstualne analogije sa pravim Sindbadom, onim iz *Hiljadu i jedne noći*) može se govoriti samo o metaforičkim putovanjima, jer, zapravo, jedini Sindbadov atribut od gore pobrojanih koji ukazuje na njegovo putovanje morem jeste „divlji veslač“. Naime, odmah u prvom od dva Krudijeva romana o Sindbadu, u *Francuskom zamku*, mi već na samom početku saznajemo da je reč o imaginarnoj plovidbi koju junak drži pod punom (mentalnom) kontrolom:

Jedrenjak iz mašte, na kojem je dosad oplovio već toliko velikih voda i pristao u toliko lepih luka, uvek bi se upućivao samo u onom smeru u kojem bi Sindbad usmerio kormilo. Putovao je kod žena i muškaraca koje je voleo; jezdio je kroz predele u kojima gostionice kao da su sve do jedne bile nazvane po kralju Džordžu, kao u engleskim romanima, i gde su po snegom prekrivenim poljima čak i tragovi zečeva i lisica gospodinu Sindbadu bili dobro poznati. Prozori pod kojima bi se šetao, već su odavno bili otvoreni kada bi on tiho pokucao na njih, i stara služavka bi ga, sakrivši svetiljku pod keclju, propratila kroz nepoznata dvorišta i uvela u nepoznate kuće. Tako je živio Sindbad u svojim romanima. (Krúdy 1975: 631).

Ali, vratimo se pripovetkama o Sindbadu, koje, pomenuli smo to već, u određenom smislu mogu da se čitaju i kao romani. U tim pričama Sindbad putuje, razume se, i u većini slučajeva ta putovanja predstavljaju realna putovanja kopnom, u kočijama, postojećim geografskim koordinatama (istina, često su kilometraže i cifre preuveličane, ali to može biti i deo Krudijevog ironičnog pripovedačkog stava). Putujući tako, on se, kako primećuje Bela Cere, faktički obreo u svim krajevima Austrougarske Monarhije (Czére 1987: 61), izazivajući, naročito kod mađarskih čitalaca, snažan utisak da su svi ti krajevi nekako domaći, nekako mađarski.⁴ Sav Krudijev Sindbad kao da je uronjen u jedan ne tako davno prošli svet Austrougarske, i gotovo sve realije sa kojima se on na svojim putovanjima susreće su (bile) postojeće i proverljive. Povremeni nerealni, izmaštani umeci o njegovim plovidbama, o hiljadama morskih milja koje je prešao, o sirijskim trgovcima sa kojima se kartao, o stambolskim bazarima po kojima je tumačio, osećaju se kao namerno umetnuto strano telo u tekstu čiji je koordinatni sistem Srednja Evropa, tačnije jedna osobeno nostalgična slika Mađarske iz druge polovine XIX veka. Kao da je jedini cilj tih namerno umetnutih, i u sam kontekst pripovedaka o Sindbadu vrlo teško ukalupljivih reminiscencija na *Šeherezadu*, zapravo samo deo spoljašnjeg, moglo bi se čak reći i vantekstualnog okvira, obaveznog dekora priče, koji nas tek povremeno obaveštava o svom dalekom prototekstu.

4 Upor. u ovom radu već iznetu tezu savremenog filozofa Hakima Beja da Sindbad (onaj pravi, originalni) čini da se svi krajevi kojima krstari, zahvaljujući njegovoj auri i pripovedačevom umeću, osećaju kao domaći, kao arapski i muslimanski.

Šta, najzad, Krudijevog Sindbada goni na put, koji porivi, kakav unutrašnji nemir, kakve želje? Kao što se iz velike većine Krudijevih pripovedaka o Sindbadu vidi, to je sredovečni gospodin, natprosečno visok, krupan i markantan, koji putuje da bi potražio i ponovo proživeo emocije prema ženama u koje je nekada, kao mladić, bio zaljubljen. Pripovedač se služi raznim trikovima kako bi inicirao Sindbadova putovanja. U pripovesti koja pripada značajnom ciklusu *Szindbád utazásai* (*Sindbadova putovanja*), pod naslovom *Szindbád második útja* (*Sindbadovo drugo putovanje*) pripovedač prilično eksplicitno izlaže prirodu tog putovanja svoga junaka u zrelim godinama:

Tako je prolazio život moreplovca Sindbada, sve dok najzad nije stigao u jedno razdoblje u kojem ga više ni sadašnjost ni budućnost nisu podsticale na razmišljanje i sanjarenje, već je na njihovo mesto došla prošlost, njegova davno prohujala mladost. I kao lađar koji je oplovio sva daleka mora i ne nalazi više nepoznatih zemalja, pa razapne jedra i krene nazad u svoju domovinu – tako je i Sindbad pošao da traži svoje uspomene iz mladosti. Kao da je još jednom pozeleo da započne roman svoga života... Kao da traži nove i nepoznate osećaje...(Krúdy 1975: 38).⁵

Sada, u zreloj dobi, punom uspomena, nesanice i griže savesti zbog protraćenih ljubavi i svojeručno uništenih života mladih žena, Sindbadu podsticaj za putovanje ne daje više grozničava želja za otkrićima, za saznanjima, za, takoreći, primarnim doživljajima. Reč je o nečem sasvim drugom, prefinjenom i sekundarnom, o nečem što bi se u krajnjoj liniji najbolje moglo definisati kao svojevrstan, ne čak ni toliko duševno-osećajni, koliko jedan umetničko-estetski poriv. Specifično traganje za otkrivanjem umetnosti jedne nove vrste osećanja, izazvanih starim, primarnim i strastvenim emocijama, jeste ono što Krudijevog „moreplovca“ čini toliko specifičnim, i to ne samo u mađarskoj književnosti. Imre Bori je u pravu kada primećuje da je Sindbadovo putovanje, uprkos prostornom izmeštanju, zapravo pre svega putovanje u vremenu. (Bori 1976: 74). Pri tom, Bori primećuje još nešto veoma važno, a to je činjenica da se Sindbadove uspomene ne sastoje od događaja (Bori 1976: 80)⁶ – one se sastoje od osećanja, od pogleda, od minijturnih treptaja duše, od čulnih efemerida. No, svi ovi detalji iz samo jedne jedine pripovetke još nikako ne bi mogli biti dovoljni da ove Sindbadove potrage dobiju onu umetničku komponentu o kojoj je maločas bilo reči. Da bi ta umetnička komponenta Sindbadove specifične potrage mogla biti opipljivija, potrebno je da se, makar samo i u naznakama, pojavi nekakav suštinski sistemski karakter te potrage, koji bi se provlačio manje-više kroz ceo ciklus ovih pripovedaka. Taj programski umetnički karakter Sindbadove potrage Imre Bori nalazi upravo u gorepomenutoj dominaciji duševnih senzacija kao cilja potrage. Bori u tom kontekstu

5 Ede Sabo, pomalo uprošteno, kaže da su mnogi Krudijevi ključni likovi „nesrećni brodolomnici života“. (Szabó 1970: 6).

6 Na drugom, pak, mestu, Bori kaže, povodom tog flagrantnog nedostatka „događaja“ – jedne tendencije baš i ne previše uobičajene u mađarskoj prozi toga vremena – da jedna od najvećih prozno-poetičkih inovacija Krudijevog ciklusa pripovedaka o Sindbadu jeste upravo u tome što „priče o Sindbadu sve vreme govore o tome da priče nema“. (Bori 1978: 58).

govori o specifičnom Sindbadovom „pesničkom projektu“ čiji je cilj vrlo osoben – to je, kako ističe ovaj istoričar književnosti, „potraga za novim i nepoznatim duševnim senzacijama.“ (Bori 1978: 61– 62). Tas na zamišljenoj „vagi motiva“ koji će prevagnuti u korist ovih drugih, duševno-čulnih senzacija nasuprot predmetnim – i to u tolikoj meri da će čak i kod prividno tako „nesistematičnog“ pisca kao što je Krudi, dobiti karakter sistema i jednog umetničkog, pesničkog programa prvog reda – nalazi se u (empirijski) razočaravajućoj činjenici fabule, na koju takođe podseća Bori, da Sindbad na svojim (prostornim) putovanjima nalazi samo mrvice nekadašnje (tobož) bogate stvarnosti. (Bori 1978: 57).

LITERATURA

- Benjamin, W. 1974. *Eseji*. Preveo Milan Tabaković. Beograd: Nolit.
- Bey, H. 1996. „Az utazás művészete. Szufi utazók“ [„Umetnost putovanja. Sufijski putnici“, mađarski prevod Bejevog teksta]. *Magyar Lettre Internationale*, 23, zima 1996. Dostupno na: <http://epa.oszk.hu/00000/00012/0007/09bey.htm> Poslednji put pristupljeno 11. septembra 2016. godine.
- Bori I. 1976. *Fridolin és testvérei* [Fridolin i njegova braća]. Novi Sad: Forum Könyvkiadó.
- Bori I. 1978. *Krúdy Gyula*. Novi Sad: Forum Könyvkiadó.
- Czére B. 1987. *Krúdy Gyula*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kiš, D. 2006. *Homo poeticus*. Priredila Mirjana Miočinović. Beograd: Prosveta.
- Krúdy Gy. 1975. *Szindbád* (drugo izdanje). Priredio Kozocsa S. Budapest: Magyar Helikon.
- Merleau-Ponty, M. 1978. *Fenomenologija percepcije*. Preveo s francuskog dr Anđelko Habazin. Sarajevo: IP „Veselin Masleša“.
- Szabó E. 1970. *Krúdy Gyula alkotásai és vallomásai tükrében* [Đula Krudi u ogledalu svojih dela i izjava]. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Tóbiás Á. (prir.) 2003. *Krúdy világa* [Krudijev svet]. Budapest: Osiris Kiadó.
- Utasi Cs. 1997. *Krúdy Gyula elbeszéléskötetei a tízes években* [Ciklusi pripovedaka Đule Krudija desetih godina dvadesetog veka]. Neobjavljeni magistarski rad. Novi Sad: Biblioteka katedre za hungarologiju Filozofskog fakulteta.

SUMMARY

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF TIME AND SPACE IN THE SHORT STORIES OF GYULA KRÚDY ABOUT SINBAD

A very prolific Hungarian writer of his time, Gyula Krúdy (1878–1933), in his young years strongly influenced by the anecdotal tradition of his long-term idol Kálmán Mikszáth (1847–1910), found his authentic narrative voice by breaking up with this tradition and creating a more sensitive, lyrical prose style. He created a modern prose in which seemingly “nothing happens”. Krúdy’s first and most important alter ego, Sinbad the Sailor, wanders across the landscape of small Austro-Hungarian idyllic towns and villages, trying to reconstruct and re-live his own past, the feelings of passion and

love he once felt for various women. This paper aims to contribute to the narrative and poetical treatment of time and space in Krúdy's short stories about Sinbad. Through the nostalgic evocations of the past (which probably never really existed as described in this stories), through the illusion of small towns "frozen in the past", Krúdy's narrator creates an unusually and almost unnaturally big distance between his own time and the not so distant past he aims to describe. The distances in space, which his alter ego covers, though geographically relatively small ones, in the narrator's portrayal get enormous, sometimes even grotesque dimensions. Scholars do agree, however, that these journeys tend to be temporal and inner ones.

KEYWORDS: nostalgia, evocation of the past, associative fantasy, lyrical prose.

(Originalni naučni rad primljen 8.6.2017;
ispravljen 31.10.2017;
prihvaćen 31.10.2017)

UDC: 821.111.09 Osvald A.
DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.5>

■ THE ENDANGERED HORIZON IN ALICE OSWALD'S "DUNT: A POEM FOR A NEARLY DRIED-UP RIVER"

GRETA GOETZ¹

University of Belgrade,
Faculty of Philology
Belgrade, Serbia

U radu se analizira pesma Alis Oswald „Dunt: pesma za skoro isušenu reku” u kojoj autorka ističe suprotnosti između klasičnog „presipanja” i kulture, ispoljene kroz jezik, kao način postojanja i povezivanja, i kao deo prirode, koja je gotovo isušena. „Zamalo isušena” nije samo jedna reka, već pristup klasičnoj kulturi, koju su Metju Arnold, C.S. Luis i Džon Raskin veličali da bi odbranili ne-naučne vidove ljudske prirode. „Dunt” uspešno povezuje čitaoce sa tim svetom što traga za estetikom, a ne raspravom. Ponavljajući naredbu „pokušaj ponovo”, prikazuje pokušaj da sasluša to što skoro da više ne postoji. Oblikom imperativa odjekuje Hajdegerovo naređenje da saslušamo prirodu stvari, uprkos pokušaju savremenog napretka da ih uništi i prikrije njihovu sposobnost da „razasjavaju” svet – zamalo da ih isuše.

Ključne reči: Dunt, Alis Oswald, nauka, priroda, kultura, klasično, viktorijanski mislioci, Hajdeger.

To acquire a horizon means that one learns to look beyond what is close at hand – not in order to look away from it but to see it better, within a larger whole
– Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*

1. INTRODUCTION

There are dangers in finding one's way in any new atmosphere, especially one where the common horizon is riddled with alienation and forgetfulness. Though such a new atmosphere seems to have originated with Heidegger, who opened the possibilities of letting the language of art speak for itself and potentially recall us to ourselves, "following one's own path" in this atmosphere "does not come easy"

1 Kontakt podaci (Email): itgreta@gmail.com

(Gadamer 2001:125). Alice Oswald², in "Dunt: a poem for a nearly-dried up river",³ follows an aural path, with references to speech and sound that are repeated – rather like how translators rework words again and again in the attempt to get it right, until the poem cedes to outpourings of fluency and establishes connections: re-membering a horizon. There is an implied dialectic in approaching the idea of belonging in terms of *hearing*, because while we can look away, we cannot hear away (Gadamer 2004: 458). Along these lines, in response to the question of whether Oswald considered "Dunt" to be a political poem for an environmentally destitute time (a question with Heideggerian associations: Heidegger looks to poets in a "destitute time"; Heidegger 2001: 91-92), Oswald herself has said that she instead considers it exemplary of "polyphonic democracy" (Armistead; emphasis added).

The dialectic approach taken in the poem, with its repeated directive "try again", echoes the Heideggerian injunction to give a hearing to the nature of things (Heidegger 2001: 168), and exemplifies the transformative nature of the dialogue of tradition that is nearly dried-up.

On the surface, "Dunt", which won the Forward Prize for best single poem in 2007, is a multi-cultural poem: written for a British river through the mediation of a Roman statuette fashioned after the Grecian concept of what a nymph is. But to explain the poem that way is merely to be left with "abstract categories", of the kind that Erich Auerbach warns are inadequate points of departure, only to be used "when their meaning is made clear in a specific context". Here, our context has yet to be elaborated. And while this introduction may appear to be unnecessarily elaborate, it is being written to pass on a lamp of tradition⁴ as an aid to the dying breed of the philologist: Auerbach writes, "What is being studied should *speak for itself*, but that can never happen if the point of departure is neither concrete nor clearly defined" (Auerbach: 16).⁵ So, to borrow an injunction from Oswald's "Dunt", we are to "Try again".

2 Alice Oswald read Classics at New College, Oxford. She is known for her interests in ecology and music and for her emphasis on the importance of reading poetry aloud. Oswald's collections of poetry include: *The Thing in the Gap-Stone Stile* (1996), which received a Forward Poetry Prize for Best First Collection; *Dart* (2002), the result of research into the history, environment, and community along the River Dart in Devon – and which is the source of the poem considered in this paper; *Woods, etc.* (2005), winner of a Geoffrey Faber Memorial Prize; *Weeds and Wild Flowers* (2009); *A Sleepwalk on the Severn* (2009); *Memorial* (2011), a reworking of Homer's *Iliad* that has received critical praise and won the 2013 Warwick Prize for writing (marking the first time a poet won that prize), and *Falling Awake* (2016), which won the Griffin Poetry Prize in 2017.

3 The version of the poem consulted in this paper is: Alice Oswald, "Dunt a poem for a nearly dried-up river", *Agni*, No. 64 (2006: 52-54). It is noted that extant versions differ: the one cited here, for example, employs capitalizations differently.

4 λαμπάδια έχοντες διαδύσωσιν ἀλλήλοις ἀμιλλόμενοι τοῖς ἴπποις: enlightenment is passed on to others. So, without people as a medium, knowledge could not be passed on. See Plato (1903: 328a). Also note the context in which this passing on appears: "could you persuade us ... if we refused to listen?" "Nohow" (Plato 1969: 327c).

5 Emphasis added. This quotation is also added to warn of a "multicultural" approach to literature, which too quickly falls victim to "levelling" and "standardization" as Auerbach warns in this same essay (Auerbach: 2).

2. THE SUBJECT OF "DUNT"

"Dunt" takes as its focus a Roman statuette of a Greek water nymph, describing her as attempting to call forth water from stone to the British River Dunt. The poem is punctuated by directives ("Try again"; "Yes"; "Go on"), which serve not just as interjections encouraging this summoning, but to highlight the point in the poem where first water, then the river, together with the accoutrements and actions accompanying river life, are finally depicted. The directives are indicative of a great effort that is made in the poem – eight times in "Dunt" does the goddess try to "summon river out of limestone". While literary editor Claire Armistead writes that "it unfolds like a cry of environmental despair" due to this attempt to summon a river, and wonders if the poem was "intentionally political" (Armistead), we shall see that this effort is better compared to the "great effort" Giambattista Vico describes is necessary in order to understand natures "which we cannot at all imagine" (Vico: 89) – that of an ancient river nymph, that of a river.

To help with this imagining, it may be said that the River Dunt, sometimes referred to as the Dunt, or Dun, brook or stream, is located in a small valley, which implies that it was never a great river, but always a tributary running through Daglingworth into the Churn, although the section near to Daglingworth indicates that it had been fast moving during Roman times, and there is evidence that that waterway had been filled in (Rogers: 57-8).⁶ Oswald moved to its vicinity after having lived alongside a far greater river, "the kind that drowns people" – the Dart, and considered it "thirsty" by comparison, until one day when she happened upon a tiny figurine of a water nymph in the Corinium Museum:

I spent a couple of hours looking at the water nymph and bought a postcard in order to keep looking at her. Then I drove home and when I rounded the last corner into the Dunt valley, it had changed. The river was still small, but the energy of its water was visible everywhere: a kind of downward suction, like a long inhalation of the sea drawing everything towards it. What had happened, I suppose, was that the water nymph ... had brought me back to the present. It had updated my imagination... (Oswald: 2013)

Oswald had spent hours looking at the statuette: for how can we imagine the convergence of nature – specifically that of a river – and a water nymph without making a "great effort"? Oswald has said: "The Greeks called anything they didn't understand a nymph. It could be a tree or a river. I don't think it meant a picturesque woman at all. They lived on this hypothetical level" (Oswald: 2013). John Ruskin explains that the ancient Greeks saw gods and nature as indivisible: "What sympathy and fellowship [the Greek] had, were always for the spirit *in* the stream, not for the stream" (Ruskin: 88

6 The Daglingworth Brook was divided amongst five Domesday manors, all called Duntisbourne (Dunt 's-burna = Dunt's stream), and thus indicative of an early unity in its own right. See also Verey: 92, which describes the Dunt as a river tributary with own private valley. For uses of "brook" and "stream" see especially McWhirr: 200.

and 80).⁷ He cites an instance in the *Iliad*, pertaining the Scamander river's defense of the Trojans against Achilles, which demonstrates that the ruling spirit and the thing ruled represent the actual qualities of the object. The object is ultimately understood verbally: Ruskin continues, "the spirit of classical landscape has hardly been expressed in any other way than by words" (Ruskin: 76).

In this respect, Oswald's poem reads almost like a manual to remembering how to reach the classical landscape through the aurality of words – and has spoken, if indirectly, about the Heideggerian daring to metaphorically reclaim things from objectification, to reconnect with the existence of life around us.⁸ She has said: "I admire anyone who dares, by means of metaphor (and all language is rooted in metaphor), to communicate with something that isn't human. ... it's an effort ... to make contact with something inscrutable" (Oswald: 2013).

3. THE BID TO COMMUNICATE WITH THE INSCRUTABLE AND UNHEARD

The contact with the inscrutable in "Dunt" can be seen in the mysterious parallels that emerge between the figurine and the river in the middle of the poem:

Little shuffling sound as of a nearly dried-up woman,
not really moving through the fields,
having had the gleam taken out of her
to the point where she resembles twilight. Try again.

The river nymph seems to metamorphose into the river because it assimilates her attributes:

Little hobbling tripping of a nearly dried-up river
not really moving through the fields,
having had the gleam taken out of it
to the point where it resembles twilight.
Little grumbling shivering last-ditch attempt at a river
more nettles than water. Try again.

7 "It cannot be the ... water ... that is wayward. But it must be something *in* this water ... So there may be a power in the water which is not water, but to which the water is as a body; - which can strike with it, move in it, suffer in it, yet not be destroyed with it. This something, this Great Water Spirit, must not confuse with the waves, which are only its body. *They* may flow hither and thither, increase or diminish. *That* must be invisible – imperishable – a god" for "the Greek never removed himself out of nature at all ... Content with this human sympathy, he approached the actual waves and woody fibres with no sympathy at all".

8 Heidegger writes that to be daring is to "dare language" (Heidegger 2001: 129). This can also mean, focus on the gathering property of things. "To sing, truly to say worldly existence ... means: to belong to the precinct ... [which], as the very nature of language, is Being itself" (ibid: 135).

The injunction to "Try again" after these enfeebled passages is reminiscent of the task of dialectic as described by Gadamer, which "consists not in trying to discover the weakness of what is said, but in bringing out its real strength" (Gadamer 2004: 361). Thus the subsequent emphasis in the river's "struggling to keep up with what's already gone" is on its onetime attributes: "the boat the wheel the sluice gate,/ the two otters larricking along." This section ends with the encouraging injunction, "Go on." But although the poem gives a hearing to the strengths of the river and the river nymph, it also establishes that such a hearing is not a given.

Just as Heidegger writes that in the modern age of technology, "the nature of the thing ... never gets a hearing" (Heidegger 2001: 168), remaining concealed and forgotten, Oswald's nymph at the beginning of the poem has "lost the hearing of her surroundings". And just as science cannot "reveal to us the reality of the jug" (ibid: 169), the reality of the pocket goddess can be *concealed* behind the glass case of knowledge on exhibit: "Year after year in a sealed glass case,/ having lost the hearing of her surroundings ... Year after year in a sealed glass case", the water nymph made of bone is "the last known speaker of her language".

"The last known speaker of her language, she tries to summon a river out of limestone". What is next emitted are "little distant sound of dry grass." The nymph "very endangered now" next tries "in a largely unintelligible monotone" to summon the river. She "seemingly has no voice". The voice then cedes to action – which then leads to the first instance where the directive changes from "Try again" to an affirmative "Yes". The ensuing subtle shift in the poem, where the statuette now "tries leaning, pouring pure outwardness from a grey urn", yields to more generous dimensions of thought, almost Heideggerian in its explication of the urn, or thing.

Heidegger's essay "The Thing" focuses on an urn – a jug, to be exact. The urn's urn character:

consists in the poured gift of the pouring out ... the gift of the outpouring is what makes the jug a jug ... To pour a gush, when it is achieved in its essence, thought through with sufficient generosity, and genuinely uttered, is to donate, to offer in sacrifice, and hence to give. ... In the gift of the outpouring earth and sky, divinities and mortals dwell together all at once ... Our language denotes what a gathering is by an ancient word. That word is: thing. (Heidegger 2001: 170-171)

This "thing" becomes the gathering focus of "who to pray to" of a "shut-away congregation" in the poem. It is a thing, not an abstraction, that becomes united with more timeless, ineffable aspects of existence – though this is no instance of what Ruskin has called "corrupt" or incomplete materialism (Ruskin: 81). By this stage in "Dunt", the sounds of dry grass are that much louder: in "little distant sounds of shut-away singing". This "singing" in the poem about a thing dares language, which Heidegger proposes is what poets are for (Heidegger 2001: 113). In the space of the obstructed Open, man himself and his things are exposed to the growing danger of turning into mere material and into a function of objectification – to be used up (Heidegger 2001: 113). Yet in the rescue from that space to interiority of the world's inner space that unbars the Open (Heidegger 2001: 127-128), man has a chance to say "to a greater

degree", "in the manner of the singing" which is "turned away from all purposeful self-assertion" (Heidegger 2001: 135).

This interiority is only reached through "great effort" – one is reminded of the difficult legacy of the humanities that many argue have become "very endangered" since the bifurcation of knowledge into two streams,⁹ like the almost-dried up Dunt and the abundant River Churn that runs parallel to it, and into which it ultimately flows. The drying up of a shared stream of knowledge is related to the loss of a shared metaphysical horizon, which has produced a forgetfulness of being.

4. INSCRUTABLE HORIZONS GAINED THROUGH DIALECTIC, NOT ARGUMENT

To find one's way in this new atmosphere by arguing with the "two cultures" argument (science vs. the humanities – see footnote above) would only work to strengthen that argument, just as the "romantic reversal of the Enlightenment's criteria of value actually perpetuates the abstract contrast between myth and reason" (see Gadamer 2004: 275). Oswald has said that "the job of poetry is to change the aesthetic rather than to challenge the system" (Armistead), which corresponds to the technique Plato used in the *Meno*, which overcomes the argument of the Sophists by appealing to myth instead of by superior argument based on logic (Gadamer 2004: 340). This dialectic approach "is not the art of arguing (which can make a strong case out of a weak one) but the art of thinking (which can strengthen objections by referring to the subject matter)" (Gadamer 2004: 361). In "Dunt", the subject matter is a single picture uniting the "human and the non-human" of the relatable female aspect of a river nymph and a river (Porter).

Oswald's understanding of what it means to be a nature poet essentially points to dialectic. She has said: "If the phrase must be used, then a nature poet is someone concerned with things being outside each other. How should extrinsic forms, man and

9 C. P. Snow in 1956 in "The Two Cultures" most recently and famously contrasted "the traditional culture, which is, of course, mainly literary" with "the scientific culture", arguing that both humanists and scientists should be at least fundamentally conversant with the rudiments of each culture. The essay had its precedents, most notably, Thomas Huxley's 1880 lecture, "Science and Culture", and Arnold's response, in "Literature and Science", which he later developed in a paper by the same name to refute the claim that science is effectual as literary education when it came to "attaining real culture" by arguing for the human need of "relating what we have learnt and known to the sense which we have in us for conduct ... for beauty". C. S. Lewis' "The Abolition of Man" similarly writes that men who have sacrificed their own share in traditional humanity in order to devote themselves to the task of deciding what "humanity" should mean have given up their soul for power in a "magician's bargain". In a Heideggarian chiasmus, he writes that the being (man) who stood to gain becomes equivalent to the being who has been sacrificed. Like Arnold, he writes that those who stand outside of all judgments of value cannot have any ground for preferring one of their own impulses to another except through the emotional (i.e. not rational) strength of that impulse. What Lewis and Arnold (and also Ruskin) share in common with Oswald is a classical education at Oxford (C. P. Snow also studied there, but not the classics – though he was enough of a humanist to be moved to write).

earth for example, come into contact?" (cited in Pinard: 26). The directives she gives in "Dunt" ("Try again"; "Go on") guide the understanding both of such ontological concerns and of the quondam mediative role of the Greek-Roman water nymph. "Knowing a primal history is not ferreting out the primitive and collecting bones", Heidegger writes – in a sentence that happens to echo throughout "Dunt": the word "bone" appears eight times, mostly in the phrase, "a Roman water nymph made of bone". Heidegger writes that to know a primal history – which the nymph figurine could be said to represent – "is neither half nor whole natural science but, if it is anything at all, it is mythology" (Heidegger 2000: 166).

Oswald has discussed the mythological dimensions of a tradition: "a water nymph is not some kind of a literary personification of water, nor is it a liquefaction of women, but it's an effort, driven by an absolute need, to make contact with something inscrutable" (Oswald: 2013). This effort is expressed in "Dunt", in which a natural, so physical, dimension of metamorphosis unfolds, where concentration on the figurine of a river nymph yields an imaginative outpouring (or "gush", to use another Heideggerian term)¹⁰ of words about an abundant river. But this is not mere sophistry, for Oswald has explained that:

if you spend a lot of time outside you just do encounter things in a way that's somewhere between the human and what they are. And it feels very real, it's not something that's problematic, or literary or self-conscious. (Cited in Cox)

In this way, remembering what was said earlier about the Greek view of gods *in nature*, "Dunt" teaches us "the most radical historical knowledge": showing us how to "find entry into the Greek world" to bring us "face to face with the unfamiliarity" of this way of relating to language and nature – and is completely free of "uncreative imitation" (Heidegger 2000: 133).¹¹ Which is a rather elaborate way of saying: assimilate the strangeness of the ancient world into one's own original horizon.

5. THE HORIZON, DULLED AND CAST DOWN

Towards the end of the poem, the last of the repetitions is followed by descriptions reminiscent of earlier lines (specifically, "having had the gleam taken out of it/ to the point where it resembles twilight") that become updated to something familiar in the modern world:

10 Again, "To pour a gush, when it is achieved in its essence, thought through with sufficient generosity, and genuinely uttered" in the gift of the outpouring that makes a jug a jug, "is to donate, to offer in sacrifice, and hence to give" (Heidegger 2001: 170-1).

11 Also see as an example of "radical historical knowledge" of an Aristotelian principle in *Nicomachean Ethics* (which is in turn a reworking of a Delphic saying) Matthew Arnold's view when he writes: "our hold upon the rule or standard to which we look for our one thing needful tends to become less and less near and vital, our conception of it more and more mechanical, and more and more unlike the thing itself as it was conceived in the mind where it originated" (Arnold: 110).

Little stoved-in, sucked-thin
 low-burning glint of stones,
 rough-sleeping and trembling and clinging to its rights.
 Victim of Swindon.
 Puddle midden.

The familiarity is the urban plight of homelessness; displacement, refuse.

A Heraclitean line featured in Heidegger's *Introduction to Metaphysics* reads: "the most beautiful world is like a dungheap, cast down in shambles", which in Heidegger's gloss means that because the most beautiful world is concealed, it can only be seen by the strong (Heidegger 2000: 142). The river in "Dunt" is described in similar terms: "Puddle midden./ Slums of overgreened foot-churns and pats". But we know that the strong can see past the confines of the present, the threat of the danger of objects and objectification, the cultural aridity where no one speaks the language of the ancient nymphs anymore because Greek and Latin are no longer required subjects and the past is presented as a dungheap...

6. REGENERATION REACHED THROUGH THE ATTEMPT TO 'GIVE A HEARING'

Through practiced repetition and effort, the last of the repetitions are updated ("struggling to keep up with what's already gone") to finally yield to abundant fluency: to the larricking of the animal world and ultimately to people gushing about floods: "And they say oh they say/ in the days of better rainfall/ it would flood through five valleys, there'd be cows and milking stools". By giving the river a hearing, the foot-churns and pats cede to cows and milking stools – a gift to he who listens. The true essence of hearing is that it opens up to those among the living the depths of tradition. Gadamer thus values hearing as paramount among the senses: "The primacy of hearing over seeing is due to the universality of the *logos*, which does not contradict the specific primacy of sight over all the other senses" (Gadamer 2004: 491).¹² This can also be explained in another way.

Oswald has said that, "if you want to look at something in a way that takes on board what it is rather than just projecting what you think it is ... you come halfway to meet it". Her comment corresponds to what Gadamer has written of the dialectical method: "To reach an understanding in a dialogue is not merely a matter of putting oneself forward and successfully asserting one's own point of view, but being transformed into a communion in which we do not remain what we were" (Gadamer 2004: 371). To put this in terms already visited in this paper, to reach an understanding is also to "give a

12 In other words, while seeing can "supply for the primary wants of life", hearing "contributes most to the growth of intelligence" (Aristotle: I.I.). Gadamer continues: "This difference between seeing and hearing is important for us because the primacy of hearing is the basis of the hermeneutical phenomenon, as Aristotle saw" (Gadamer 2004: 458). Gadamer's footnote reads: "The primacy of hearing over seeing is due to the universality of the *logos*, which does not contradict the specific primacy of sight over all the other senses".

hearing" to others. Oswald has written that "before putting pen to paper, I ask myself, 'Am I listening? Am I really listening with a soft, slow listening that will not obliterate the speaker?' And if, for example, I want to write a poem about water, I try to listen so hard that my voice disappears and I speak water" (cited in Pinard: 26).

Homer – Oswald's favourite poet for transmitting life without mediation¹³ – is a model writer in terms of not obliterating the speakers of multiple viewpoints; a model writer in terms of what Oswald has called "polyphonic democracy". Alexander Pope in the introduction to his translation of the *Iliad* wrote that "Homer makes us hearers" because readers, upon reading his works, do not think of the author himself (Pope: xvi). This same point was espoused by Aristotle in his *Poetics*: "Homer deserves praise for many things and especially for this, that alone of all poets he does not fail to understand what he ought to do himself. The poet should speak as seldom as possible in his own character, since he is not 'representing' the story in that sense" (Aristotle: 1460a). W. H. Fyfe clarifies this point by explaining that Homer, unlike other poets, represents life by assuming characters other than his own, and cites Ridgeway who pointed out that in both the *Iliad* and the *Odyssey* Homer "'speaks himself' only 24 lines" (ibid).

Thus the polyphonic ideal could be said to involve giving a hearing to others, bringing – to quote Oswald – "living things unmediated into the text" (cited in Pinard: 23). Where modern science "always wants to become master over its object by means of a method and thus excludes that mutuality of participation existing between object and subject", that very mutuality is representative of the classical ideal¹⁴ that makes possible "our participation in the beautiful, the good and the just, *as well as in the values of communal human life*" (Gadamer 2001: 69-70). In the ancient ideal, "the essence of knowledge is the dialogue and not the mastery of objects comprehended as proceeding from an autonomous subjectivity, that victory of modern science that has even in a certain sense led to the end of metaphysics" (Gadamer 2001: 70).

Mutuality, or "coming half way" to meet things is characteristic of polyphonic democracy, which could also be described as holistic, to reference Heidegger, or as an example of "regenerate science", to quote Lewis. Heidegger writes that poets recall the "unwholesomeness" of the world "into a sound whole ... [singing] the healing whole in the midst of the unholy" – again, in the midst of a world that threatens to turn man and his things into mere material and a function of objectification (Heidegger 2001: 109-

13 See Oswald cited Pinard: "I'm so in love with what Homer does. He just transmits life. No mediation. He describes a leaf and you don't get a description of a leaf, you get a proper leaf. That's always been my principle. You've got to make something living". Also see Cox, where Oswald explains she mostly read Homer at Oxford, and says: "what I responded to partly in Homer was the feeling that it was all very much *in the present moment*. There's something about the language that is both being made spontaneously in the present, because that's how it's composed, but also that has a very *straightforward*, luminous way of looking, which doesn't get bogged down". Emphasis added. Similarly Ruskin writes that Homer's poetry is "descriptive of pure physical nature" and unmitigated by the abstract feelings projected by modern writers (Ruskin: 77).

14 While Gadamer is specifically addressing ancient Greek thought here, the idea is applicable to the concept of the "classical" more generally speaking, where "classical" is used in a normative sense, to refer to a specific stylistic ideal, or time or period that fulfilled this ideal. See Gadamer: 288.

112).¹⁵ Similarly, as a counterpoint to the threat to man posed by modern science, Lewis imagined a new Natural Philosophy, which he termed "regenerate science": "When it explained it would not explain away. When it spoke of the parts it would remember the whole" (Lewis: 30). This is to say that a Roman water nymph made of bone can speak of the whole of the river she represents.

Though the ending of "Dunt" reveals that it is the same almost dried-up river painted at the beginning – a "fish path with nearly no fish in", anyone who has heard the larricking it inspired can no longer hear away. "Dunt" is thus a lesson in dialectic, teaching us that: "The true method was an action of the thing itself" (Gadamer 2004: 459) – things which, like the hearts of so many people, only ask that they be given a hearing.

REFERENCES

- Aristotle. *Aristotle in 23 Volumes*, Vol. 23. Trans. W.H. Fyfe. Cambridge, MA: Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd., 1932. 28 June 2017. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0056%3Asection%3D1460a>.
- . *On the Sense and the Sensible*. Trans. J. I. Beare. 28 June 2017. <http://classics.mit.edu/Aristotle/sense.1.1.html>.
- Armistead, Claire. "Alice Oswald: 'I like the way that the death of one thing is the beginning of something else.'" *The Guardian*, 22 Jul 2016. 28 June 2017. <https://www.theguardian.com/books/2016/jul/22/alice-oswald-interview-falling-awake>.
- Arnold, Matthew. "Literature and Science." Lecture Delivered in America. 1882. 28 June 2017. <http://homes.chass.utoronto.ca/~ian/arnold.htm>.
- . "Literature and Science." Rede Lecture, Cambridge. August 1882. 28 June 2017. <http://aleph0.clarku.edu/huxley/comm/19th/Arnold.html>.
- . *Culture and Anarchy*. London: Smith, Elder & Co., 1889. 28 June 2017. <https://archive.org/details/cultureanarchyes00arno>.
- Auerbach, Erich. "Philology and 'Weltliteratur.'" trans. by E. and M. Said. *The Centennial Review*, Vol. 13, No. 1 (Winter 1969). 1-17.
- Cox, Fiona. "Alice Oswald, Interviewed by Fiona Cox." *Practitioners' Voices in Classical Reception Studies*, special issue 2013. 28 June 2017. <http://www.open.ac.uk/arts/research/pvcrs/2013/oswald>.
- Gadamer, Hans-Georg. 2001. *The Beginning of Philosophy* trans. by Rod Coltman. New York: Continuum.
- . 2004. *Truth and Method* trans. by Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall. London and New York: Continuum Books.
- Heidegger, Martin. 2000. *Introduction to Metaphysics* trans. by Gregory Fried and Richard Polt. New Haven and London: Yale UP.
- . 2001. *Poetry, Language, Thought* trans. by Albert Hofstadter. New York: Harper Perennial.

15 Curiously, Ruskin described this very same impoverishment of the modern mind, explaining – as seen above in footnote 21 – that to see nature materialistically is to "degrade" a 'more mutual' conception – and is an *incomplete* view.

- Huxley, Thomas. *Science and Culture and Other Essays*. New York: D. Appleton and Company, 1888. 28 June 2017. <https://archive.org/details/sciencecultureot00huxluoft>.
- Lewis, C. S. *The Abolition of Man*. 28 June 2017. https://archive.org/details/TheAbolitionOfMan_229.
- McWhirr, Alan. 1976. *Studies in the Archaeology and History of Cirencester*. Oxford: British Archaeological Reports.
- Oswald, Alice. 2009. *A Sleepwalk on the Severn*. London: Faber & Faber.
- . "A Smiling Shrunken Goddess", 1843, January/February 2013. 28 June 2017. <https://www.1843magazine.com/content/arts/corinium-museum>.
- . 2002. *Dart*. London: Faber & Faber.
- . 2006. "Dunt a poem for a nearly dried-up river." *Agni*, No. 64. 52-54.
- . 2016. *Falling Awake*. New York: W. W. Norton & Company.
- . 2011. *Memorial*. London: Faber & Faber.
- . 1996. *The Thing in the Gap-Stone Stile*. Oxford: OUP.
- . 2005. *Woods, etc*. London: Faber & Faber.
- Pinard, Mary. 2009. "Voice(s) of the Poet-Gardener: Alice Oswald and the Poetry of Acoustic Encounter." *Interdisciplinary Literary Studies*, Vol. 10, No. 2. 17-32.
- Plato. *Plato in Twelve Volumes*, Vols. 5 & 6. Trans. Paul Shorey. Cambridge, MA: Harvard University Press; London: William Heinemann Ltd., 1969. 28 June 2017. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

UDC: 821.161.1.09:929 Cvetaeva M.
821.111(73).09-31 Plat S.
DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.6>

■ MITOVI O SIBILI I DAFNE U POEZIJI MARINE CVETAJEVE I SILVIJE PLAT

DAJANA MILOVANOV¹

Univerzitet u Novom Sadu,
Filozofski fakultet,
Beograd, Srbija

U radu se analizira ciklus pesama *Sibila* Marine Cvetajeve i tzv. ciklus o pčelama koji čini pet pesama iz zbirke *Arijel* Silvije Plat u kontekstu mitova o Dafne i Sibili. Prvim dvema pesmama iz oba ciklusa posvećena je posebna pažnja u cilju rasvetljavanja bliskosti poetičkih traganja američke i ruske pesnikinje. Figure Dafne i Sibile na specifičan način su slivene u jednu lirsku junakinju čiji je proces inicijacije u pesničko stvaranje opisan kroz resemantizovanje mitskog narativa.

Ključne reči: mit, Dafne, Sibila, Silvija Plat, Marina Cvetajeva, inicijacija, poezija.

Pesnikinje neretko rehabilituju manje ili više poznate ženske figure iz kulturne baštine i kroz njih problematizuju ulogu žene i ženskog stvaralaštva. Ozlem Gorej (Özlem Görey) u svojoj doktorskoj tezi *Tri Sibile na stativu: revizionarsko mitotvorstvo u poeziji H. D., Silvije Plat i Edrijen Rič (Three Sybils on a Tripod: Revisionary Mythmaking in the Poetry of H. D., Sylvia Plath, and Adrienne Rich)* analizira strategije kroz koje ženski pesnički glas progovara kroz mit i pre svega ženske junakinje, resemantizujući njihovu tradicionalnu ulogu u mitskom narativu. U nizu figura poput Medeje, Elektre, Klitemnestre, Meduze, koje su analizirane u kontekstu poezije Silvije Plat (Sylvia Plath), izostaju dve koje ni u jednoj njenoj pesmi nisu imenovane, ali se na njih nedvosmisleno aludira – Dafne i Sibila koja, premda pomenuta u naslovu, nije prepoznata kao važan podtekst u ciklusu o pčelama koji čini pet pesama iz zbirke *Arijel (Ariel): Sastanak pčela (The Bee Meeting)*, *Prispeće košnice (The Arrival of the Bee Box)*, *Ubodi (Stings)*, *Roj (The Swarm)* i *Zimovanje (Wintering)*. Sibila kao proročica lišena tela i telesnog i Dafne kao žena-drvo posebno su značajne i u poeziji Marine Cvetajeve (Марина Цветаева) u kojoj zauzimaju centralno mesto u razvoju predstave o ženi-stvaraocu (Gove 1977), te se poetika ruske i američke pesnikinje pokazuju kao bliske na putu ka rasvetljavanju uloge ženskog tela i njenog poetskog glasa u književnoj tradiciji. Nastojaćemo da pokažemo u kakvom su

1 Kontakt podaci (Email): dacam93@gmail.com

dijalogu „drvo među devojkama” Marine Cvetajeve i lirska junakinja Silvije Plat, „u drvo pretvorena”, i na koji način se poetike ovih djevu pesnikinja međusobno dopunjuju.

Inspirisana *Sibilom* (*Eine Sibylle*) Rajnera Marije Rilkea (Reiner Maria Rilke), Cvetajeva je 1922/23. godine napisala svoju verziju mita u ciklusu od tri pesme *Sibila* (*Сивилла*), od kojih su prve dve prevedene na srpski u okviru izbora *Pesme i poeme*. Za potrebe naše analize, prve dve pesme su ključne, te će o trećoj biti reči samo u kontekstu celine pesničke vizije ostvarene kroz različite pojavne oblike Sibile. Pesnički opus Silvije Plat je, pak, daleko skromnijeg obima, što zbog kratkog stvaralačkog života, što zbog različitih poetičkih načela, te je *Arijel* preveden u celosti u okviru izbora Ljiljane Đurđić *Rani odlazak* - od pet pomenutih pesama koje čine ciklus o pčelama, za našu analizu su posebno važne prve dve, *Sastanak pčela* i *Prispeće košnice*. Obe pesnikinje su među svoje pesničke teme uvrstile čitav niz mitoloških i biblijskih junakinja, ali Dafne i Sibila predstavljaju posebno čvorište koje povezuje dve geografski, a naposljetku i hronološki udaljene poetske vizije - naime, i Marina Cvetajeva i Silvija Plat stvaraju novi, hibridni mit spajanjem elemenata iz dva različita „preobražaja” u Ovidijevim *Metamorfozama* (P. Ovidius Naso, *Metamorphoses*) Kod Cvetajeve, Sibili se pripisuju Dafnine osobine, dok je kod Silvije Plat obrnuto - lirska junakinja prisvaja mitološki narativ o ženi pretvorenoj u biljku (drvo), ali je ishodište ovog svojevrsnog upisivanja mita u tekstualno telo u narativu o Sibili. Obema su *Metamorfoze* poslužile kao osnovna podloga za dalju nadgradnju mita, te se valja u kratkim crtama osvnuti na ključne elemente preobražaja Dafne i Sibile. U prvom, Kupidon je, zbog Apolonovog ismevanja, odapeo dve strele: jednu ljubavnu, u podrugljivog boga, drugu za beg od ljubavi, u nimfu Dafne: „Mnogi su prosili nju, a ona odbija proscje, / Ne zna, ne trpi muškog, po besputnim luzima šeće, / Ne mari, što je Himen, što Amor, ženidba, što je” (Met. 1. 478-480) Kao i Sibila, i ona nastoji da sačuva devičanstvo od nasrtljivog boga kojeg obuzima *plamen* i to čini molbom: „Oče, pomози! O zemljo, zini il’ ovaj / Oblik što čini, da trpim, prom’jeni, da nema ga više!” (Met. 1. 545-546), i preobražava se u lovoriku čije grane ovenčavaju pesnike, odnosno u *nepomično* stablo. Plamen i vatra kao destruktivne sile i nepomičnost ženskog tela postaće centralni motivi kod djevu pesnikinja, uz treći, možda i najvažniji, koji preuzimaju iz mita o Sibili: postepeno smanjenje i zatvaranje tela u posudu/teglu zvanu *ampulla*, što je danas u medicinskoj terminologiji naziv za deo materice. Sibila je, naime, takođe bila objekat Apolonove seksualne želje, ali je pokušala da ga prevari traživši onoliko godina života koliko zrna peska staje u šaku. Nakon što joj je Apolon ispunio želju, ipak je odlučila da sačuva devičanstvo zaboravivši da nije tražila večnu mladost. U trenutku kad je Eneja sreće, ona ima 700 godina i telo koje se od starosti skupilo: „Ja ću se tako prom’jeniti, da nitko me videti ne će, / Al’ će me znati po glasu, jer ostavit glas će mi sudba” (Ovidije 1991: 367).

Ipak, za pesnikinje ključni element mita izostaje iz Ovidijeve verzije i nalazi se u *Satirikonu* Petronija Arbitera (*Satyricon*, Petronii Arbitri), a preuzima ga i T. S. Eliot (T. S. Eliot) u motou *Puste zemlje* (*The Waste Land*): „A Sibilu sam vido s rođene oči u Kumi - lebdi i njha se u jednu bocu zatvorena, pa kad je deca upitaše: ‘Σίβυλλα, τί θέλεις’ (Sibila, šta želiš?), ona odgovori: ὑποθανεῖν θέλω’ (želim da umrem)” (Petronije 2007: 49). Premda i Olga Peters Hejsti (Olga Peters Hasty) i Hana Rutu (Hanna Ruutu) ubedljivo pokazuju da je neposredna inspiracija za *Sibilu* Cvetajeve bila Rilkeova istoimena pesma, važno je istaći da Sibila kao prazna posuda, kao glas bez tela nije

njegova originalna ideja i, kao što smo pokazali, značajna je i za savremenika poput T. S. Eliota, a naposljetku i za Silviju Plat kod koje nema dokaza o uticaju Rilkeove pesme. I u naslovu jedinog romana Silvije Plat, *Staklenog zvona* (*The Bell Jar*), primetna je analogija sa Petronijevom „dopunom” mita o Sibili: „Sibila je zatvorena u vrstu staklenog zvona, recimo, i žudi da, poput Silvije Plat, pobegne od egzistencije koja je guši, smrti-u-životu” (Haffenden 2003: 383). Takođe, u ranoj pesmi iz *Kolosa* (*The Colossus*) pod nazivom *Dva prizora iz mrtvačnice* (*Two views of the cadaver room*) lirski subjekt posmatra fetuse u staklenim teglama kao način da se mrtvo telo očuva u pseudoživotu, te je očito da motiv tela u tegli/posudi/sanduku ima razvojnu liniju u njenoj poeziji.

„Protejske osobine” (Broe 1980), odnosno maske koje lirski subjekt Silvije Plat preuzima u potrazi za sopstvom u vezi su sa ritualnim ponavljanjem simboličke smrti u pesmama poput *Lala* (*Tulips*), *Liftinga lica* (*Face Lift*), *Rođendanskog dara* (*A Birthday Present*) i mnogih drugih, od kojih je najpoznatija *Ženski Lazar* (*Lady Lazarus*), ali i ciklus o pčelama pripada nizu pesama u kojima je reintegrisanje (novog) identiteta lirske junakinje direktna posledica inscenirane smrti. Džon Rozenblat (Jon Rosenblatt) ističe trodelnu strukturu mitološke inicijacije: „stupanje u tamu, ritualnu smrt i ponovno rađanje” (Rosenblatt 1979: 23) tragom Elijadeovih (Eliade) antropoloških studija, a kod Silvije Plat se prva faza manifestuje kao transformisanje pejzaža u prostor smrti ili bar opasnosti, druga kao simbolička promena da bi se izbeglo nasilje, tj. smrt i naposljetku „sopstvo iskršava kao ponovo rođeno u novom svetu” (Rosenblatt 1979: 7). U *Sastanku pčela* uočljive su prve dve faze: nepoznat prostor ispunjen tuđim pogledima („Nezaštićena sam u letnjoj haljini bez rukava, / A oni su svi u rukavicama i pokriveni, zašto mi niko nije rekao” [Plat 2010: 139]) i simbolički preobražaj u nepomičnu, neuglednu biljku („Ne mogu da pobegnem, pustila sam koren, a žutilovka me ozleđuje (...)” i „Ako stojim sasvim mirno, pomisliće da sam divlja trava” [Plat 2010: 140]), da bi se pesma završila zagonetnim pitanjem: „Čiji je to beli dugački sanduk u gaju, šta su to oni uradili, zašto sam ja hladna?” (Plat 2010: 141) sugerišući da se lirska junakinja pretvorila u leš kao najviši stepen pasivnosti i ukidanja tela. U prvoj pesmi u ciklusu Marine Cvetajeve, Sibila prolazi kroz identične dve faze: u prvoj se njeno telo postepeno ukida („Sibila: spaljena, sibila: stablo”; „Sibila: naiskap, sibila: suša”, „Sibila: bila si, sibila: tama / sudbe i smrti! – Drvo među devojkama” [Cvetajeva 1990: 265]) da bi u potpunosti nestala („Iščeznu iz živih: sibila” [Cvetajeva 1990: 265]). U obema pesmama lirski subjekt postaje *biljka*, a kod Silvije Plat je aluzija na mit o Dafne dodatno naglašena stihovima „Ne bih mogla da pobegnem a da ne bežim zauvek. / Bela košnica je zaštićena kao devica” (Plat 2010: 140), u kojima se nasrtljiva grupa pčelara-isterivača matice poistovećuje sa progoniteljem Apolonom. Da nije reč o neodređenom poistovećivanju ginomornog i dendromornog pokazuje geneza ovog motiva kod Silvije Plat. U njenoj ranoj poeziji neretko se direktno imenuju mitološke figure koje će u zreлом periodu biti transformisane u suptilnije aluzije. Dafne se prvi put pominje u pesmi *O teškoćama prizivanja drijade*: „Moja je muka, doktore: Vidim drvo, / I to prokletu skrupulozno drvo ne izvodi trikove / Da bi zavaralo pogled: / Npr. nagibom svetlosti / Da stvori Dafne; / Moje drvo ostaje drvo” (Plath 1981: 66, naš prevod). „Lirska junakinja se žali na tvrdoglavo prisustvo, ili referencijalnost, sveta koji odbija da se transformiše u pesnički oblik” (Rose 2013: 114), odnosno obrće prvobitni mit i od drveta pokušava da stvori živu, pokretnu Dafne. Ipak, stvaranje prema modelu

prirodnih formi uvek nosi mogućnost da pesma postane puka kopija, drugorazredni proizvod koji oponaša prirodni original i tada se pretvara u „nostalgiju za prirodnim objektom koji nikad ne može biti realizovan u jeziku“ (Britzolakis 2001: 86). Dafne se pominje i u pesmi *Devica u drvetu*, nastaloj prema istoimenoj slici Paula Klea: „Još otkad je ta prva Dafne / Okrenula svoja neuporediva leđa / Radi skrivanja u lovoru, poštovanje je / Obmotano oko njenih ukočenih udova poput vrbe“ (Plath 1981: 81, naš prevod). Dafne je prva osudila žene na muško „gomilanjem protivnagonskog“ (Siksu 2006: 71), odnosno na puritansko proslavljanje ženske čistote kao jedinog ispravnog ispoljavanja ženske telesnosti. Stoga, pesnikinja žali devicu zarobljenu u drvetu jer je lišena čulnosti i mogućnosti da „iznese u tekst – kao i na svet, i u istoriju – svoj sopstveni pokret“ (Siksu 2006: 67). U pesmi *Vertikalna sam (I Am Vertical)* lirska junakinja sebe definiše rečima: „Nisam ja drvo s korenom u zemlji“ (Plat 2010: 79), te je očito da je u *Sastanku pčela* njen mitološki preobražaj u funkciji istraživanja novih aspekata identiteta.

Žena-biljka/drvo u kontekstu *Sibile* Marine Cvetajeve analizirana je van mitološkog konteksta (Ruutu 2006: 33), kao isticanje superiornosti Sibile spram ostatka zajednice („Veličajno drvo u nagoj šumi“ [Cvetajeva 1990: 265]), te se čini da je neobična slika „drveta među devojkama“ u pesmi u svemu ostalom vernoj mitu o Sibili ostala neprotumačena jer se ne uklapa u nastojanja Olge Peters Hejsti i Hane Rutu da je interpretiraju kao prefiguraciju biblijskog narativa o Bogorodici. Već u prvom stihu, u kojem je „Sibila: spaljena, sibila: stablo“ (Cvetajeva 1990: 265), nalaze se dva ključna elementa iz mita o Dafne: neobuzdani božanski plamen (Apolon) i žena-drvo (Dafne). U *Sastanku pčela*, Apolonov plamen je prefigurisan u sliku ljudi okupljenih da vatrom isteraju staru maticu iz košnice: „Kolutovi i pramenje dima u gaju. / Mozak košnice misli da je svemu kraj“ (Plat 2010: 140), ali se bitno razlikuje perspektiva lirskog subjekta: u prvoj pesmi *Sibile*, tek se u šestoj strofi, i samo u njoj, pojavljuje lirska *ja* poistovećeno sa Sibilom („Pa srcem i glasom – u mene – pade!“ [Cvetajeva 1990: 265]), dok se u pesmi Silvije Plat sve vreme govori iz prvog lica. Kod Cvetajeve je Sibila pre „ulaska samog boga“ u potpunosti deindividualizirana, odvojena od novog identiteta, te se *ja* isključivo može pojaviti u trenutku javljanja božanskog u telu-špilji, tradicionalno povezanim sa mestom na kojem je Sibila prorokovala. Stoga, prva faza *Sibile* u kojoj se njeno telo preobražava u stablo i *ritualno* spaljuje, što Hana Rutu tumači kao „vatru pročišćenja“ (Ruutu 2006: 33) kojom se Sibila inicira u novo, bestelesno sopstvo, može biti čitana i u erotskom ključu svojstvenom mitu o Dafne, a nedvomisleno prisutnom u evociranju ulaska boga u Sibilino telo i ognja koji pali telo-stablo. Ipak, Cvetajeva, uprkos trećoj pesmi ciklusa u kojoj se Sibila obraća detetu (simbolički, stvaranju posredstvom božanskog, što je i podstaklo čitanja u ključu Bogorodičinog bezgrešnog začeca), ne menja njenu devičansku prirodu koja je osuđuje na hiljadugodišnji život u telu koje stari i smanjuje se. Dafne se takođe preobražava u drvo upravo da bi sačuvala devičanstvo, što je u kontekstu dinamike košnice u pesmama Silvije Plat posebno kompleksno. Ogoljenost je u njenoj poeziji po pravilu povezana sa strahom od nasilja (Lant 1993: 19) koji inicira pseudomitske preobražaje, a u *Sastanku pčela* lirski subjekt se poistovećuje sa starom maticom koju meštani pokušavaju da isteraju vatrom iz košnice dok se ona, poput Sibile, „ne pokazuje“ i „stara je, stara, stara, mora da živi još godinu dana, i ona to zna“ (Plat 2010: 140). Stoga, i kod nje i kod Cvetajeve su u prvim dvema fazama ipak naglašeniji elementi mita o Dafne (telo-drvo, devičanstvo, destruktivni erotički

oganj), da bi tek u trećoj fazi (rađanje novog identiteta) mit o Sibili bio prefigurisan u autoreferencijalnu sliku *pesnikinje-proročice*.

U prvoj pesmi ciklusa Cvetajeve, Sibila „iščezava iz živih“ nakon ulaska boga u telo, a devet puta ponovljena reč „sibila“ u drugoj pesmi se pretvara u obraćanje pesnikinje apstraktnoj i bezimenoj Drugoj. Bez naslova ciklusa i prve pesme, gotovo nemoguće bi bilo zaključiti da je reč o Sibili, posebno s obzirom na doslovno iščezavanje njenog biološkog tela iz tekstualnog, čime Cvetajeva dodatno naglašava božansku prirodu prefigurisane proročice. „Slepoća puškarnica“ i „gluvoneme razvaline“ (Cvetajeva 1990: 266) potcrtavaju odvojenost Sibile od ovog sveta, ali Kišov pogrešan prevod stiha iz prve pesme „под веками“ („pod kopcima“) kao „pod vekovima“ umnogome otežava razumevanje suštinskog *pounutrašnje* božanskog koje se Sibili javlja kao *duhovni vid* u onostrano i apstraktno. Svedena na špilju kao prostor u kojem odjekuje glas (Forrester 1992: 236), Sibila postaje vanvremeni svedok „glinenih krhotina / Carstava i drumske prašine // Bitaka...“ (Cvetajeva 1990: 266) i njene proročke reči kojima je neophodno tumačenje čine je bliskom pesničkom stvaranju. Ipak, za Cvetajevu je ključan odnos tela i glasa, tj. nemogućnost žene-stvaraoca da upiše svoju telesnost u stvoreno, te otuda i Sibilina strepnja u trećoj pesmi za dete koje, jednom kad se otelotvori kao *stvoreno*, stupa u svet patnje i užasa. Ona je prazan sud za javljanje pesničkog glasa („Telo je tvoje špilja glasa / Tvojega“ [Cvetajeva 1990: 266]), što u poeziji Cvetajeve, kako Sibelan Forester (Sibelan Forrester) pokazuje, ima dugu genezu kroz motiv ženskog tela-crkve kao segmentiranog prostora koji odjekuje i u kojem duhovno ima prevagu nad telesnim. Čini se da i ovaj ciklus pripada nizu pesama koje problematizuju strah od (erotskog) nasilja nad biološkim, ali i tekstualnim telom, primoravajući lirsku junakinju/pesnikinju da se preobrazi u apstraktni i nadasve društveno izolovani glas. Stoga, ako i možemo diskutovati maternalni princip u trećoj pesmi ciklusa u kojoj Sibila govori iz prvog lica, on odvaja žensko pesničko stvaranje od biološkog jer Sibili upravo devičanska priroda, odnosno ne-telo, omogućava da postane medijum božanskog. Čini se da Cvetajeva originalnu mitsku priču tumači kao alegoriju ženskog stvaranja, a erotske elemente iz oba analizirana mita pretvara u *stvaralački plamen* koji nije nužno u vezi sa Apolonovim jer on nigde nije eksplicitno pomenut, već sa ženom kao *poeta vates*-om koja se sjedinjuje sa božanskim. U tom smislu je razumljivo poređenje Sibile sa Bogorodičnim bezgrešnim začecem, ali je, čini se, ovde reč i o suštinskom zaokretu u mitološki utemeljenom poimanju žene kao *muze*, medijatorke između umetnika-muškarca i poezije. Sibila, pak, gubi svoje telo kao ekvivalent seksualnoj i biološkoj ulozi žene („Sibila: naiskap, sibila: suša. / Sve žile usahle: ljubomora muža!“ [Cvetajeva 1990: 265]), i kroz *oticanje* tela i telesnog, omogućen joj je (šuplji) prostor kroz koji glas odjekuje. Ovakva koncepcija ženskog stvaranja Cvetajeve svakako je suprotstavljena teorijama poststrukturalističkog feminizma koje nastoje da pronađu način na koji žena može svoje telo da upiše u jezički prostor, ali nam se čini da Cvetajeva ne negira telo po sebi, već njegovu svedenost na isključivo biološku funkciju – a odabir devičanstva uprkos posledicama, odnosno odabir *drugog stvaralačkog puta* za ženu, zajednički je mitovima o Dafne i Sibili.

Kad je reč o Silviji Plat, nije jednostavno razlučiti sloj mitološkog od narativa koji prati biografski potvrđene podatke da je pesnikinja u vreme pisanja ovih pesama počela da se bavi pčelarstvom, ali upravo na ovom primeru je očito da su još i rani kritičari opravdano isticali da su mitološki elementi i naglašena intertekstualnost ono što njenu

poetiku odvaja od struje tzv. ispovedne poezije. Lirska junakinja je u *Sastanku pčela* suprotstavljena zajednici jednako kao što je Sibila izdvojena u špilji koja u ovoj pesmi postaje sanduk: „Čiji je to beli dugački sanduk u gaju, šta su to oni uradili, zašto sam ja hladna?” (Plat 2010: 141). Kod Silvije je, pak, za razliku od Cvetajeve, intertekstualna podloga kompleksnija s obzirom na to da postoji i suptilna aluzija na bezimenu biblijsku junakinju, Lotovu ženu, u kojoj se prepliću elementi mita o Dafne i Euridiki: „Iscrpljena sam, iscrpljena – / Beli stub u pomračenju noževa. / Ja sam mađioničareva mala koja nikad ne ustukne” (Plat 2010: 141). Sanduk se, u ovom kontekstu, može tumačiti i kao standardni mađioničarski trik u kojem žena ulazi u malu drvenu kutiju i naočigled svih nestaje iz nje, a noževi figuriraju kao falički simbol kojem se lirska junakinja suprotstavlja pasivnošću, i trostrukom metamorfozom: u biljku (Dafne), u stub (Lotova žena) i naposljetku u hladno telo u sanduku, ali glas ostaje (Sibila). U *Prispeću košnice* centralni motiv je ispitivanje prirode sanduka u kojima pčele (i junakinja) obitavaju, a samoispitivanje koje takav poduhvat iziskuje „sanduk manijaka” čini metaforom podvesti kojoj je „sanduk samo privremena stvar” (Plat 2010: 143). U stihovima „Pitam se da li bih bila zaboravljena / Samo da im brave otključam i sklonim se u drvo pretvorena” (Plat 2010: 143) najčvršće se povezuje ciklus o pčelama sa Dafne iz rane poezije Silvije Plat, a posledično i sa Sibilom, te se postavlja pitanje o granicama do kojih pesnikinja može da kontroliše svoj stvaralački nagon i opasnostima poniranja u sferu „pod kopcima”. Sibilina špilja, a naposljetku i *ampulla*, uvek su na ivici da postanu Pandorina kutija jer, kako obe pesnikinje pokazuju, forma (telo-sanduk-kutija-sud) nije sposobna da kontroliše sadržaj. Cvetajeveva lamentuje nad Sibilinim nerođenim detetom i njegovom sudbinom jednom kad napusti stvoriteljku (pesnikinju), dok Silvija Plat u poslednjoj pesmi ciklusa, *Zimovanju*, oslobađa pčele posle duge (stvaralačke) zime („Zima je za žene - / Žena, još uvek plete, / Kraj kolevke od španskog oraha, / Telo joj je lukovica na mrazu i odveć tupo da bi mislila” [Plat 2010: 153]) zabrinuta za sudbinu košnice („Da li će košnica preživeti” [Plat 2010: 153]).

Uprkos razlikama u obradi mitološkog izvora, obe pesnikinje kroz figure Sibile i Dafne opisuju inicijaciju žene-stvaraoca u poeziju i ispituju mogućnosti i, iznad svega, opasnosti kreativnog procesa. Smrt je u stvaralaštvu obeju pesnikinja neophodno razumeti kao jedan od ritualnih oblika kojim žena ispituje prostor svoje subjektivnosti u poeziji koja je vekovima bila muški poziv, te su i Dafne i Sibila u funkciji potrage za mestom ženskog tela i glasa u kulturnoj tradiciji. Marina Cvetajeveva i Silvija Plat posežu za opštim mestima mitologije i poezije i *prepisuju* ih iz perspektive ženskih figura otvarajući uvrežene književne mitove mogućnostima ženskog stvaralačkog tumačenja, te se dve suštinski različite poetike ukrštaju u potrebi za pronalaženjem kulturnog prostora koji nije samo „špilja divnom glasu”.

LITERATURA

- Britzolakis, C. 2001. *Sylvia Plath and the Theatre of Mourning*. Oxford: Clarendon Press.
- Broe, M. L. 1980. „Recovering the Complex Self: Sylvia Plath's Beeline”. *The Centennial Review*, Vol. 24, No. 1, 1–24.
- Cvetajeveva, M. 1990. *Pesme i poeme*. Priredila Milica Nikolić. Beograd: Narodna knjiga; Srpska književna zadruga.

- Forrester, S. 1992. „The Formative Role of the Female Body in Marina Tsvetaeva's Poetry". *Slavic Review*. Vol. 51, No. 2, 232–246.
- Görey, Ö. 2000. *Three Sibyls on a Tripod: Revisionary Mythmaking in the Poetry of H. D., Sylvia Plath, and Adrienne Rich*. University of Leicester. Neobjavljena doktorska teza.
- Gove, A. F. 1997. „The Feminine Stereotype and Beyond: Role Conflict and Resolution in the Poetics of Marina Tsvetaeva". *Slavic Review*, vol. 36, No. 2, 231–255.
- Haffenden, J. 2003. „T. S. Eliot: *The Waste Land*". N. Roberts (ed.). *A Companion to Twentieth-Century Poetry*. Cornwall: Blackwell Publishing Ltd, 381–391.
- Hasty, O. P. 2011. „The Body and the Voice: Marina Tsvetaeva's 'The Sibyl' and 'The Phaedra'". S. Bahun-Radunović, V. G. J. Rajan (ed.). *Myth and Violence in the Contemporary Female Text: New Cassandras*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 115–130.
- Lant, K. M. 1993. „The Big Strip Tease: Female Bodies and Male Power in the Poetry of Sylvia Plath". *Contemporary Literature*, Vol. 34, No. 4, 620–669.
- Ovidije Nazon, P. 1991. *Metamorfoze*, prev. Tomo Maretić. Beograd: Grafički atelje Dereta.
- Petronije, A. 2007. *Satirikon*, prev. Radmila Šalabalić. Beograd: Artist.
- Plat, S. 2010. *Rani odlazak*, prev. Ljiljana Đurđić. Beograd: Paideia.
- Plath, Sylvia. 1981. *The Collected Poems*, ed. Ted Hughes. New York: Harper & Row Publishers.
- Rose, J. 2013. *The Haunting of Sylvia Plath*. London: Virago.
- Rosenblatt, Jon. 1979. „Sylvia Plath: The Drama of Initiation". *Twentieth Century Literature*, Vol. 25, No. 1, 21–36.
- Ruutu, H. 2007. *Patterns of Transcendence – Classical Myth in Marina Tsvetaeva's Poetry of the 1920s*. University of Helsinki. Neobjavljena doktorska teza.
- Siksu, E. 2006. „Smeh meduze". *Pro Femina: časopis za žensku književnost i kulturu*, god. 10, br. 43/45: 67–81.

SUMMARY

MYTHS OF SIBYL AND DAPHNE IN THE POETRY OF MARINA CVETAEVA AND SYLVIA PLATH

This paper examines a three-poem cycle *Sibyl* by Marina Tsvetaeva and a so-called bee-cycle consisting of five poems from *Ariel* by Sylvia Plath in the context of myths of Sibyl and Daphne. A special attention is paid to the first two poems from both cycles in order to determine similarities between poetics of American and Russian poetesses. The figures of Daphne and Sibyl are both presented in a specific way in one lyrical heroine whose process of initiation in poetic creation is described through resemantization of mythic narrative.

KEYWORDS: myth, Daphne, Sibyl, Sylvia Plath, Marina Tsvetaeva, initiation, poetry.

(Originalni naučni rad primljen 29.5.2017;
ispravljen 24.11.2017;
prihvaćen 1.12.2017)

UDC: 821.111(73).09 Vonegat K.
DOI: <https://doi.org/10.18485/philologia.2017.15.15.7>

■ PORNOGRAFIJA VS. „NAUČNA FANTASTIKA” U ROMANU *DORUČAK ŠAMPIONA* KURTA VONEGATA

MILICA ABRAMOVIĆ¹
Univerzitet u Beogradu,
Filološki fakultet,
Beograd, Srbija

Kurt Vonegat ne samo da kombinuje visoku i popularnu kulturu u svojim delima, već istovremeno postavlja pitanje šta je popularna, a šta visoka kultura, i kako napraviti razliku između njih. Jedan od primera na kojem Vonegat ilustruje borbu između ova dva oblika kulture jeste način na koji njegov literarni alter-ego u romanu *Doručak šampiona* objavljuje svoje romane. Glavni lik romana, Kilgor Traut, objavljuje svoje „naučnofantastične” priče u pornografskim časopisima i često se pita kakva je veza između prodaje njegovih romana i samog pornografskog sadržaja nasuprot kojeg se oni nalaze. U ovom radu otkrivamo Vonegovu motivaciju iza ove neočekivane kombinacije „naučne fantastike” i pornografije. On ističe i razlike i sličnosti ova dva sadržaja, odnosno stvara postmodernu mešavinu visoke i niske kulture fikcionalizujući svoj literarni alter-ego. Analiza ovih odnosa (visoke i niske kulture; pornografije i „naučne fantastike”) pruža novu perspektivu iz koje se može tumačiti roman *Doručak šampiona*.

Ključne reči: Kurt Vonegat, *Doručak šampiona*, postmodernizam, popularna kultura, pornografija, naučna fantastika.

1. VONEGAT I POPULARNA KULTURA

Autor koji se plašio da će postati još jedan zanemareni i zaboravljeni pisac naučne fantastike, završio je karijeru kao široko poštovan i cenjen književnik. Kurt Vonegat je imao jedinstvenu karijeru „guru buntovne mladeži”, književnika i poznate ličnosti, govornika, subjekta mnogih akademskih kontroverzi, i, na kraju, autora romana koji se obrađuju u školama i na univerzitetima. Verovatno mu je više smetalo da ostane zapamćen kao pisac naučne fantastike, nego da bude u potpunosti zaboravljen.

1 Kontakt podaci (Email): milica.abramovic@gmail.com

Nekoliko decenija nakon objavljivanja prvog Vonegatovog romana traje debata o tome da li je on „gorki pesimista“, „sentimentali optimista“, „beznadežni nihilista“, „hrabri egzistencijalista“, „cinični apsurdista“, „postmoderni humanista“, „agresivni satiričar“, „crni komičar“ itd. Kritičari stalno pokušavaju da smisle novu i originalnu kombinaciju pojmova da dočaraju kombinaciju visoke umetnosti (ozbiljne teme i narativne strategije) sa temama, procesima i emotivnom privlačnošću pop arta – spoj koji je u osnovi vonegatski. Kako god ga okarakterisali, Vonegat pruža svojim čitaocima novu vrstu fikcije koja, kao paradigma postmodernizma, omogućava autoru da se bori sa filozofskim idejama našeg postojanja kroz formu romana koji ilustruje ovu borbu. (Fresse 2012: 1–9) Vonegat kombinuje popularnu i visoku kulturu i u svoje romane uvodi debatu šta je popularna, a šta visoka umetnost, i kako ih prepoznati. *Plavobradi* (*Bluebeard*, 1987) je roman skoro u potpunosti posvećen ovoj problematici, dok se u *Doručku šampiona* (*Breakfast of Champions*, 1973) dosta o tome raspravlja kroz Karabekianov² i Trautov rad. Vonegat uzima srž problematike popularne kulture i dekonstruiše je u svojim romanima. On prolazi kroz proces saznanja, postavlja pitanja kroz narativ i pokušava da dođe do prosvetljenja. Ko je taj koji određuje šta je ono što smatramo pravom umetnošću, odakle dobija autoritet za to i, na kraju, da li su te sudije uopšte u pravu? Da li popularna umetnost može biti prava umetnost, i ako može, koji su kriterijumi?

2. DORUČAK ŠAMPIONA

Doručak šampiona prati živote dvojice sredovečnih muškaraca koji žive u potpunosti suprotnim životima. Kilgor Traut je skroman fizički radnik, za koga niko ne zna da u slobodno vreme piše romane – do trenutka kada upoznaje drugog glavnog lika napisao ih je ukupno 117. On živi sam, malo zarađuje od svog dnevnog posla, a od noćnog posla još manje, nema prijatelje, porodica ga je napustila – jedino što mu preostaje jesu romani koje piše. Dvejn Huver je, s druge strane, jako uspešan u svom poslu, bogataš koji ima reputaciju dobrog poslodavca u Midlendu, ima ljubavnicu, i čini se kao da je preboleo ženino samoubistvo. Onog trenutka kada se sreću kao da se zamenjuju sudbinama. Pročitavši jedan od Tratovih romana, koji ga ubedi da je on jedino ljudsko biće u moru mašina, Dvejn totalno ludi i dobija agresivni napad usled kog pošalje više od desetoro ljudi u bolnicu. Od tog trenutka sve ide nizbrdo za do tada *normalnog* Dvejna. Traut, koji se činio psihički nestabilnim, konačno dobija priznanje za svoj rad i postaje slavan.

U ovoj analizi ćemo se posebno usredsrediti na način na koji Trautovi romani bivaju objavljivani. Naime, Kilgor Traut je pisac „naučnofantastičnih“ romana. On ne pravi kopije ničega što piše – čim završi rukopis on ga šalje bez povratne adrese izdavačima koji mu ništa ne plaćaju (Vonnegut 2000: 20). Pošto su njegove priče objavljivane u pornografskim časopisima, kada bi želeo da dođe do kopije svoje knjige morao bi da ih potraži u pornografskim radnjama, što bi bilo teško s obzirom na to

2 Vonegatovi likovi šetaju iz jednog romana u drugi – Karabekian se na kratko pojavljuje u *Doručku šampiona*, ali je glavni lik romana *Plavobradi*.

da su naslovi njegovih knjiga bili promenjeni.³ Ni ilustracije nisu imale nikakve veze sa pričom.⁴ Nekada bi naslov ostao isti, ali bi tekst bio iskasapljen, a Trautovo ime bilo zamenjeno nekim *privlačnim* naslovom.⁵ Kada kreće na književni simpozijum *The Future of the American Novel in the Age of McLuhan*, Traut se pita da li možda ovaj autor zna nešto o vezi između pornografije i prodaje knjiga.⁶ Očigledno je da je jedini razlog za objavljivanje Trautovih romana u ovim časopisima bio da bi postojao nekakav prateći tekst uz fotografije, iako zapravo niko nije čitao taj tekst (osim nekoliko *ludaka*, kako će društvo nazvati sve Rouzvotere i Pilgrime⁷ ovog sveta). Dok jedni vide knjige i časopise samo kao izvor nečega što bi bilo zgodno za samozadovoljavanje, drugi pak u njima vide nešto više potencijala.⁸ Nakon Dvejnogog i Trautovog susreta više nisu bile slike te koje su prodavale porno-časopise, bile su to reči (Vonnegut 2000: 26). Od trenutka kada Traut postaje popularan sve više čitalaca počinje da kupuje porno-časopise zbog Trautovih priča umesto pornografije. Kilgor Traut 1979. godine dobija Nobelovu nagradu za medicinu, jer je kroz svoje „naučnofantastične“ romane usavršavao svoje ideje o psihičkom zdravlju.

Nameće se pitanje zašto Vonegat stvara problematični spoj pornografije i „naučne fantastike“ kada su u pitanju romani njegovog literarnog alter ega, Kilgora Trauta. Kada u ovoj analizi koristimo termin „pornografija“ to se odnosi na porno-časopise sa pornografskim fotografijama u kojima se objavljuju Trautovi romani, a kada kažemo „naučna fantastika“, i to stavimo pod navodnike, podrazumevamo Trautove priče koje se u tom trenutku smatraju naučnofantastičnim, a zapravo su daleko od toga – Trautov rad je u stvari Vonegatov rad.⁹ Mala je verovatnoća da ovaj spoj u duhu postmodernizma

3 “[...] the titles he gave to his stories were often changed. “Pan Galactic Straw-boss,” for instance, became “Mouth Crazy.” (Vonnegut 2000: 21)

4 “The illustrations for this book [about a man who cloned himself in chicken soup] were murky photographs of several white women giving blow jobs to the same black man, who, for some reason, wore a Mexican sombrero.” (Vonnegut 2000: 22)

5 “At the time he met Dwayne Hoover, Trout’s most widely-distributed book was *Plague on Wheels*. The publisher didn’t change the title, but he obliterated most of it and all of Trout’s name with a lurid banner which made this promise: Wide-Open Beavers Inside!” (Vonnegut 2000: 22)

6 “Does this McLuhan, whoever he is, have anything to say about the relationship between wide-open beavers and the sales of books.” (Vonnegut 2000: 55) Vonegat ovde verovatno misli na Maršala Mekluhana (Marshall McLuhan, 1911-1980), kanadskog filozofa i intelektualca koji se bavio proučavanjem medijske kulture.

7 Bili Pilgrim je protagonista romana *Klanica PET*, a Rouzvoter je glavni lik romana *Bog te blagoslovio, Gospodine Rouzvoter* – obojica su veliki obožavatelji Trautovih priča.

8 “I hope you enjoy it,” said the cashier to Trout. He meant that he hoped Trout would find some pictures he could masturbate to, since that was the only point of all the books and magazines. “It’s for an arts festival,” said Trout. (Vonnegut 2000: 58)

9 Vonegat se sprda sa idejom da je Traut pisac naučnofantastičnih romana kao aluziju na sebe i na to da većina ne shvata da on, isto kao Traut, piše o problemima ljudi u postmodernom svetu. Traut je svoje napredne ideje obavijao u ukrasni papir naučne fantastike kako bi ih prodao. (“Kilgore Trout became a pioneer in the field of mental health. He advanced his theories disguised as science-fiction.” (Vonnegut 2000:15)) U *Doručku šampiona* možemo prepoznati mnoštvo elemenata metafikcije, među kojima je odnos između Vonegata i Trauta jedan od najznačajnijih.

nema nikakvo značenje. Nejasno je da li je ova kombinacija pornografije i „naučne fantastike“ pastiš, kolaž ili brikolaž. Isprva ova struktura liči na postmoderni pastiš čiji oblik uzimaju mnoga popularna dela – mešavina elemenata koja za svrhu ima da imitira ili satiriše neko drugo delo ili stil. Moguće je da je ova kombinacija svojevrsni kolaž, koji za cilj ima da proizvede efekat koji bi bilo nemoguće postići na neki drugi način. Na kraju, možda je to i brikolaž – vrsta kolaža koji posebno naglašava disproporcionalnost elemenata i njihovu ironičnu mešavinu. Ovaj termin se obilato koristi kada se govori o trendovima popularne kulture koji nazigled nemaju strukturu koja povezuje ovu čini se nasumičnu mešavinu elemenata.

3. DEFINISANJE PORNOGRAFIJE I NAUČNE FANTASTIKE

Pojam pornografije je izuzetno teško egzaktno definisati, a to biva toliko jasnije što više literature na ovu temu pročitamo. Na samom početku možemo se pozvati na jedan unos u enciklopediji koji pornografiju definiše kao prikaz seksualnog ponašanja u umetnosti i medijima koji za svrhu ima seksualno uzbudenje, a ono što je razlikuje od erotike jesu promenljivi standardi zajednice.¹⁰ Na ovu definiciju možemo gledati kao na pojednostavljenu, jer, između ostalih, Džon Elis kaže da sve postojeće definicije pornografije nisu odgovarajuće, jer su kombinacija neodređenosti i moralizma, što nosi određene posledice. Prvo, kada koristimo termin *pornografija* da okarakterišemo neki sadržaj, automatski uključujemo u to bilo kakav sadržaj seksualnog karaktera bez obzira na nivo eksplicitnosti. Ovo se posebno odnosi na fotografiju. (To je upravo onaj format u kome se sa pornografijom susrećemo u *Doručaku šampiona*). Na ovaj način stvara se blokada koja sprečava analizu takvih sadržaja. Adekvatni načini predstavljanja seksualnosti nisi razvijeni baš zbog toga što definicije pornografije imaju neku vrstu moralne sile koja ih ograničava. Teško je raspravljati o pornografiji kada ne postoji odgovarajući analitički diskurs. Trenutni diskurs je neadekvatan, jer se sastoji iz dve suprotne perspektive koje isključuju jedna drugu – lične ispovesti, s jedne strane, i generalne teoretičarske sistematizacije s druge. (Ellis 2006: 25–26) Vonegat pokazuje da je svestan ove problematike definisanja pornografije u romanu *Bog te blagoslovio, Gospodine Rouzvoter*, kada spominje sastavljača zakona koji bi štampanje i posedovanje pornografije smatrao zločinom za koji je predviđena kazna od 50.000 dolara i deset godina zatvora. Međutim, to nije ono što je šokantno u vezi sa ovim zakonom, već je radikalno što se uopšte definiše pornografija. Pornografija je, prema zakonu u ovom romanu, bilo koja slika, fotografija, zapis ili spis koji poziva pažnju na polne organe, telesne izlucvine ili stidne dlake. (Vonnegut 1991: 71)

Sa razvojem fotografije u devetnaestom veku počinju da se izrađuju i prve pornografske fotografije. Nekoliko decenija kasnije javljaju se prvi pornografski časopisi, *Plejboj* među prvima. Do sedamdesetih godina dvadesetog veka pornografskih časopisa ima sve više i oni pokazuju naga tela u celosti. Čini se da na tu temu komentariše jedan od Vonegatovih likova u *Bog te blagoslovio, Gospodine Rouzvoter*, isti onaj koji je definisao pornografiju, kada kaže da je ključ prepoznavanja pornografije i razlikovanja

10 <http://www.britannica.com/topic/pornography> [02.02.2016]

pornografije od umetnosti upravo prisutnost stidnih dlaka.¹¹ (Vonnegut 1991: 71) U mnogim Vonegatovim romanima se pojavljuje pornografija: u *Bog te blagoslovio*, *Gospodine Rouzvoter* (1965) javlja se problematika definisanja pornografije; u *Plavobradom* (1988) spominje se pornografski televizijski program; u *Klanici PET* (1969) susrećemo se sa pornografskim fotografijama i časopisima; u *Zatvorskoj ptičici* (1981) pornografija se spominje u kontekstu bioskopa koji je stalno puštaju; a u *Doručku šampiona* (1973) ova tema je najviše obrađena s obzirom na to da glavni lik objavljuje svoje romane u pornografskim časopisima. Prisutnost pornografije u ovoj meri nam pokazuje da Vonegat nije nasumično izabrao ovaj motiv.

Naučnu fantastiku je takođe veoma teško definisati. To je iznenađujuće stoga što većina ljudi ima neki *osećaj* šta je to naučna fantastika. Naučnofantastični su uglavnom tekstovi u kojima je razrađena, na primer, priča o mogućem društvu u budućnosti, susretima sa vanzemaljskim bićima, putovanjima na druge planete, putovanjima kroz vreme itd. Prema Robertsonu, naučna fantastika je žanr književnosti u kome se opisuje fiktionalni svet koji na ovaj ili onaj način odudara od našeg sveta. Detaljnije postavljanje distinkcija između naučne fantastike i drugih vrsta *fantastičnog* diskursa se pokazuje kao mnogo teže. (Robertson 2006: 1) Iako u Vonegatovim romanima ima putovanja na druge planete, upoznavanja sa vanzemalcima, opisa društva u budućnosti, čitaoci imaju *osećaj* da to ipak nisu dela naučne fantastike. Ovi naučnofantastični elementi nisu svrha teksta, nego instrument uz pomoć koga se prenosi nešto sasvim drugo. Naučnofantastične priče se koriste kao aluzija na trenutne i večite društvene probleme, dok odlazak na drugu planetu (kao u *Klanici PET*) može da se koristi kao dobro narativno sredstvo digresije, ali i kao element popularne kulture.¹²

4. PORNOGRAFIJA NASUPROT „NAUČNE FANTASTIKE“

Vonegat je spojio dva prethodno navedena *žanra* iz dva moguća razloga – da naglasi njihove sličnosti ili njihove razlike, jer pornografija na neki način simbolizuje nisku, a „naučna fantastika“ visoku umetnost. Moramo istaći da postoji značajna razlika između publike visoke i popularne kulture, a to je veličina i heterogenost. Visoka kultura privući će mali broj ljudi, na primer, pola miliona gledalaca u Americi, dok će popularni program privući više od 40 miliona. Publika popularne kulture je samim tim više heterogena od publike visoke umetnosti. (Gans 2000: 7) Tako će u jednom časopisu u kome su jedno do drugog pornografija i „naučna fantastika“, pornografija privući dovoljno pogleda da se časopis kupi i otvori, što daje priliku ovom drugom sadržaju da dođe do izražaja. Ovo je otelotvorenje većeg fenomena u popularnoj kulturu u kojoj

11 Moguće je da Vonegat ovim rečima aludira na takozvane „stidne ratove“ (Pubic Wars), tj. nadmetanje dva pornografska časopisa, sredinom šezdesetih i početkom sedamdesetih godina. Naime, časopisi *Penthaus* i *Plejboj* su se takmičili čije će fotografije biti eksplicitnije, pa su tako došli to vrhunca kontradikcije tadašnje pornografske fotografije prikazivajući stidne dlake. http://nymag.com/nymetro/news/media/features/n_9815/index1.html [21.02.2016]

12 Otmice koje su navodno izvršili vanzemaljci su u vreme pisanja ovog romana postale popularni fenomen širom Amerike.

seks prodaje sve. Vonegat možda želi da kaže da su ideje koje nose Trautovi romani toliko snažne (ozbiljne teme koje su prosečnoj osobi ili nezamislive ili prosto previše bolne da bi se o njima razmišljalo) da mora da ih upari sa najeksplicitnijim seksulanim sadržajem kako bi uspeo da ih proda i *pusti u svet*. Pretpostavka je da će većina kupiti časopis upravo zbog vrste časopisa, iskoristiti ga i baciti, i neće usput obratiti pažnju na drugi sadržaj. Ima i onih koji su pravi obožavatelji Trautovih romana: da li su i oni došli u kontakt sa njegovim romanima kupivši pornografski časopis zbog pornografije, pa su nakon oslobođenja od tenzije uspeli uvideti važnost pratećeg teksta, ili su na neki drugi način saznali da se njegovi romani objavljuju u ovim časopisima? Ovo može biti jedan od mogućih razloga zašto Vonegat stavlja jedno do drugog ova dva sadržaja – da naglasi u kojoj meri seks upravlja našom kulturom, jer, kako tvrde Somers i Pogel, pornografija je tesno povezana sa američkom popularnom kulturom – američki tajni život se razotkriva koliko kroz ratove i verske tekstove toliko i kroz pornografiju (1981: 291).

Ovo može biti modernistička jukstapozicija inteligentnih sadržaja, čije značenje može protumačiti samo obrazovana publika, i *prostih* sadržaja koji odgovaraju čulima,¹³ za koje ne moramo aktivirati visoke kognitivne funkcije. Elis citira Lorda Klarka¹⁴ koji kaže da pornografija kod gledaoca ima za cilj da izazove uzbuđenje umesto razmišljanja; razmišljanje je vezano za neku vrstu imaginativnog izmeštanja, jer onog trenutka kada umetnost goni na akciju ona gubi svoj pravi karakter. (Ellis 2006: 29) Fisk ističe da postoje dve vrste diskursa: onaj koji je popularan, koji je lakši za čitanje, zaokružen i nameće značenje; i onaj koji je avangardan, koji je teži za čitanje i zahteva mnogo više od čitaoca (Fiske 2010:83). Spoj pornografije i Trautovih romana na taj način može biti svojevrsan spoj popularnog (kojeg opisuju preterivanje i očiglednost) i avangardnog.

Nasuprot tome, moguće je da je Vonegat imao na umu da istakne sličnosti ovih sadržaja. Pornografija je uvek bila ta čiji se opstanak dovodio u pitanje raznim kampanjama i zakonima upravo zbog moralnih implikacija koje se za nju vezuju. (Ellis 2006: 26) Društvo teži ka tome da sve u vezi sa seksom postane zabranjeno kako bi se probudio unapred usađeni osećaj krivice, a onda i konstantna potreba za ispovedanjem o tim zabranjenim zadovoljstvima (Tirnanić 2012: 21). Pornografija još uvek ima status nečega što treba biti potisnuto, čijeg postojanja i implikacija smo svesni, ali često odlučujemo da ne razmišljamo o njima, ili čak ukoliko razmišljamo ne možemo se odlučiti gde stojimo. Trautove „naučnofantastične“ priče nisu ništa drugo nego aluzije na stanje u kome se nalazi postmoderno društvo. Iako smo na neki način svesni da to što on piše jeste istina (da je to neophodno reći ili se ne sme stati na put nekome da to kaže), takve ideje koje preispituju generalno ponašanje pojedinaca u društvu vođenom korporacijama uglavnom bivaju potisnute. Iz ove perspektive, možemo reći da su ova dva sadržaja slična. I jedan i drugi nam predstavljaju nešto što nismo sigurni kako da prihvatimo, nešto što zahteva razmišljanje, nešto što je potencijalno štetno (tj. blagotvorno) za sistem koji nam je nametnut. Zarad očuvanja

13 Kada Rouzvoter, u *Bog te blagoslovio*, *Gospodine Rouzvoter*, čita roman pisca, koga je finansirao i od koga je jedino tražio da kaže istinu u svojim delima, uviđa da je to erotski roman i kaže: „Pobogu, koliko beznačajan možeš biti?“ (Vonnegut 1991: 70) Svi prevodi u ovom radu dati su od strane autora rada osim ukoliko nije drugačije naznačeno.

14 Kenet Mekenzi Klark (Kenneth McKenzie Clark, 1903-1983) – britanski istoričar umetnosti.

sistema moraju se potiskivati određeni sadržaji. (Ne) možemo porediti pornografiju i kritiku društva kao podjednako važne diskurse, ali možemo porediti stav koji društvo ima prema njima. Moramo uzeti u obzir i vreme kada je napisan ovaj roman, odnosno period kada se kritika društva mogla veoma lako okarakterisati kao antiamerikanizam ili antikapitalizam, samim tim komunizam. Na sličan način, pornografija se videla kao izuzetno nemoralan sadržaj – i jedan i drugi visoko štetni po tadašnju omladinu predstavljaju pretnju društvu. U *Bog te blagoslovio*, *Gospodine Rouzvoter*, Vonegat kaže da ono što je zajedničko Trautovim romanima i pornografiji nije seks, već fantazija o „neverovatno gostoprimljivom svetu”.¹⁵

Mnogi teoretičari smatraju da se popularna kultura razlikuje od drugih formi kulture upravo po kolažnom stilu. Pop kultura ne pravi razliku između umetnosti i rekreacije, između onoga što nam samo skreće pažnju i onoga što nas angažuje. Poneka dela popularne kulture dostižu status umetničkog dela, iako su stvorena da imaju kratak vek. (Danesi 2012: 7) Na prvi pogled, Trautove priče se čitaocima mogu činiti kao proizvodi trivijalne književnosti zbog dinamičnih motiva, fabulativnosti, određene doze shematičnosti, brzine kojom ih Traut piše, neprefinjenog stila itd. Međutim, što više čitamo Trautove priče shvatamo da ono što pravi distinkciju između njih i trivijalne književnosti jeste originalnost i bogatstvo ideja o savremenom svetu i životu uopšte.¹⁶ Vonegat na taj način odgovora na pitanje šta je prava umetnost. Ona nije očigledna, veoma često se krije pod maskom trivijalnosti, dok se istinski trivijalna dela popularne kulture slave. Vonegat stvara neku vrstu postmodernog (bri)kolaža u stilu popularne kulture – on pravi spoj niske kulture u obliku porno-časopisa sa visokom kulturom Trautovih romana. Ovo ilustruje Vonegatovo mišljenje o stanju društva, ali i njegovu unutrašnju borbu sa pojmom umetnosti. On u postmodernističkom stilu preispituje sebe u nadi da će kroz narativ sam doći do odgovora ili da će bar pružiti šansu čitaocima da odgonetnu misteriju umetnosti, ako se ona uopšte da odgonetnuti.

5. DORUČAK ŠAMPIONA – SPOJ VISOKE I POPULARNE KULTURE

Reklame (koje su osnova televizije) zatrpavaju đubretom pejzaž romana. *Doručak šampiona* trenira čitaoce da se odupru komercijalizaciji uz pomoć reklama i opšte estetike televizije, koja se u ovom diskursu nalazi izvan originalnog konteksta. Vonegat

15 “[Mushari] was witless enough too, to imagine that Trout’s books were very dirty books, since they were sold for such high prices to such queer people in such a place. He didn’t understand that what Trout had in common with pornography wasn’t sex but fantasies of an impossibly hospitable world.” (Vonnegut 1991: 20)

16 Ana Radin u svom eseju „Eventualne formalno-semantičke distinkcije: trivijalna i umetnička književnost” napominje da je teško izdvojiti osobine koje se neizostavno odnose na trivijalnu, a ne i na umetničku književnost. Radin kaže da, na primer, takozvana fabulativnost, iako može biti deo umetničke književnosti, mora biti karakteristika trivijalne književnosti. Kada se obrati pažnja na formalno-strukturalna obeležja, kao karakteristika trivijalne književnosti izdvajaju se shematičnost i reproduktivnost. Takođe tvrdi da trivijalnu književnost karakterišu dinamični i vezani motivi – nema mesta za one prostore u delima u kojima su vrlo često smešteni *estetski akcenti* umetničke književnosti tj. nema mesta za statične motive. Kao najbitiniji kriterijum trebalo bi uzeti princip estetske originalnosti. (Radin 1987: 45-47)

imitira estetiku televizije ubacivanjem jednostavnih ilustracija (ukupno 116), koje zamenjuju čin čitanja činom gledanja. Umesto standardnih ilustracija koje prate tekst, Vonegat daje svoje crteže koji pak dodaju tekstu značenje ili ga menjaju. Vođen stavom da je čitanje „elitistička umetnička forma“, Vonegat često zamenjuje čitanje gledanjem, a ono što preostane i što se mora verbalizovati napisano je tako da deluje jednostavno. *Doručak šampiona* posledično sliči televizijskom programu. Vonegat u ovom romanu koristi format televizije na suprotan način od onoga kako ga koristi televizija – on teži da nas prosvetli, a ne da nam skrene pažnju ili zatrue pogrešnim informacijama. On ne želi da nam samo „iščisti glave“¹⁷ od uticaja medija, nego da taj prostor popuni pravom umetnošću. Vonegat stoga vodi svoja dva glavna lika, i čitaoce sa njima, na Festival umetnosti u Midlendu. Tako se polako prelazi sa obrazovnog na kulturni program, kao na televiziji. (Kaiserman 2012: 334–337) Možemo onda tvrditi da spoj pornografije i „naučne fantastike“ sliči nekoj vrsti televizijskog programa, u kome sa noćnog prelazimo na dnevni program tj. sa čina gledanja prelazimo na čin čitanja i obrnuto.

U *Plavobradom*, Karabekian govori o radovima svog mentora, Gregorija, i o tome zašto njegova dela nisu prava umetnost. Iako je bio majstor da prikaže određene trenutke iz života, njegove slike su lagale o vremenu. Nedostajala mu je mudrost ili jednostavno talenat da pokaže na neki način da je vreme tačnost, da jedan trenutak nije bitniji od bilo kog drugog, i da je taj trenutak nešto što nam lako izmiče. On je izvrstan u taksidermiji, u tome da uredi te navodno bitne momente, ali oni na kraju samo postaju predmeti koji hvataju prašinu po aukcijama i čekaonicama.¹⁸ Život nikada nije statičan – kreće se od rođenja do smrti, bez stanica na tom putu. Prava umetnost uspeće da dočara tu stalnu sveprisutnost početka i kraja, rođenja i smrti.¹⁹ Tako Trafalmadorci u svojim vanzemaljskim romanima pričaju priče – svi trenuci su prisutni istovremeno, preklapaju se i nadovezuju u isto vreme²⁰. Isto to radi Vonegat kroz svoj fragmentisani stil, trudeći se da nam dočara sve momente, bez obzira na to gde je početak, a gde kraj priče – tretira vreme kao tačnost, što i jeste. Na ovaj način, pornografske fotografije postaju kao Gregorijeve ilustracije – preparirani trenuci zauvek osuđeni da skupljaju prašinu, a Trautovi romani umetnička dela koja prikazuju vreme u svom jedinom obliku.

17 “I think I am trying to clear my head of all the junk in there.” (Vonnegut 2000: 5)

18 “But he lacked the guts or the wisdom, or maybe just the talent, to indicate somehow that time was liquid, that one moment was no more important than any other, and that all moments quickly ran away.[...] Gregory was a taxidermist. He stuffed and mounted and varnished and mothproofed supposedly great moments, all of which turn out to be depressing dust-catchers, like a moose head bought at a country auction or a sailfish on the wall of a dentist’s waiting room.” (Vonnegut 1988: 82)

19 “Life, by definition is never still. Where is it going? From birth to death, with no stops on the way. [...] Yes, and by some miracle I was surely never able to achieve as a painter, nor was Dan Gregory, but which was achieved by the best of the Abstract Expressionists, in the paintings which have greatness birth and death are always there.” (Vonnegut 1988: 83)

20 „Mi, Trafalmadorci, čitamo sve [poruke] odjednom, ne jednu za drugom. Između svih tih poruka ne postoji neka posebna veza, sem što ih je autor pažljivo odabrao tako da, kad se sve odjednom sagledaju, proizvode sliku života, koja je lepa i iznenađujuća i duboka. Nema početka, nema sredine, nema kraja, nema napetosti, nema pouke, nema uzroka, nema posledica. Ono što volimo u svojim knjigama jesu dubine mnogih čudesnih trenutaka koji se svi istovremeno sagledavaju.” (Vonnegut 2001: 85) Preveo sa engleskog Branko Vučićević.

6. NE MOGU VIŠE DA ŽIVIM BEZ KULTURE²¹

Vonegat je postmodernista u pravom smislu reči. Kao Rejmond Federman (Raymond Federman) ili Džon Bart (John Barth), Vonegat ne odbacuje književnost koja je postojala do tada, ali smatra da je na neki način treba menjati. Vonegat istovremeno podržava i protivi se visokoj kulturi. S jedne strane, on gleda na visoku kulturu kao na svetinju, beg od psihološke dominacije komercijalne kulture. S druge strane, vidi je i kao socijalnu instituciju koja odbacuje obične ljude. Estetska kultura isključuje, dok komercijalna kultura iskorišćava. Neminovno je da Vonegat rešenje vidi u visokoj kulturi, ali smatra da se ona mora radikalno promeniti – mora da bude objašnjena publici i da zove publiku da učestvuje. (Kaiserman 2012: 339) To objašnjava previranje između formi visoke i popularne kulture u njegovoj prozi, naročito u eksperimentalnom romanu *Doručak šampiona*. Modernističko stvaranje rascepa između formi visoke i niske kulture nije vonegatsko u osnovi – Vonegat u stilu postmodernizma smanjuje taj jaz, što ilustruje formom *Doručak šampiona* i kombinacijom pornografije i „naučne fantastike” u delima svog protagoniste. Kroz jukstapoziciju pornografije i „naučne fantastike” on ističe sličnosti i razlike ovih sadržaja kao metaforu borbe između popularne i visoke kulture. Popularna kultura, kao i pornografija, infiltrirala se u naše živote do te mere da je teško ograditi se od nje, ali je takođe veliki izazov definisati oba pojma i kategorisati određena umetnička dela kao takva. Nemoguće ih je zabraniti, jer bi se tako ograničila jedna od osnovnih ljudskih sloboda – sloboda govora. Popularna kultura i svi njeni produkti su kreacije stvarane prema potrebama određene grupe. Proizvodi popularne kulture ne pokušavaju da budu više od onoga što jesu i upravo to nekima od njih donosi status umetničkog dela. Kao takva, ona su neophodni deo kulture uopšte. Bilo bi nerealno negirati ili osporavati njihovo postojanje i Vonegat to pokazuje u svojoj prozi. Visoka kultura je, nasuprot popularnoj, ideal stvaranja, ali za razliku od popularne kulture ima značajno manju publiku. Umetnici visoke kulture moraju težiti ka tome da objasne svoja dela kako bi ih učinili pristupačnijim. Vonegat smatra da ona tako neće izgubiti, već će dobiti na vrednosti. Problematika visoke kulture nalazi se upravo u nerazumevanju i neprepoznavanju njenih proizvoda. Vonegat to ilustruje na primeru „naučnofantastičnih” romana njegovog alter-ega Kilgora Trauta. Postavljajući pornografiju i „naučnu fantastiku” jednu naspram druge, Vonegat ne ukazuje na prevlast visoke nad niskom kulturom, već na nesigurnost koja vlada u društvu kada je umetnost u pitanju. U određivanju nekog dela kao dela prave umetnosti učestvuje mnogo faktora, a veoma često se umetnička vrednost ne nalazi među najvažnijima. Postmodernisti teže ka tome da se rascep između dvaju kultura smanji kako bi prava umetnost dobila priliku da se razvija, jer je prava umetnost upravo idealna kombinacija visoke i popularne kulture. Vonegat naglašava da se segment molekula plastike na mestima gde se molekul nastavlja beskonačno označava skraćenicom *etc* (i tako dalje) i zato smatra da bi ta skraćenica bila najispravniji završetak priče (Vonnegut 2000: 228). U našem slučaju, Vonegatova dela su nepresušni izvor tumačenja, stoga ćemo završiti ovaj rad u njegovom stilu: ITD.

21 “I can’t live without a culture anymore.” (Vonnegut 2000: 5)

LITERATURA

- Danesi, M. 2012. *Popular Culture: Introductory Perspectives*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Ellis, J. 2006. On Pornography. in Lehman, P. (ed.) 2006. *Pornography: Film and Culture*. New York: Rutgers University Press, 25-47.
- Fiske, J. 2010. *Understanding Popular Culture*. London: Routledge Classics.
- Freese, P. 2012. The Critical Reception of Kurt Vonnegut. *Literature Compass* 9/1. New Jersey: Blackwell Publishing Ltd, 1-14.
- Gans, H. 2010. *Popular Culture and High Culture: An Analysis and Evaluation of Taste*. New York: Basic Books.
- Kaiserman, A. 2012. Kurt Vonnegut's PBS Style: Breakfast of Champions, Sesame Street, and the Politics of Public Culture. *The Journal of American Culture*, Vol. 35, No. 4. New Jersey: Wiley-Blackwell Publishing, 332-344.
- Radin, A. 1987. Eventualne formalno-semantičke distinkcije: trivijalna i umetnička književnost. U Slapšak, S. (ur.) *Trivijalna književnost*. Beograd: Studentski izdavački centar.
- Roberts, A.C. 2006. *Science Fiction: The New Critical Idiom*. Milton Park: Taylor & Francis.
- Tirnanić, B. 2012. *Pornografija kao Lepa Umetnost....and a deep throat to you all!* Festival književnosti: Think Tank Town, Leskovac.
- Sommers, P.P. & Pogel, N. 1981. Pornography. In Inge, M.T. (ed.) 1981. *Handbook of American Popular Culture*. Vol. 3. Connecticut: Greenwood Press.
- Vonnegut, K. 2001. *Klanica-PET*. Preveo Branko Vučićević. Beograd: Narodna knjiga. Alfa.
- Vonnegut, K. 2000. *Breakfast for Champions*. London: The Random House Group Limited.
- Vonnegut, K. 1991. *God Bless You, Mr. Rosewater*. New York: Dell publishing.
- Vonnegut, K. 1988. *Bluebeard*. New York: Dell Publishing.
- Vonnegut, K. 1981. *Zatvorska ptičica*. Zagreb: Znanje.

SUMMARY

PORNOGRAPHY VS. "SCIENCE FICTION" IN KURT VONNEGUT'S NOVEL *BREAKFAST OF CHAMPIONS*

Vonnegut, as a postmodernist writer, combines popular and high culture in his novels, simultaneously posing the question what popular and high culture are, and how to differentiate one from the other. One of the ways in which he illustrates the struggle between the two cultures is by describing the publishing process of his literary alter ego's novels in *Breakfast of Champions*. The protagonist, Kilgore Trout, publishes his "science fiction" novels in pornographic magazines and he himself wonders about the connection between the sales of his books and the pornography. In this essay we give a couple of possible reasons why Vonnegut makes this unexpected combination of "science fiction" and pornography. He wants his readers to recognize the differences and the similarities of these two contents, thus he creates a postmodern mixture of high and low culture fictionalizing his literary alter-ego. The analysis of these relationships

(high and low culture; pornography and "science fiction") gives readers a chance to read *Breakfast of Champions* from a new perspective.

KEYWORDS: Kurt Vonnegut, *Breakfast of Champions*, postmodernism, popular culture, pornography, science fiction.

(Originalni naučni rad primljen 26.3.2016;
ispravljen 30.4.2017;
prihvaćen 20.10.2017)

Destination(s) – the thirteenth international conference on Anglo-American Literary Studies, Department of English Language and Literature, University of Montenegro, Faculty of Philology, Tivat, Montenegro, September 8–9, 2017

Reviewed by **MIRJANA DANIČIĆ**¹
University of Belgrade,
Faculty of Philology,
Belgrade, Serbia

In the era of migrations, displacement and countless perilous journeys undertaken by refugees, asylum-seekers and migrants travelling the notorious Balkan route, the organizers' idea to choose the topic of destination(s) for the annual literary conference of the Department of English Language and Literature of the Faculty of Philology in Nikšić seemed highly proper and fitting. The plurality of the meaning of the conference topic drew 30-odd participants from Glasgow, Mostar, Abu Dhabi, Genoa, Dublin, Osijek, Ankara, Tetovo, Ural, Izmir, Seoul, Podgorica, Prešov, Belgrade, Lille, California, Tirana and Nikšić to a small Montenegrin coastal town of Tivat, only a fifteen-minute-ride away from the international airport. The venue of the conference was a modernly designed, spacious and technology-equipped conference hall of the Tivat City Hall. This year's symposium was supported by the U.S. Embassy in Montenegro and the University of Montenegro.

The conference opened with the keynote lecture on "Scottish literature and the Arts, National and International" delivered by Professor Alan Riah, University of Glasgow, Scotland. Focusing on the distinctive themes and characteristics that arise from the Scottish (political) history and geographic, cultural and linguistic particularities, the distinguished guest contended that there were qualities intrinsic solely to Scottish literature and arts.

During the first day of the conference, researchers presented papers on Joseph Conrad's, D.H. Lawrence's, Gertrude Bell's, E. Hemingway's, S. Beckett's, T. Stoppard's, P. Roth's, P.K. Dick's destinations along with the talks on the British poetry of railways, Croatian destinations for literature lovers, "Homing in" in Native American fiction. Most of the papers were insightful, some were inspiring, and others analytical, but all of them made us altogether forget the torrential and gloomy day outside the conference hall – entirely unexpected in the Mediterranean in early September.

The second (and the last) conference day opened with a keynote lecture on "Destinations: European Paths to Democracy and Deceptions of Anti Americanism" delivered by Professor Nikola Samardžić of the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. The audience eagerly listened to and even participated in his discourse on the prospects of democracy and possible challenges awaiting the liberal consensus in the contemporary European anti-Americanism. The discussion afterwards extended during the coffee-break. The plenary talk was followed with the presentations on Paul Yoon's *Snow Hunters*, Harper Lee's and W. Faulkner's depictions of American south, destinations

1 Kontakt podaci (Email): mirjana.danicic@fil.bg.ac.rs

of/in the multiculturalism, the translation of culture-specific items, Shakespeare's reception in Italy, Buchi Emecheta's *Second Class Citizen* and Caryl Phillips' *The Final Passage*, child migration in the Americas, destinations in autobiographical writing, as well as in women writers' memoirs, and the exilic experience described in *You don't have to live here* by Nataša Radojčić.

The last keynote lecture "Navigating Home" was delivered by Professor Allison Hedge Coke of the University of California Riverside. She presented perspectives in homing and place as defined by belonging, borders, and the burden of need in the literature of Native Americans where writers often have a personal story to tell and share.

Since two of the plenary speakers are published poets in addition to their scholarly careers, the conference ended with a poetry reading session when the participants had a delightful opportunity to listen to two contemporary poets, one Native American, the other Scottish, who read their poems in turns. A real cherry on top! In the last fifteen years, the two charming colleagues organizing this conference – Marija Knežević and Aleksandra Nikčević-Batričević – have perfected the art of conferencing to the level that each annual event can be defined as a master class, but they carry on this academic work with the same fervor and warmth as when they organized their very first conference in snow-bound Nikšić in December 2005.

The value of the conference was two-fold. As always, it created a new network of scholars and researchers who cross language and literature barriers to explore broadly the phenomena of transition, migration, travelling, (reaching) the destination. Secondly, it posed and tried to answer the important questions of how literature, culture, language and politics could affect various ideas of transfer and the ability to arrive at the desired destination (goal). The intellectual vigor, stimulating readings, exchange of different points of view and cross-European-American-Asian reach of the conference can only attest to its topical contemporaneity.

Problems and Dilemmas of Teaching and Learning Theory and Practice in Formal Education, Aranđelovac, Serbia, May 26—27, 2017

Reviewed by **SANDRA JOSIPOVIĆ¹**

Faculty of Philology,
University of Belgrade
Belgrade, Serbia

Problems and Dilemmas of Teaching and Learning Theory and Practice in Formal Education was an international conference held on 26th and 27th May 2017. The significance of this international conference lies in the fact that major European higher education institutions that specialize in teacher education participated in the conference organization. It was organised by Teacher Education Faculty, the University of Belgrade in collaboration with the Faculty of Pedagogy, the University of Maribor, Slovenia, the Faculty of Educational Sciences, Psychology and Social Sciences of the University "Aurel Vlaicu" in Arad, Romania, State Higher Vocational School in Nowy Sacz, Poland, the Faculty of Pedagogy, the University of Bitola, FYR Macedonia, the Faculty of Teacher Education, the University of Zagreb, Croatia, HEP BEJUNE (Haute École Pédagogique des cantons de Berne, du Jura et de Neuchâtel), Switzerland and the Institute of Educational Research (IPI), the University of Belgrade.

On the first day, the conference was opened with the welcome address speech given by Professor Vera Radović, a chair of the conference organising committee, followed by the short welcome speech delivered by Professor Danimir Mandić, the Dean of Teacher Education Faculty in Belgrade and the speeches made by the representatives of other conference co-organisers.

The first conference day brought the four keynote lectures. Milena Ivanuš Grmek from the Faculty of Pedagogy in Maribor gave the lecture titled "Primary School and High School Teachers' Views on Learning in Three States", Milan Matijević from Teacher Education Faculty in Zagreb delivered the lecture "Didactic Challenges for Teachers and School Pedagogues", Ana Sarvanović from Teacher Education Faculty in Belgrade gave the lecture "Educational Turn – the Emancipatory Potential of Modern Education" and Miroslava Ristić and Sanja Blagdanić from Teacher Education Faculty in Belgrade delivered the lecture titled "New Trends in Education – Out-of-classroom Teaching and Learning in Digital Environment".

Over 200 participants from 8 different countries presented their papers pertinent to the theme of the conference in numerous parallel sessions on both conference days.

The conference papers fall into several thematic groups: 1. Problems and dilemmas of contemporary formal education (from preschool to andragogical didactics) and their implications in teaching and learning; 2. Problems and dilemmas of teaching and learning mathematics in theory and practice; 3. Problems and dilemmas of teaching and learning language and literature in theory and practice; 4. Problems and dilemmas of teaching and learning science and social studies in theory and practice; 5. Problems

1 Kontakt podaci (Email): sandrajosipovic@gmail.com

and dilemmas of teaching and learning arts in theory and practice; 6. Problems and dilemmas of teaching and learning physical education in theory and practice; 7. Problems and dilemmas of applying ICT in education. These thematic groups provided an insight into the in-depth approach to the problems and dilemmas of teaching and learning in formal education taken by the organizers who decided to accept papers which cover the wide range of topics related to the conference theme.

Several members of the English Department of the Faculty of Philology in Belgrade contributed to tackling the problems and dilemmas of teaching and learning theory and practice in formal education. They addressed the issues related to the conference theme from different angles. Professor Jelena Vujić, the Head of the English Department, presented the paper titled "Constructionism in Language Pedagogy – Usage-based Approach to Foreign/Second Language Learning", Mirjana Daničić, the Deputy Head of the English Department, presented the paper "Some Dilemmas and Challenges of the Academic Translation Teaching", Nenad Tomović co-authored the paper "Expanding and Outer Circle Cultural Content in English Coursebooks Commonly Used in Serbia" and Sandra Josipović presented the paper "A Translation Workshop as a Means of Solving Problems and Dilemmas in Teaching Translation to University Students".

The organisers rose to the occasion when it came to the social aspect of the conference. This event took place in the opulent "Izvor" hotel in Arandelovac, a spa resort known for its mineral water springs. The hotel offers an environment conducive to having fruitful discussions and exchanging ideas as it has a view to the beautiful park that is at the same time an outdoor gallery with the sculptures made by renowned artists from Serbia and abroad. The conference dinner, which took place on the evening of 26th May, was an appropriate ending to the first conference day. The dinner was an occasion for conference participants to continue their discussion on the papers they could hear that day and to help themselves to the Serbian national cuisine specialties and the international cuisine delicacies.

Biljana Čubrović, *Acoustic Investigations of Serbian and American English Vowel Inventories*, Belgrade: Faculty of Philology, 2016, str. 155¹.

Reviewed by **ANDREJ BJELAKOVIĆ**²
Belgrade University, Faculty of Philology,
English Department,
Belgrade, Serbia

This cross-linguistic vowel study, as its title would suggest, explores the vowel inventories of two quite different languages: Standard Serbian (see below for the choice of informants) and American English. It relies on experimentally collected acoustic data, including both L1 and L2 productions. The initial trigger for undertaking this study was the author's Visiting Scholar appointment in the Department of Linguistics at Cornell University in 2013-2014. The book comprises four parts.

Part One includes general remarks on the typology of vowel systems. The author consults UPSID2 (UCLA Phonological Segment Inventory Database; see Maddieson, Precoda and Reetz 2014), points out some general facts (e.g. few languages with small vowel inventories use contrastive vowel length), and examines different possibilities in terms of the symmetry in vowel inventories (the number of short vs. long vowels), as well as whether the long-short pairs differ in quality. Crothers's (1978) finding is also pointed out, namely the proposed vowel universal that "there is a tendency for high and low vowels of a short vowel system to be more central than the corresponding long vowels" (p. 29). Čubrović then outlines the Dispersion Theory model, which assumes that inventories with more vowels should cover larger acoustic spaces, because their units are more dispersed so as to minimize perceptual confusion.

Part Two provides an outline of the Serbian vocalic system. Čubrović points to the two main approaches to treating vowel length: the traditional one, according to which Serbian has 5 vowels and the length is treated as the property of different pitch-accents, and the one employed by e.g. Jakobson 1937 [1962], Browne and McCawley (1965) and Inkelas and Zec (1988), according to which the vowel length, pitch and stress are treated as distinct phonological properties; in this view Serbian has a 10 vowel system which incorporates a length contrast. The author then turns to the first of three experiments, describing the procedure and the results.

In Experiment 1 nine male speakers from Belgrade, mean age 39.7, were the informants (this is potentially very important when comparing the results to those of e.g. Ivić and Lehiste 1967). The experiment investigated labial and coronal environment effects, as well as long vs. short effects. The vowels, as in the remaining two experiments, are plotted, unnormalized, on F1-F2 graphs. The results include the following observations: "[T]he comparison of the acoustic production of five long

1 A digital copy of the book can be accessed at the following URL: https://www.academia.edu/30424332/Acoustic_Investigations_of_Serbian_and_American_English_Vowel_Inventories

2 Kontakt podaci (Email): b.andrej@sezampro.rs

vowels of Serbian in two different phonetic environments draws our attention to a tendency of central and back vowels to be more centralized in the coronal context " (p. 57). "[T]he influence of the following consonant on the quality of Serbian short and long accented vowels is not statistically significant" (p. 59). "Serbian short and long vowels show statistically significant differences in vowel quality, regardless of the consonantal environment" (p. 66). "The finding that all 5 Serbian short and long vowel pairs differ in quality is striking. Lehiste and Ivić (1986) found this effect in three vowel pairs: /e/-/e:/, /o/-/o:/, and /a/-/a:/. That the two high vowel short/long pairs also differ is a new finding" (p. 67). The experiment also looked at short unstressed vowels in penultimate syllables of trisyllabic words with initial stress. It showed all short vowels exhibited at least some degree of centralization when unstressed, with a "statistically significant difference from its accented counterpart in at least one of the formants" (p. 71).

Part Three contains the descriptions of Experiment 2 and Experiment 3. The former examined nine monophthongs of American English (those found in words *beat*, *bit*, *bet*, *bat*, *but*, *boot*, *put*, *bought*, and *pot*) in the speech of nine male native speakers of American English (predominantly from the Northeast, all students at Cornell University). One interesting, if not entirely surprising finding of this experiment was that the Low Back Merger is well under way among the younger speakers who were participants in this study. Also cited are some of the previous relevant studies, such as Peterson and Barney (1952), Hillenbrand et al. (1995) and Bradlow (1993).

Experiment 3 investigated the realizations of American English vowels by the same 9 native speakers of Serbian who participated in Experiment 1, and the same set of words and methodology were used as in Experiment 2. The majority of the participants had overlapping realizations for /ɪ/ and /i:/, /ʊ/ and /u:/ and /æ/ and /ɛ/. Additionally, the Non-Native Speakers articulating /æ/ and /ɛ/ had fronter realizations compared to those of the Native Speaker cohort. Finally, a statistical analysis was run, and the mixed-effects model found statistically significant differences for the speaker group effect on F1 for all vowels except /ʌ/.

Part Four contains the concluding remarks and outlines some potential directions for future study, such as a comparison across the productions of Serbian and American English vowels in Experiments 1 and 3 respectively, but also conducting similar types of studies with more speakers, and a broader set of phonetic environments.

REFERENCES

- Bradlow, A. R. 1993. Language-specific and Universal Aspects of Vowel Production and Perception: A Cross-linguistic Study of Vowel Inventories. Unpublished doctoral dissertation, Cornell University.
- Crothers, J. 1978. Typology and Universals of Vowel Systems. In J. H. Greenberg et al. (eds.) *Universals of Human Language*, vol. 2, *Phonology*. Stanford, CA: Stanford University Press, 95-152.
- Hillenbrand, J., L. A. Getty, M. J. Clark and K. Wheeler. 1995. Acoustic characteristics of American English vowels. *Journal of the Acoustical Society of America* 97 (5), 3099-3111.
- Ivić, P. i I. Lehiste. 1967. Prilozi ispitivanju fonetske i fonološke prirode akcenata u

- savremenom srpskohrvatskom jeziku III. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 10, 55–93.
- Jakobson, R. [1937] 1962. On the identification of phonemic entities. *Selected writings* I. The Hague: Mouton, 418–25.
- Lehiste, I. and P. Ivić. 1986. *Word and sentence prosody in Serbo-Croatian*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Maddieson, I., K. Precoda and H. Reetz. 2014. UCLA Phonological Segment Inventory Database (UPSID). [Internet]. Available at: <http://web.phonetik.uni-frankfurt.de/upsid.html>
- Peterson, G. E. and H. L. Barney. 1952. Control methods used in a study of the vowels. *Journal of the Acoustical Society of America* 24, 175–184.

Александар Милановић, *Реч под окриљем поетике*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Едисија „Повеља“, 2016, стр. 200.

Prikazala JELENA VUJIĆ¹
Univerzitet u Beogradu,
Filološki fakultet
Beograd, Srbija

Zbornik radova *Reč pod okriljem poetike* Aleksandra Milanovića (recenzenti: prof. dr Rajna Dragičević, prof. dr Aleksandar Jovanović) predstavlja nastavak zbornika istog autora iz 2013. godine *Jezik srpskih pesnika*. Da je nesumnjivo reč o nastavku ukazuje i podnaslov *Jezik srpskih pesnika 2* koji stoji ispod naslova izdanja iz 2016. godine. Zbornik sadrži deset radova u kojima autor analizira, istražuje i opisuje (uglavnom) leksičke osobenosti poezije deseterice savremenih srpskih pesnika: Branka V. Radičevića, Stevana Raičkovića, Miodraga Pavlovića, Ljubomira Simovića, Milovana Danojlića, Aleka Vukadinovića, Matije Bečkovića, Milosava Tešića, Rajka Petrova Noga i Novice Tadića. Analize karakteriše pozivanje na objašnjenja data u *Rečniku Matice srpske*, kao i dobro dozirani i uklopljeni citati iz relevantne književno-teorijske, ali i književno-kritičke literature. Svi eseji su lingvostilistički ogledi u kojima se razmatra funkcionalna polisemija leksema, razlažu se stilske figure i proniče se u igre reči i asocijativne tehnike koje su odražene u poetskom izrazu deset značajnih savremenih srpskih pesnika. Jasan i tečan izraz, lep, čitljiv, pitak i razumljiv jezik čine da ovo delo nije samo važno naučno štivo namenjeno stručnim čitalačkim krugovima, već se takvim svojim osobinama sâmo preporučuje širem čitalaštvu, a ponajpre ljubiteljima pesničke reči, kao jedan svež pogled na poeziju. Primetno je odsustvo uvodne reči ili reči autora, kao i opšte zaključne ocene, pa se stiče utisak da je autor kroz radove rekao tačno onoliko koliko treba da bi čitaoca inspirisao na ponovno čitanje i novi doživljaj poezije pomenutih pesnika, na jedno drugačije, osvešćenije čitanje poezije u kome se sagledava bogatstvo, raznovrsnost i poetska moć leksičkih, ali i pojedinih gramatičkih elemenata.

U prvom eseju pod naslovom „Individualni neologizmi u *Novim pesmama* Branka V. Radičevića“ analiziraju se funkcija i vrednost Radičevićevih *individualnih neologizama* u zbirci pod naslovom *Nove pesme* (Prosveta, Beograd, 1997). Radičevićeve kovanice su prema Milanoviću „gotovo uvek deo složenijih jezičko-stilskih postupaka“, te ih autor identifikuje, između ostalih, kao: a) okazionalizme (kakvi su primeri glagola koji nastaju od ličnih imena npr. *opuslojčiti*, *pusločojiti*, ili od ustaljenih konvencionalizovanih izraza kao u *pomozboganje*), b) neologizme koji počivaju na igri reči (npr. *nevesta-nevst*, *Eva-Ev*, *madam-madama*, i sl), c) neologizme u kojima se pesnik Radičević poigrava gramatikom srpskog jezika tako što gradi analoške neologizme (npr. *ženesa* po ugledu na poetesa, baronesa); itd. Još jedan plan analize Radičevićevih individualnih neologizama deli ih prema vrsti reči, pa tako autor utvrđuje da su najbrojnije novoskovane imenice, ali da nisu retki „...ni posve novi individualni pridevi, prilozi i glagoli dobijeni sufiksacijom“. Svoju analizu individualnih neologizama Branka V. Radičevića Milanović zaključuje

1 Kontakt podaci (Email): jelenajvujic@gmail.com

idejom da ovakve reči u poeziji pomenutog pesnika imaju različite funkcije „od magijske pa sve do estetske“.

Naslov drugog eseja je „Raičkovićevo „prevođenje“ na jezik poezije“, čime je parafrazirana Raičkovićeva misao da se može prevoditi na jezik poezije. U ovom eseju Milanović analizira Raičkovićevo „smeo stilski eksperiment istovremeno „prevodeći“ jezik novinarstva i nauke na jezik poezije, odnosno uvodeći publicistički i naučni funkcionalni stil u književnost“ na primeru zbirke *Stihovi iz dnevnika 1985–1990* (Matica srpska, Novi Sad 1990). Između ostalog, autor u ovom eseju analizira način na koji Raičković koristi leksemu *dnevnik*, pa tako navodi da se njeno značenje u poeziji S. Raičkovića može tumačiti na dva načina: da označava knjigu svakodnevnih intimnih zapisa, ali i televizijsku informativnu emisiju. Pored ovoga, u eseju se značajna pažnja poklanja elementima naučnog funkcionalnog stila u poeziji kao što je uvođenje fusnote u pesmu ili izražavanje dugačkim rečenicama.

„Jezička patina u poeziji Miodraga Pavlovića“ je naslov trećeg eseja u kojem je Milanović u fokus svog interesovanja postavio gramatičke i leksičke arhaizme koje Miodrag Pavlović koristi u svojoj poeziji. On navodi da je upotreba arhaizama i istorizama kod M. Pavlovića „vrlo diskretna i dobro osmišljena, neretko motivisana i ulaskom stilski markirane lekseme u specifične korelacije u kontekstu iste pesme sa sinonimnom ali stilski neobebeženom, neutralnom leksemom iz standardnog jezika“. Kako je, prema Milanoviću, arhaičnost u poeziji M. Pavlovića vidljiva ne samo na leksičkom planu već i na planu gramatičke strukture, on dalje navodi primere gramatičke arhaizacije na morfološkom nivou (npr. oblici muškog roda bez infiksa -ov/-ev- kao u *puti, dvori*), derivatološkom nivou koji se ogleda kroz preuzimanje modela tvorbe složenica iz crkvenoslovenskog jezika (*Širokobrodno, zlatoslemenog, Prisosušni*, itd.), planu sintakse (postpozicija pridevskog atributa, interpozicija reči u imeničku sintagmu, finalna pozicija glagola, itd). U ovom sveobuhvatnom pogledu na arhaičnost izraza Miodraga Pavlovića, autor Milanović se dotiče i pesnikovog eksperimentisanja sa semantikom pojedinih leksema (npr. *muž*), zatim dubleta i sinonima.

Tema narednog eseja je određena samim njegovim naslovom „Poređenje u Simovićevoj poeziji“. Uzevši u obzir dosadašnje stavove kritičara kada je u pitanju metafora kod Simovića, sa kojom on prilično obazrivo postupa, autor nalazi da je Simović daleko naklonjeniji i blagonakloniji prema poređenju kao stilskoj figuri. Jedno od polaznih stanovišta koje se profilise na početku ovog rada jeste da u Simovićevoj poziciji funkcija poređenja zavisi od pozicije lirskog subjekta. U tom smislu, analizirani su primeri ustaljenih poređenja i svakodnevnih poređenja i kolokvijalizama kojima se definiše i „glavni junak“ i njegovi horizonti. Pored funkcionalnosti i stilske vrednosti poređenja kao stilske figure, u eseju se analizira, razlaže i opisuje i (morfo)sintaksička struktura poredbenih konstrukcija i vrsta reči koje ulaze u poredbene odnose i procenjuje se njihova frekventnost.

Jezikom Milovana Danajlića se, prema mišljenju Aleksandara Milanovića, savremena nauka o književnosti nije mnogo bavila, pa stoga ne čudi što je Danajlićeve leksika centralna tema eseja 'Delotvorno stanje jezika: Danajlićeve kovanice'. Ovaj esej predstavlja doprinos i napor da se Danajlićev pesnički izraz opiše i proceni iz perspektive lingvostilistike. U njemu se autor koncentriše na kovanice (individualne neologizme) kao jedan od elemenata njegove stilski obeležene leksike koje se ocenjuju kao „dobro

selektirane jedinice pesničkog jezika sa jasnom poetičkom motivacijom". Odabrane kovanice se klasifikuju prema tvorbenoj strukturi (izvedenice i složenice) da bi se analizirali i najčešći sufiksi i tipovi složenica, kao i njihova semantička i funkcionalna vrednost, kao i frekventnost u Danojlićevoj poeziji i esejima.

O jezikotvornim tehnikama kovanja individualnih neologizama u pesničkom izrazu Aleka Vukadinaovića govori esej „Vukadinovićevo leksikotvorstvo". I u ovom slučaju, autor je vođen činjenicom da je Vukadinovićeve jezička originalnost i njegova oslonjenost na jezik basmi, kletci bajalica, brzalica i drugih folklornih oblika dugo bila ignorisana od strane kritičara iako su svi hvalili kvalitet njegovog pesničkog jezika. Od neologizama kojima Milanović najviše posvećuje pažnju jesu jednosložni neologizmi (tipa gled, tan) folklornog tipa svedeni gotovo na koren reči, ali i složenice i izvedenice skovane po analogiji sa modelima crkvenoslovenskog jezika (npr. *Hilandarje*) i „polusloženice, leksički spojevi sa nepromenljivim prvim delom" (tipa „*taj-taina, dalj-daljina / Trag u netrag nig-nigdina*").

Stalno poigravanje govornim izrazima i „aktiviranje govornog materijala u pesničke svrhe" u poeziji Matije Bečkovića na konkretnom primeru poeme „Ćeraćemo se još" predmet je lingvostilističke analize eseja „Iza jezičke igre u Bečkovićevoj poemi *Ćeraćemo se još*". Analiza počinje, kako se i moglo očekivati jer se radi o poemi sa izrazitim karakteristikama rovačkog govora, na fonetskom planu predstavljenjem oblika u kojima je došlo do gubljenja određenih fonema (/h/) ili svođenja grupa (konsonantskih) fonema na samo jednu fonemu (/pt/>/t/), tj. asimilacije i gubljenje vokala. Milanović u nastavku eseja sagledava i ostale aspekte Bečkovićeve igre jezikom (gramatičke i leksičke) i stvaranje „reči-simbola". Posebnu pažnju posvećuje izuzetno bogatoj tvorbenoj paradigmi novonastalih glagola, naročito od osnove *čer-*, koju Bečković uspešno koristi i za tvorbu novih imenica, uključujući i one koje označavaju lična imena. Mora se konstatovati da Milanovićeve pronicljiva jezička analiza Bečkovićeve poeme sa glasovnog, leksičkog, gramatičkog i semantičkog aspekta omogućava jedno novo, oslobođeno i demistifikovano čitanje Bečkovića.

U eseju „Gramatička arhaizacija Nogove poezije" autor se upušta u razmatranje i opisivanje stilske obeležnosti Nogovog poetskog izraza na gramatičkom nivou. U tom smislu sagledava neke interesantne specifičnosti koje se javljaju na morfološkom nivou kakve su kraće forme množine jednosložnih imenica muškog roda (npr. *svatovi: svati, putevi: puti*) ili oblici imenica srednjeg roda sa infiksom *-es-* kao u *nebesa, čudesas, telesas*. Od ostalih arhaičnih oblika Milanović pažnju posvećuje kraćim enklitičkim oblicima zamenica u predložko-padežnim konstrukcijama (npr. *uza nj*), kao i oblicima zbirnih imenica tipa *gorje*. U svojoj analizi Milanović se ne zadržava samo na nivou reči, već prelazi i na sintaksostilistički plan, gde se bavi redom reči u Nogovim sintaksičkim strukturama, od kojih je najupečatljivija interpozicija i postpozicija atributa kojima se remeti kanonični poredak imeničkih sintagmi, čime se, zaključuje autor, Nogova poezija u svojoj gramatičkoj strukturi približava književnosti 18. i 19. veka.

Sveukupne osobine leksike u stvaralaštvu Milosava Tešića na primeru dve zbirke *Dar i kob* i *Vetrovo polje*, su tema pretposlednjeg eseja u zbirci *Reč pod okriljem poetike*, pod naslovom „Leksičke karakteristike u Tešićevim zbirkama *Dar i kob* i *Vetrovo polje*". Već na početku stavom da „Od opusa svih savremenih srpskih pesnika, Tešićev prvi zaslužuje lingvostilističku monografiju" ističe visoku stilističku vrednost Tešićevog

poetskog izraza u kojem je više nego evidentan spoj hrišćanske i narodne kulture. U eseju se ističe da će se „kroz tipične primere ukazati na značajne leksičke slojeve [Tešićeve] leksike i njihovu funkciju u poetskom tekstu”. U takvom opisu, ističe se da Tešić ne koristi neologizme tipične za savremenu poeziju, ali da uspešno poetizuje metajezik lingvistike ili prirodnih nauka (npr. *embrion*). Između ostalog, autor pažnju posvećuje i Tešićevim novoskovanim složenicama od kojih neke koriste modele iz narodnog ili crkvenoslovenskog jezika, a ima i tzv. imperativnih složenica (npr. *plačidrug*, *plačidera*). Dalje se analiziraju novoskovane leskeme prema vrsti reči kojoj pripadaju, ili prema osnovi od koje su skovane da bi se Milanović u poslednjem delu eseja bavio frekventnošću i semantikom pojedinih produktivnih sufiksa u Tešićevim zbirkama (npr. *-je*, *-ište*, *-oća*, *-ina*, *-stvo*, itd).

Ovaj izvanredan zbornik lingvostilističkih oglada zaključuje rad „Tadićevi individualni neologizmi sa sufiksom *-lo*”, u kojem se, kako sam naslov sugeriše, razmatra samo jedan tip izvedenica, *nomina agentis* nastalih sufiksom *-lo*, pri čemu se posebna pažnja posvećuje semantici samog sufiksa. Ovom se sufiksu pripisuje značenje zla koje se manifestuje kroz činjenicu da su u mitološkom svetu Tadićeve poezije imena raznih demoni izvedena sufiksom *-lo* (npr. *kezilo*, *mljackalo*, *klapalo*, itd). Od značenja koja Milanović identifikuje ističu se ona u kojima sufiks *-lo*: 1) označava stalnog i preteranog vršioca radnje (npr. *micalo*), 2) ima pejorativno značenje (npr. *stravilo*), 3) izražava negativnu ekspresivnost sniženog stepena (npr. *rastakalo*), 4) ne pokazuje pejorativno značenje kao u *lutalo*. Autor zaključuje da Tadićeve novoskovane *nomina agentis* sa sufiskom *-lo* objedinjuju stilske figure poput metafore, groteske, ironije i sl. što im daje visoku estetsku vrednost.

Nakon čitanja zbirke eseja *Reč pod okriljem poetike* Aleksandra Milanovića, sa sigurnošću se može reći da će svakom čitaocu poezija Raičkovića, Bečkovića, Danojlića, Noga i ostalih, postati bliska, jednostavna, demistifikovana i sveža, istovremeno ostajući visoko umetnički vredna.

Katarina Rasulić, *Exploring Semantic Relations*, Belgrade: Faculty of Philology, 2016, pp. 376.

Reviewed by **KSENIJA BOGETIĆ¹**
Belgrade University,
Faculty of Philology,
Belgrade, Serbia

Among the core elements of the linguistics curriculum, semantics has come to stand out in the striking theoretical disagreements over the field's most basic concepts. The diversity of approaches that emphasize distinction from each other rather than interrelatedness, to an extent becoming emblematic of many areas of linguistics today, means that writing an introductory semantics textbook increasingly involves the risk of making it either too dense or too piecemeal and selective to give the full picture of the field's complexity. Katarina Rasulić's *Exploring Semantic Relations* is unique precisely in the way it avoids both of these traps. The book presents a theoretically integrative, yet highly accessible introduction to the basic concepts in semantics, with an overview of semantic relations and a detailed treatment of lexical semantic relations in particular. The work is primarily designed as a companion to standard textbooks on English semantics and is intended for advanced university EFL students, but is useful for a more general audience, both for those encountering linguistic semantics topics for the first time and those already familiar with the field wishing to gain further insight into its specific aspects.

The book is divided into two parts. Part I, consisting of four chapters (pp. 3-124), provides a general overview of semantic relations and introduces the basic semantics concepts. Part II, composed of six chapters (pp. 125-330), focuses on lexical semantic relations. In both parts, each chapter ends with a summary of relevant keywords and a set of exercises and study questions.

Part I presents an introductory account of semantic relations, most notably the two broad types fundamental to the study of meaning: lexical and propositional semantic relations. Before these are discussed, Chapter 1 sets out the theme of the book by offering the reader a taste of the field and its various practical applications. Chapter 2 then introduces lexical semantic relations, including form-meaning relations and paradigmatic / syntagmatic relations. The traditionally difficult "lumper vs. splitter" (cf. Evens 1998) issue of classifying lexical semantic relations beyond the paradigmatic-syntagmatic distinction is discussed and exemplified via some notable divergent approaches. The discussion is kept minimal, in line with the book's purpose, but is illustrative of the complex nature of lexical semantic relations. Chapter 3 turns to propositional semantic relations, starting with a general introduction to the notions of propositions and truth relations. The chapter lays out the basics of truth functions and propositional calculus, introducing truth-tables in a concise and gradual manner. It is emphasized that propositional truth functions play a major role in deductive reasoning, and special attention in this respect is paid to argument validity and logical fallacies.

1 Kontakt podaci (Email): ksenija.bogetic@gmail.com

Subsequently, the chapter also discusses propositional relations based on entailment and presupposition, drawing on the previous account of truth values. Finally, since semantic relatedness goes beyond lexical and propositional meaning, Part I is rounded off with a brief discussion of semantic relatedness at the level of text/discourse, presented in Chapter 4. This general introductory account thus closes by stressing an important standpoint underlying the approach in the whole book – that the relatedness of meaning is integral to meaning construction at all levels of language structure and use.

Part II, true to its title, zooms in on lexical semantic relations, with most space dedicated to the four major paradigmatic relations introduced in Part I. Chapter 5 explores the relation of synonymy, including absolute and relative synonymy, as well as the role of lexical synonyms in propositional meaning (introducing the notions of cognitive synonymy and near synonymy). This nuanced attention to the interrelatedness of lexical semantic and propositional semantic relations is an important feature of this and all the other chapters in Part II. Chapter 6, dedicated to antonymy, opens by stressing the special cognitive salience of this type of relation, reflecting what appears to be a general human tendency to categorize experience by dichotomous contrast (Lyons 1977). Again, attention is drawn to the interrelatedness of lexical and propositional semantic relations, showing how this bears on the type of antonymy encoded in antonym pairs. Chapter 7 deals with hyponymy, with particular attention devoted to hyponymy and deductive reasoning. The chapter also demonstrates the intrinsic links between hyponymy and the basic principles of categorization and classification. Chapter 8 discusses meronymy, one type of relation that is often left out or just briefly mentioned in lexical semantics textbooks. Still, citing existing evidence and presenting relevant examples, the author makes a good case for seeing meronymy as a conceptually and linguistically distinct type of semantic relation.

The final two chapters in Part II, Chapter 9 and Chapter 10, are particularly theoretically significant, as they address some less commonly discussed aspects of lexical semantic relations. Chapter 9 draws attention to the ubiquity of relations not covered by the common “nym” groupings (e.g. *writer* : *pen*, or *joke* : *laughter*). While such relations have not received particular attention in standard linguistic semantics textbooks, Rasulić stresses the important role they play in the overall semantic and conceptual organization. Without attempting to be exhaustive, she outlines several types of ‘non-standard’ lexical semantic relations, selected for their cognitive and linguistic import. Finally, Chapter 10 dedicates some attention to the cognitive process of analogy and stresses the ways in which verbal analogies can highlight different aspects of semantic relatedness. In particular, the discussion in this chapter points to the synergy of meta-linguistic knowledge of semantic relations and verbal analogical reasoning. Importantly, both of these final chapters underscore the need to characterize meaning with respect to background conceptual knowledge structures (cf. Fillmore 1982, Langacker 1987), reflecting a conception of meaning that more subtly underlies the treatment of semantic relations in the entire book. This perspective, in line with cognitive-linguistic accounts of semantic representation and Rasulić’s own scholarly background, is seen to provide a coherent frame for understanding the “many faces of semantic relations” (xi) operating across all levels of language.

On the whole, what makes this book particularly valuable is not just its theoretically integrative approach and accent on semantic relatedness across linguistic levels (certainly a much needed and laudable effort), but its practicality as a didactic resource. The author never loses sight of her pedagogical purpose and explanations are kept uncomplicated throughout, an important concern given the complexity of the issues covered. The exercises and study questions that follow each chapter allow deeper engagement with the subject, especially as they involve different levels of difficulty and are based on a variety of stimulating sources, such as cartoons, newspapers, blogs and modern poetry. Together with the keyword summaries, these provide an efficient way to revise and master the most basic concepts. For those who become more curious about the subject, the in-chapter examples and subsequent exercises surely inspire further exploration by reflecting the many possible practical applications of linguistic semantics.

In conclusion, in the multitude of increasingly opaque semantics textbooks, *Exploring Semantic Relations* is a refreshing newcomer. It successfully achieves the goal of presenting a comprehensive, balanced and practical introduction to semantic relations and their manifestations in the English language, and will undoubtedly serve as a valuable resource for students, teachers and researchers. Still, as it is likely to be most valued by students coming to linguistic semantics for the first time, we can at this point venture to offer the book an early welcome in the name of those it is yet to inspire to explore the exciting subject of meaning in language and thought.

Ivana Trbojević Milošević, *Poruke neizrečenog: ključevi pragmatičke analize*. Beograd: Filološki fakultet, 2016, str. 164.

Prikazala **ANDRIJANA ANIČIĆ**¹
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet,
Beograd, Srbija

Knjiga prof. dr Ivane Trbojević Milošević, koja nosi sugestivno zanimljiv naslov „Poruke neizrečenog: ključevi pragmatičke analize“, nastala je kao rezultat višegodišnjih predavanja koja je profesorka držala na Filološkom fakultetu u Beogradu, na kursu Anglistička pragmatika. Ova knjiga nas uvodi u svet dinamične jezičke interakcije i značenja koja iz nje proizlaze, i kako sama autorka u pogovoru kaže – knjiga se može shvatiti kao „minimalni standardni alat“ za rad na analizi pragmatičkog značenja. Knjiga je podeljena na osam poglavlja koja se pojedinačno bave pragmatičkim pojmovima i mehanizmima koji se nalaze u osnovi komunikacije. Ovi mehanizmi nam omogućavaju da kao govornici prenesemo značenja koja često nisu eksplicirana u našim iskazima, i da kao sagovornici donesemo zaključke o govornikovo komunikativnoj nameri. U poglavljima koja slede videćemo da je govornikova namera neodvojiva od situacionog, društvenog i kulturnog konteksta u kome se odvija govorni događaj. Autorka nas najpre upoznaje sa bazičnim mehanizmima na susretu pragmatike, semantike i logike, odakle nas postepeno vodi dalje u svet pragmatičkih fenomena.

Na samom početku upoznajemo se sa pojmovima referencije i inferencije, zatim deiskom, jakom implikacijom kao logičkom posledicom, implikaturama koje proizlaze iz principa kooperativnosti, zatim govornim činovima, i na kraju sa složenim pojmom pragmatičke učtivosti. Posebnu vrednost ove studije predstavljaju zapisi autentičnih interakcija iz svakodnevnog života, kao i brojni primeri iz različitih oblasti znanja kojima autorka ilustruje komunikativne situacije na materijalu srpskog i engleskog jezika.

U prvom poglavlju – „Htela si da kažeš: O značenjima, semantici i pragmatici“, autorka ističe da jaka veza koja postoji između pragmatike i semantike počiva na činjenici da obe discipline u fokusu imaju pitanje značenja. U domenu interesovanja leksičke i rečenične semantike su definicije značenja reči (odnosno njihova denotacija) i značenje rečenica. Drugim rečima, semantika izučava značenje izrečenog. U domenu pragmatike, značenje je uvek kontekstualizovano i nastaje kao posledica sprege društvenih i psiholoških činilaca, pa autorka naglašava da se pragmatika bavi značenjem onoga što je izvedeno iz „tehnički neizrečenog“ (str. 13). Razlike između semantike i pragmatike očituju se još i u njihovim jedinicama analize: dok je za semantiku jedinica analize morfema ili reč, za pragmatiku je to iskaz. Autorka nam pregledno saopštava ključne razlike između rečenice i iskaza.

U drugom poglavlju koje autorka naslovljava „Referencija i inferencija: Znači džidžica...“ razmatraju se dva komplementarna procesa putem kojih govornik jezičkim, referencijalnim izrazima ukazuje na neki deo stvarnosti, a sagovornik prilikom interpretacije govornikovog značenja obavlja proces inferencije, odnosno identifikuje referenta. Slikovitim i duhovitim primerima iz svakodnevice, svetske književnosti i

1 Kontakt podaci (Email) andrijananic@yahoo.com

sveta politike autorka ilustruje kompleksnost uslova koji moraju biti zadovoljeni kako bi se procesi referenciranja i inferiranja uspešno obavili i komunikacija neometano tekla. Zatim se razmatraju tipovi referencije i pažnja posvećuje određenoj, neodređenoj i generičkoj referenciji. Takođe, autorka ističe da uspešno referenciranje podrazumeva kolaborativni čin (str. 22), a da uspešna inferencija počiva na poznavanju konteksta - fizičkog okruženja govornog čina, ali i ko-teksta, odnosno jezičkog okruženja referencijalnog izraza. Važne činioce u ovom procesu takođe predstavljaju opšta i lokalna znanja o društvenom i kulturnom okruženju u kome se komunikacija odvija.

U trećem poglavlju, naslovljenom „Deiksa: Dodaj mi ono sa onoga“ autorka se bavi jezičkim fenomenom deikse, koji predstavlja jednu od osnovnih funkcija iskaza – pokazivanje ili ukazivanje na entitete, vreme i prostor koji se mogu nalaziti na manjoj ili većoj udaljenosti od govornika. Osim neposrednog uvida u kontekst, za uspešno dekodiranje poruke sa deiktičkim izrazima potrebno je da sagovornici poseduju i deljena znanja o svetu. Navedeni su brojni ilustrativni primeri, kako lični i anegdotski, tako i poznate poslovične situacije na srpskom i engleskom jeziku koje ističu značaj deiktičke informacije, pokazujući u kojoj meri nam je onemogućeno razumevanje iskaza kada deiktičku informaciju ne posedujemo. Autorka nam saopštava da se ključ odgonetanja deiktičkog iskaza nalazi u lociranju deiktičkog centra, a da su lice, vreme, mesto, diskurs i društveni status ključne koordinate za interpretaciju deiktičke informacije (str. 37). Ove ključne tačke daju nam odgovarajuće tipove deikse kojima autorka pristupa pojedinačno, i pregledno obuhvata nijansiranost i specifičnost upotrebe deiktičkih izraza koji enkodiraju ličnu, psihološku, prostornu i vremensku deiksu.

Naredno poglavlje nosi naslov „Jaka implikacija ili logička posledica: Je li mama pčelica?“. Ovde nam je predstavljen jedan zanimljiv pojam koji primarno spada u domen semantike i logike, ali je od ključnog značaja za pragmatičku analizu i tumačenje govornikovog značenja. Jaka implikacija (eng. entailment) predstavlja logičku relaciju propozicija i predstavlja svojstvo rečenica (a ne nameru govornika) da impliciraju. Ona zahteva poznavanje semantičkog sistema jezika kojim se služimo bez obzira na kontekst u kome se javlja (str. 61). Istovremeno, međutim, jake implikacije predstavljaju inferencije do kojih dolazimo na osnovu našeg znanja o značenjskim odnosima u jeziku, koje dalje postaju osnova za inferiranje govornikovog značenja, čime ovaj pojam ulazi u domen pragmatičke analize. Autorka nam jasnim primerima približava ovu tačku susreta semantike i pragmatike, objašnjavajući semantičke pojmove kao što su analitičnost, sintetičnost, paradoks, redundanca, kao i odnos jake implikacije i parafraze, i pokazuje na koji način oni doprinose razumevanju semantičkog značenja koje se prepoznaje kao komunikativna namera govornika.

Poglavlje „Presupozicija: Zнала ili ne uvek je isto“ prirodno se nadovezuje na prethodno, a tiče se još jednog pojma na dodiru logike, semantike i pragmatike – pojma presupozicije. Na tragu Stivena Levinsona, autorka u pragmatičkom ključu definiše presupozicije kao sve ono za šta govornik pretpostavlja da je istinito pre nego što izgovori iskaz, dakle prihvaćena znanja i uverenja koje govornik pretpostavlja da i sagovornik poseduje (str. 69). Tako razumemo da je ključna razlika između presupozicije i jake implikacije u tome što se prva odnosi na sposobnost govornika, a ne na svojstvo rečenica. Autorka kaže da su presupozicije jedan od „stubova pragmatičke analize“, te se dalje fokusira na pet tipova presupozicija – strukturalne, egzistencijalne, leksičke,

faktivne i kontrafaktivne – koje su određene tipom gramatičke strukture ili rečima koje u iskazima figuriraju kao „okidači presupozicija“ (str. 71). U nastavku, se fokus proširuje na problem presupozicija u diskursu, odnosno akomodacije presupozicija u zajednički korpus znanja, koja omogućava da se komunikacija odvija sa relativnom lakoćom, efikasno i učtivo (str. 83). Uspešna komunikacija se zasniva na finom tkanju pragmatičkih mehanizama i principa koji nas očekuju u narednim poglavljima.

U šestom poglavlju, koje nosi naslov „Princip kooperativnosti i implikatura: Zašto zatvaraš vrata kada kažem da mi je hladno?“, autorka nastoji da objasni kako se razgovorna komunikacija odvija neometano i onda kada je inferencija daleko manje direktna nego što je slučaj sa iskazima koji sadrže jaku implikaciju ili presupoziciju. Uvodi nas zatim u osnove Grajsove teorije konverzacione implikature, te se fokusira na princip kooperativnosti i četiri super-maksime u osnovi ovog principa (sledećim redom: maksima informativnosti, istinitosti, relevantnosti i jasnosti), koje funkcionišu kao neizrečena uputstva govorniku koja usmeravaju komunikaciju u skladu sa principom kooperativnosti. Autorka zatim primećuje da postoje situacije kada govornici skriveno krše maksime, flagrantno se oglašavaju, ili od njih otvoreno odustaju. Ovakvi postupci su takođe osnova za implikaturu i inferenciju koje, kako navodi I. Trbojević-Milošević, moramo razrešiti hvatajući se u koštac sa „maksimama u sukobu“ (eng. *clashing maxims*) (str. 94). Autorka ističe da, uvažavajući princip kooperativnosti, govornik može metajezičkim glosama – pragmatičkim ogradama i pojačivačima – da ukaže do koje mere se pridržava maksima, te ih može ograničiti ili intenzivirati. Govoreći o tipovima implikatura, autorka se fokusira na konvencionalne i nekonvencionalne ili konverzacione implikature, kao i skalarne implikature. Koncizni prikaz Grajsove teorije značenja i implikatura, I. Trbojević-Milošević završava osvrćući se na neo-grajsovske i post-grajsovske pragmatičke škole, koje su se prethodnih decenija razvijale kao kritički pristupi Grajsovom principu kooperativnosti (str. 108).

Nakon što smo razumeli složenost principa kooperativnosti i implikatura, u sedmom poglavlju, „Govorni činovi: Kako se pokoriti“ dolazimo do jednog od centralnih pojmova pragmatičke teorije. Najpre nas autorka upoznaje sa osnovnim teorijskim doprinosima filozofa Džona Ostina. Fokus je stavljen na distinkciju između performativa i konstativa, na pojam performativnih glagola i, u vezi sa njima, na razliku između eksplicitnih i implicitnih performativa. Ostajući na tragu Ostina, autorka nam pojašnjava tri međusobno povezana i istovremena čina izgovorenog iskaza, a to su lokucioni, ilokucioni i perlokucioni čin. Odgovarajući na važno pitanje – kako sagovornik prepoznaje ilokucionu silu nekog govornog čina, I. Trbojević-Milošević nam u nastavku predstavlja dva važna pojma pragmatičke analize: pokazatelje ilokucione sile (PIS) i uslove prikladnosti govornih činova. Autorka i ovde ističe važnost poznavanja uslova i konteksta u kome se govorni čin javlja, ukazujući na socio-kulturne specifičnosti govornih činova koji nekada postaju deo formulaičnog jezika (str. 127). U nastavku poglavlja navedene su dve klasifikacije govornih činova. Prva se tiče podele na direktne i indirektne, a zatim sledi Serlova klasifikacija prema funkciji koju obavljaju – na deklarativne, reprezentativne, ekspresivne, direktivne i komisivne govorne činove. Ovde autorka dodaje još jedan tip kojim Lič dopunjuje klasičnu Serlovu podelu, a to su rogativni govorni činovi. Osvrćući se na iskaze kao što su „Budite ljubazni“ ili „Don't mention it“, koji su imperativi po strukturnoj formi, ali ne i po ilokucionoj sili (str. 135),

autorka primećuje da oni predstavljaju primere pragmatikalizovane strategije učtivosti na koje često nailazimo u srpskom i engleskom jeziku. Na samom kraju, autorka govori o govornom događaju kao spletu kulturnih specifičnosti govorne zajednice, pripremajući nas za poslednje poglavlje svoje studije.

Osmo i završno poglavlje, naslovljeno „Učtivost: Ne diraj mi obraz!“ posvećeno je fenomenu učtivosti koji se nalazi u neposrednoj vezi sa društvenim i kulturnim kontekstom u kome se dešavaju govorni događaji. Ukazavši na koji način učtivost predstavlja predmet interesovanja brojnih disciplina kao što su sociologija, antropologija, sociolingvistika i etnopragmatika, I. Trbojević-Milošević se fokusira na specifičnost veoma produktivne pragmatičke analize učtivosti. Zanimljiva je pozicija ovog fenomena u odnosu na prethodno objašnjene pragmatičke mehanizme, naročito ako se razume kao implikatura učtivosti. Autorka kaže da „ako konverzaciona implikatura odražava značenje onog što nije rečeno, implikatura učtivosti upravo proizlazi iz onoga što je rečeno“ (str. 138), odnosno iz niza strategija kojima govornik pribegava kako bi ostvario harmoničan odnos sa sagovornikom, „uprkos neminovnosti da prenosimo poruke neprijatnog, ugrožavajućeg sadržaja“ (str. 143). Učtivost nije svojstvo jezičkih struktura i izraza, već strategija koje proizlaze iz trojne veze koju tvore iskaz, kontekst i odnos među sagovornicima. U tom smislu, važno je istaći da je učtivost kolaborativni čin zasnovan na principu kooperativnosti. Skladno se na ovom mestu nadovezuje jezgrovit i jasan pregled najuticajnijih teorija učtivosti, pa se autorka najpre fokusira na Princip učtivosti Robin Lejkof, a zatim na pristup lingviste Džefrija Liča. Sledi zatim Teorija obraza Braunove i Levinsona, i opis pojmovnog aparata ove teorije, kao i prikaz strategija pozitivne i negativne učtivosti. Na ovom mestu i u pravi čas za razumevanje strategija koje su u centru pragmatičke analize, autorka uvodi i objašnjava pojmove polu-formulnih izraza proceduralnog značenja (eng. EPMs) na tragu Majkla Halideja i Ričarda Votsa. U tom kontekstu autorka primećuje da srpski i engleski jezik raspolažu veoma sličnim „inventarom sredstava čije će učtivo značenje biti posledica interakcije učesnika u govornom događaju“ (str. 153), kao i šireg društveno-kulturnog konteksta koji okružuje samu interakciju. Sledi osvrt na jedan zanimljiv model koji je razvio Ričard Vots, a koji, polazeći od pojma društveno normiranog *civilnog ponašanja*, učtivost i neučtivost zajedno posmatra kao odstupanje od očekivanog ponašanja.

Ovom dragocenom studijom prof. dr Ivana Trbojević Milošević obraća se zainteresovanom studentu, ali i širem čitalačkom auditorijumu. Knjiga pleni stručnošću i erudicijom Ivane Trbojević Milošević, ali i lucidnošću i suptilnošću kojima nam autorka približava složene pragmatičke fenomene i mehanizme, obuhvatajući sve relevantne pragmatičke oblasti i teorije. Ovom zahtevnom i izazovnom poduhvatu autorka pristupa kao iskusni istraživač i talentovani narator – stoga čitanje ove knjige predstavlja zadovoljstvo i podstrek za dalje promišljanje modela pragmatičke analize poruka neizrečenog.

Ružica Ivanović, *English Pronunciation: A Workbook: A Collection of Exercises in Phonemic Transcription*. Beograd: Philologia, 2017 (Beograd: Svelto), 102 str.

Reviewed by JANA ŽIVANOVIĆ¹,
University of Belgrade, Faculty of Philology,
English Department,
Belgrade, Serbia

English Pronunciation: A Workbook, by Ružica Ivanović, is a meticulously designed handbook of exercises which saw the light of the day in September 2017. Focusing on vowels, consonants and stress position, it covers the core elements of English pronunciation – Southern British Standard English, thus helping L2 learners of English master their skills in this area. As the author herself states in the preface, this handbook is primarily intended for the first year undergraduate students taking a course in English pronunciation as a part of the course in Contemporary English 1. However, its quality reflects in its multi applicability, so the appropriate choice of exercises combined with other sources can enhance the quality of pronunciation even among advanced learners who are not enrolled in English language studies.

The structure of the handbook is such that each part – Introduction, Vowels, Consonants, Stress placement and Syllabification – contains a brief theoretical part followed by extensive practice. Ivanović's years of experience in teaching students reflect in types of exercises and their distribution in each of the abovementioned parts. In Introduction the author provides an overview of transcription symbols organizing them in a chart and mentioning examples of some words in which these sounds occur. In terms of vowels, Ivanović distinguishes between monophthongs, diphthongs and triphthongs, taking a glance at happy and thank you vowels. Consonants are revised in a similar manner, being divided on the basis of their place of articulation and the theoretical aspect of this part is wrapped up by stating basic rules of transcription.

Practical components of this chapter start with a warm-up exercise on phoneme identification with a clear aim to help learners differentiate between sounds and letters. Since the target audience for this handbook are students whose mother tongue is Serbian, where the rule of equality in the quantity of sounds and letters applies – "write as it is spoken and read as it is written", this exercise perfectly fits to raise awareness of certain peculiarities pertaining to the English sound system. Further exercises in this chapter are related to the recognition of consonants and vowels, paying attention to allophones, homographs and homonyms, thus showing the connection between phonology, morphology and pronunciation.

Vowels practice in *Part 1* is carefully planned so that students first become acquainted with the quality of these sounds, including the ones that are not distinctive features of the Serbian vowel system, therefore frequently causing mispronunciation. The elaboration on characteristics continues in *Part 2*, dedicated to consonants. Ivanović chose the most confusable words and packed them in the context of frequently used words, either in isolation or in a sentence, that L2 learners are often insecure how to

1 Kontakt podaci (Email): jana1992@outlook.com

pronounce. The emphasis is put on /h/ as an example of a silent letter, which is usually not omitted in speech by Serbian speakers of English.

Another section of this part worth highlighting shows that grammar is woven into some aspects of morphology, inflectional morphology, thus imposing rules in the domain of word formation, which results in changes in pronunciation. Therefore, the author considers it necessary to explain the processes leading to creation of allophones under certain circumstances. These encompass the realization of -s inflectional suffix, as well as -ed found in adjectives derivation and past forms of verbs.

The penultimate, *Part 3* of the handbook is related to the proper stress placement, which students are supposed to practice through transcription, error correction and choosing the right transcription. However, what makes this section stand out is the manner in which words are categorized. Namely, one task contains food words, other abbreviations, followed by colours, personal names, English place names, words referring to human body and those connected to computers and the Internet. If we take into account all topics covered in other parts of the Contemporary English 1 course – integrated skills and speaking, it is noticeable that the content of the handbook fully responds to the 1st year undergraduates' needs by strengthening their speaking skills from the aspect of pronunciation. Besides, it can also be used outside the course, and as Professor Čubrović states in her review, "...it will be welcomed by advanced learners of English, striving to improve their pronunciation of English".

On a final note, this handbook is a perfect tool if combined with other resources recommended by Ivanović in the section *For Further Reading* for students facing a deeper analysis of English phonology and pronunciation for the first time, who seek to develop native-like proficiency in English pronunciation.

Novica Petrović, *Kontrakulturni trendovi u britanskoj i američkoj popularnoj muzici šezdesetih godina XX veka* [*Countercultural Trends in British and American Popular Music of the 1960s*]. Beograd: Filološki fakultet [Belgrade: Faculty of Philology], 2016, pp. 127.

Reviewed by **ALEKSANDRA ORAŠANIN**¹
University of Belgrade, Faculty of Philology,
English Department
Belgrade, Serbia

The latest addition to Anglophone culture studies in Serbia explores the multi-faceted 1960s decade, namely the countercultural trends which were mirrored in the music of that era. The critical overview, penned by Novica Petrović, Associate Professor at the English Department of the Faculty of Philology, University of Belgrade, fills the void in the popular culture and music studies (written in Serbian) that existed between the publication of Janković's *Dug i krivudav put: Bitlsi kao kulturni artefakt* [*The Long and Winding Road: The Beatles as a Cultural Artefact*](2009), which gave a band-focused layout of the 1960s, and any future works that would venture to delve into the complexities of the said decade from a wider angle. To say that the author's task at hand was challenging is an understatement. In fact, Petrović himself states that it would be impossible to encompass all the relevant actors and works within a 'reader-friendly' book, and confirms that the book's intention is to provide the Serbian readership with a summary of the countercultural motifs most pertinent to the topic. As such, the book is aimed at a wider audience than the culture studies milieu.

The book's structure consists of five sections, each thematically paving the road for the following one, and each with its corresponding literature attached at the end. The value of this lies in handing the readers an option to further broaden their knowledge before moving on to the next section. Since they are interconnected and rather deftly weaved into a tight structure, it is advisable to consider the work in its entirety from the very start, although the sections will be presented here separately for the sake of the interested audience.

I Section one, titled *Kontrakultura šezdesetih godina XX veka u potrazi sa sopstvenom paradigmom* [*Counterculture of the 1960s in Search of Its Own Paradigm*] serves to outline the social and historical context in which turbulent ideas and events all ended bundled up under the eponymous term referred to simply as *the Sixties*. Petrović carefully avoids the trap of calling that decade the age of political revolution and underlines that the Sixties were a period of *societal* rather than political reform and revolution. He introduces readers to such terms as The Summer of Love, The Days of Rage, beatniks, permissive society, etc, all relevant to any study hoping to lead the ones on its receiving end to a deeper understanding of the topic. By citing Ian MacDonald (1995; 2004) for the first time, Petrović tips the hat to the author whose works provided a point of departure for his own rendition of the decade's values. This section also brushes on the themes of drug (ab)use, the friendly competition between

1 Kontakt podaci [Email]: a.orasanin@gmail.com

the two sides of the Atlantic, as well as on the political strife within the USA, stemming from the generational gap intensified by setting two different social ideologies as focal points of public life. The author concludes that the utopian vision and anthropological optimism of the youth invariably failed, not for the lack of ideals, but perhaps because they remained solely that and did not manage to cross the line into reality. He argues, however, as will be evidenced by the final section of the book, that critics should not be dismissive of the Sixties as a faded trend.

II In the next section, *„Druga britanska invazija“ kao transatlantski dijalog među kulturama* [*“The Second British Invasion” as Transatlantic Dialogue Between Cultures*], Petrović revisits the well-documented ventures of the influencers who were tipping the scales in favour of British or American domination in popular music of the age. To illustrate, he compares Dylan’s “electrified” music, brought about by fascination with the daring Beatles, with a more introspective and pensive mood of the Beatles in return. Far from merely superficially comparing the artistic values of such changes, Petrović here contributes to academic discussion by also presenting the not-so-favourable feedback these musicians would encounter from their respective audiences, showing that the self-proclaimed liberal generation was not unconditionally such – a crucial point, often overlooked, which explains the untimely lapse into less fervent political engagement and art a mere decade later.

III Perhaps the most recognizable trait of the Sixties naturally deserved its own section. In *Psihodelija – kontrakulturni opijum za narod?* [*Psychedelia – a Countercultural Opium for the Masses?*] the author places psychedelic music in its rightful context of a wannabe-revolutionary-enlightenment decade and discusses its origins, influences and consequences. And while readers will undoubtedly appreciate the vivid glimpses into quasi-scientific delusions of the LSD experimenting and the explanation that it was The Beatles’ insistence on the ‘value’ of the drug for musical talent that provided an incentive for other artists to follow in their drug-laced footsteps, we find that the value of this section lies in perhaps easily neglected mentions. By quoting Murray’s (2005) vicariously-experienced psychedelic years as an example of the prevalent obsession with anything psychedelic, Petrović presents one of his sources as not just a citation, but a witness to an era. Such incorporating serves to animate his references, assigning them with more than just a bibliographical importance. He also criticises biographers of the artists of the time (such as Syd Barrett’s) who blindly repeated overdramatised stories of drug abuse, and instead takes a rational viewpoint of the troubled primum mobile of popular music, of whom there were many.

IV The immediately following section *Mi protiv Njih – politički angažman kontrakulture šezdesetih* [*Us Versus Them – Political Engagement of the 1960s Counterculture*] considers the second vital trait of the 1960s counterculture. It lays out the historical background – namely the Vietnam War and racial segregation – which provided a context for political activism in music. To explain how popular music sometimes inadvertently obtained new meaning (for instance, The Animals were popular among American troops in Vietnam), Petrović claims that it was the general feeling of oppression, felt by the young in both the UK and the USA, that allowed for the fluidity of lyrical meaning and the use of music for expressing political and social stands. Unlike some cultural critics, Petrović does not fail to underline that the American

counterculture was not as strong as the British one, offering as evidence the fact that the long-reigning No. 1 song of 1966 was a patriotic take on the war. If we add to that the examination of instrumental sequences in 1960s music, we cannot but conclude that such lucid academic interpretations are indispensable when it comes to bringing something new to the discussion on a metaphor-heavy time period.

V Finally, *Nasleđe kontrakulture šezdesetih – ima li ga?* [*Legacy of the 1960s Counterculture – Does It Exist?*] as the last section of the book examines the surviving influence of the Sixties, focusing on two musicians whose careers prolonged the life and ethos of the decade which had formed their artistic voice and message—the musicians in question being Kris Kristofferson and Leonard Cohen. Petrović elaborates on his sources (cf. Ratcliff; DeCurtis) to suggest that despite the two different styles in which they imparted their political views – Kristofferson very bluntly and Cohen in a Biblical and lyrical way – both artists nevertheless shared the same engaged sentiment of the Sixties. Petrović, however, finds another trait linking the two veterans – the 1960s concept of love as a cure for the world's woes. This aptly rounds up a book discussing the decade which birthed The Summer of Love.

Petrović's work gives us a balanced overview of the socially most dramatic decade of the 20th century. The style is concise and clear, yet not without creative phrasing that lifts up works of this nature. The general reader will find bountiful examples and gain access to more than basic knowledge. Petrović posits that the Sixties were "a time of high hopes, grand illusions and eventually – bitter disappointment." For any era which presents such fertile ground for many interpretations and reflections, it is significant to have a wide array of intrepid researchers ready to foray into the matter. Petrović's work lays a solid foundation for further reading, all the while not failing to seize an opportunity to give its cogent contribution to current academic discussion.

REFERENCES

- Janković, A.S. 2009. *Dug i krivudav put: Bitlsi kao kulturni artefakt*. Belgrade: Red Box.
- MacDonald, I. 1995. *Revolution in the Head. The Beatles' Records and the Sixties*. London: Pimlico.
- MacDonald, I. 2004. "The Psychedelic Experience", in Paul Trynka (ed.) *The Beatles: 10 Years That Shook the World*. London: Dorling Kindersley, pp. 184–191.
- Murray, C.S. 2005. "Flowered Up", in Mark Blake (ed.), *Psychedelic! – How Hendrix, The Beatles & Pink Floyd Turned On*. Mojo Special Limited Edition, pp. 26–29.

Časopis izlazi jednom godišnje. Rukopise slati na elektronsku adresu Udruženja:
philologia.journal@gmail.com.

Najlepše Vas molimo da pre nego što predate rukopis pažljivo pročitate Uputstva saradnicima, koja se mogu naći u okviru prezentacije Udruženja na Internetu (www.philologia.org.rs).

Za sadržaj priloga odgovornost snose sami autori.

The journal comes out annually.

The manuscripts should be submitted electronically at: philologia.journal@gmail.com.

The contributors are requested to refer to the guidelines on the Philologia's website:
www.philologia.org.rs (Submission Guidelines).

The authors bear full responsibility for the contents of their papers.